

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**RİYAZÜ'S-SALİHİN'DE YER ALAN HADİSLERİN
MAHREMİYET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Fatma Zehra BORAZAN

BURSA – 2023

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

RİYAZÜ'S-SALİHİN'DE YER ALAN HADİSLERİN
MAHREMİYET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FATMA ZEHRA BORAZAN

DANIŞMAN:

Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

BURSA - 2023

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda 702021040 numaralı Fatma Zehra BORAZAN'ın hazırladığı "Riyâzü's-sâlihîn'de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 08/08/2023 tarihinde 15.00-16.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği / oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. İsmail SAĞLAM
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğretim Üyesi İslam MUSAYEV
Kastamonu Üniversitesi

.../.../2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:....../....../2023

Tez Başlığı / Konusu: " Riyâzü's-sâlihîn'de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam x+89 sayfalık kısmına ilişkin, 06/07/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Fatma Zehra BORAZAN
Öğrenci No: 702021040
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı: Din Eğitimi
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Riyâzü’s-sâlihîn’de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

.../.../2023

Adı Soyadı: Fatma Zehra BORAZAN
Öğrenci No: 702021040
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı: Din Eğitimi
Statüsü: Y.Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı Soyadı	Fatma Zehra BORAZAN
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	Din Eğitimi
Tezin Niteliği	Yüksek Lisans
Mezuniyet Tarihi/...../2023
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

RİYAZÜ'S-SALİHİN'DE YER ALAN HADİSLERİN MAHREMİYET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu araştırmanın konusu meşhur hadis âlimi Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihîn isimli eserinde yer verdiği hadislerin mahremiyet bağlamında değerlendirilmesidir. Amacı ise Riyâzü's-sâlihîn'deki tüm hadislerin içeriklerini analiz ederek mahremiyet kavramı bağlamında incelenebilecek, kaynaklık teşkil edebilecek, mahremiyet eğitimine katkı sunabilecek hadislerin neler olduğunu tespit, tasnif ve tahlil etmektir.

Din Eğitimi dinin kapsamına giren ve insana dair tüm alanlarla ilgilenen bir bilim dalı olma özelliği taşımaktadır. Bu alanda insanın şahsiyet inşasına katkı sunan mahremiyet kavramının asırlarca okunmuş ve okutulmuş Riyâzü's-sâlihîn gibi bir hadis kitabı özelinde çalışılmamış olması araştırmamız açısından büyük önem arz etmektedir.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amaç ve önemi, yöntem ve sınırlıkları ile problemi yer almıştır. Araştırmanın birinci bölümünde mahremiyet kavramı, türleri, İslâmî literatürdeki yeri, mahremiyet eğitimi ve mahremiyet eğitiminin kazandırdıkları gibi konulara yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde Nevevî ve Riyâzü's-sâlihîn hakkında bilgi verilmiş, eserde yer alan hadisler mahremiyet türleri açısından tasnif edilmiş, üçüncü bölümde ise eser mahremiyet eğitimi esnasında dikkat edilecek hususlara katkısı açısından ele alınmıştır.

Nitel bir çalışma olarak tasarlanan araştırmada ağırlıklı olarak dökümantasyon metodu kullanılmış ve literatür taraması yapılmıştır. Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihîn isimli eserinde yer verdiği hadisler mahremiyet bağlamında metin analizi yöntemiyle taranmıştır. Bu araştırma ile Riyâzü's-sâlihîn'de yer almış hadislerde hangi mahremiyet çeşitleri hangi açılardan yer verildiğinin ve bu hadislerin mahremiyet eğitimine hangi ilkeler açısından katkı sunabileceğinin tespiti yapılmış, yaşadığımız modern çağda birey ve topluma mahremiyet eğitimi açısından yol gösterici niteliğe sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mahremiyet, Mahremiyet Eğitimi, Riyâzü's-sâlihîn, Nevevî

ABSTRACT

Name & surname	Fatma Zehra BORAZAN
University	Bursa Uludag University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Philosophy and Religious Studies
Subfield	Religious Education
Degree Awarded	Master of Arts (MA)
Degree Date/...../20....
Supervisor	Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

THE EVALUATION OF THE HADITH IN RIYAZÜ'S-SALİHİN WITH IN THE CONTEXT OF PRIVACY

The subject of this research is the evaluation of the hadiths that the famous hadith scholar Imam Nevevî included in his work called Riyâzü's-sâlihîn in the context of privacy. Its purpose is to identify, classify and analyze the hadiths that can be analyzed in the context of the concept of privacy by analyzing the contents of all hadiths in Riyâzü's-sâlihîn, which can serve as a source and contribute to privacy education.

It is of great importance for our research that the concept of privacy, which contributes to the construction of the personality of the human being in the field of religious education, which is within the scope of religion and deals with all areas of humanity, has not been studied in a hadith book such as Riyâzü's-sâlihîn, which has been read and taught for centuries.

In the introduction part of the study, which consists of an introduction and three parts, the subject of the research, its purpose and importance, method, limitations and problem are included. In the first part of the research, topics such as the concept of privacy, its types, its place in Islamic literature, privacy education and the benefits of privacy education are included. In the second and third part of the research, information about Imam Nevevî and Riyâzü's-sâlihîn was given, and the hadiths in the work were discussed in terms of their contribution to the types of privacy and the issues to be considered during privacy education.

In the research, which was designed as a qualitative study, mainly the documentation method was used and the literature was searched. The hadiths included in Imam Nevevî's work called Riyâzü's-sâlihîn were scanned with the method of content analysis in the context of privacy. With this research, it has been determined which types of privacy are included in the hadiths in Riyâzü's-sâlihîn and in what respects these hadiths can contribute to privacy education, and it has been revealed that it has a guiding quality for the individual and society in terms of privacy education in the modern age we live in.

Keywords: Privacy, Privacy Education, Riyâzü's-sâlihîn, Nevevî

ÖNSÖZ

Modernleşme ile birlikte hayatın pek çok alanının sergilenmesinin sosyalleşmeyle eş değer görüldüğü çağımızda korunma ve güvenlik ihtiyacının da arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum her asırda konumunu korumuş olan mahremiyetin önemini daha da artırmasına sebep olmuştur. Kişinin benlik algısına, sosyal ilişkilerine ve daha birçok açıdan sunmuş olduğu katkılar ile mahremiyet kavramı bireyin tüm yönleriyle gelişimini desteklemeyi hedef edinen eğitimin başlıca konuları arasında yer almaktadır. Toplumu şekillendirmek eğitimle mümkündür. Eğitimde ise yazılı kaynaklar fazlasıyla önem taşımaktadır. İslâm dininin temel kaynaklarından olan hadislere yer veren Riyâzü's-sâlihîn'de ise mahremiyet konusunun değerlendirilmesi, bu bağlamda toplumsal bilincin artırılması başta olmak üzere alanda önemli bir boşluğun doldurulmasına katkı sunacaktır.

Bu çalışma mahremiyet kavramının Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadisler bağlamında tespit, tasnif ve mahremiyet eğitimi açısından hedef kitleye sunabileceği katkıyı ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın konusunu ise Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadisler ve bu hadislerin mahremiyet bağlamında değerlendirilmesidir.

Çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, önemi, amacı, problemleri ile kullanılan yöntem ve sınırlılıklar açıklanmaktadır. Birinci bölümde mahremiyet kavramı, İslâmî literatürde yeri, mahremiyet eğitiminin çeşitli yönlerden incelenmesi ve kazanımlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise tezin konusunu oluşturan eser Riyâzü's-sâlihîn ve müellifi Nevevî hakkında bilgi verilmiş, eserde yer alan hadislerin mahremiyet türlerine göre tasnifi yapılmıştır. Üçüncü bölümde mahremiyet eğitime katkı olarak dikkat edilmesi gereken hususlar ve bunlara kaynaklık edebilecek hadisler ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın hazırlanması esnasında birçok kişinin yardım ve desteği olmuştur. Çalışmanın geliştirilmesinde katkı sağlayan Hocam Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmam esnasında manevi desteğini daima hissettiren sevgili eşime, görüşlerinden istifade ettiğim tüm fakülte hocalarım ve değerli dostlarıma da teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı	1
2. Araştırmanın Problemi	4
3. Araştırmanın Yöntem ve Sınırlılıkları	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
MAHREMİYET VE EĞİTİM	7
1. Mahremiyet	7
1.1. Mahremiyetin Tanımı	7
1.2. Mahremiyetin Çeşitleri	12
1.3. İslâmî Literatürde Mahremiyet	14
1.3.1. Kur’ân’da Mahremiyet	16
1.3.2. Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mahremiyet	19
1.4. Mahremiyet Eğitimi	21
1.4.1. Mahremiyetin Eğitim Yönü	22
1.4.2. Mahremiyet Eğitiminin Önemi	23
1.4.3. Mahremiyet ve Cinsel Eğitim	26
1.5. Mahremiyet Eğitiminin Kazandırdıkları	32
İKİNCİ BÖLÜM	37
RİYAZÜSSALİHİN’DE YER ALAN HADİSLERİN MAHREMİYET YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ	37
1. Nevevî’nin Hayatı, İlmi Kişiliği ve Eserleri	37
2. Riyâzü’s-sâlihîn	38
3. Riyâzü’s-sâlihîn’de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Türlerine Göre Tasnifi	39
3.1. Kişisel Mahremiyet	39
3.2. Mekânsal Mahremiyet	44

3.3. Bilgi Mahremiyeti	49
3.4. Beden Mahremiyeti	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİYÂZÜ’S-SÂLİHİN’DE YER ALAN HADİSLERE GÖRE MAHREMİYET EĞİTİMİ VERİLİRKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR	63
---	-----------

1. Ebeveynin ve Çevrenin Rol Model Olacak Tavır ve Tutum Benimsemesi	63
2. Tuvalet ve Banyoda Mahremiyet	65
3. Bedenin Kişinin Özeli Olduğu Bilincini Kazandırmak	67
4. “İzin Verirsem Kabul Edilirsin” Bilinci	70
5. Çocuklara Utanma Duygusunu Kazandırmaya Çalışmak	72
6. Çocuğa İyi ve Kötü Dokunma Arasındaki Farkın Öğretilmesi	74
7. Yasaklayıcı, Buyurucu Bir Tavır Takınmamak	76

SONUÇ	78
--------------	-----------

KAYNAKÇA	84
-----------------	-----------

KISALTMALAR

b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
Hz.	: Hazreti
md.	: Madde
nşr.	: Neşreden
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Thk.	: Tahkik
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
Ü.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğeri
Yay.	:Yayınları

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Din Eğitimi Bilimi, ilahiyat ve eğitim bilimleriyle ilgilenmektedir. Ayrıca dinin hususiyetle üzerinde durduğu ve altını çizdiği mahremiyet kavramı üzerine düşünür, öğretime konu yapar ve nitelikli çalışmalar ortaya koyar. Nitekim Din Eğitimi dinin kapsamına giren ve insana dair tüm alanlarla alakadardır. Dolayısıyla bireyin gelişimine katkı sağlayan mahremiyet eğitimiyle de ilgilenmek durumundadır.

Mahremiyet, kişinin kendisine ait olan bir şeyi başkalarından koruması manası taşımakla birlikte, kişilik sınırlarının belirlenmesi olarak da ifade edilmektedir. Mahremiyet kelimesine karşılık olarak kullanılan kavramlardan birisi de “özel alan”dır. Mahremiyetin insanın farklı yönlerden dokunulmazlığı anlamına geldiği söylenebilir. Mahremiyet kavramının sınırları esnek bir yapıya sahiptir. Bu nedenle farklı anlamlar ihtiva etmektedir. Mahremiyetin kapsam alanı değer yargıları, yaşanan toplumun tutum ve davranışlarına, sosyal statü ve kültürel özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Mahremiyetin sınırı ve yoğunluğu yalnızca bireyden bireye değişiklik göstermeyip içinde bulunulan duruma, zamana, ruh haline, mevcut kişilik özelliklerine ve algı biçimlerine göre farklılık gösterebilmektedir.

Mahremiyet anlayışı bireylerin kendi istekleri üzerine temellendirildiğinde herkes için müşterek bir mahremiyet algısından söz etmek zorlaşmaktadır. Zira mahremiyet kavramının ihtiva ettiği alanın tespitinde din, kültür ve zaman kavramları önemli birer unsur olmuştur. Mahremiyet algısı her kültürde çeşitlilik göstermekle birlikte varlığını sürdürmüştür.¹ Birey ve toplum ilişkisi yönüyle mahremiyetin içeriğini şekillendiren en önemli mekanizmalardan biri kültürdür.²

Kişinin doğduğu an itibariyle karşılaştığı duygu durumlarını en doğru biçimde yönetebilmesini sağlayan eğitime mahremiyet eğitimi denir. Mahremiyet eğitimi tek başına cinsel konuları barındıran bir eğitim değil, kişilik gelişimini sağlam bir zemin üzerine inşa ederken diğer yandan çocuğa duygu dünyasını yönetebilmeyi öğreten bir

¹ Yüksel Tuzcu, *Mahremiyet İlişkilerinin Dönüşümü: Geleneksel Çekirdek Ailelerde Kadın Erkek İlişkileri*, (Mersin: Mersin Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 9.

² Abdulvahid Sezen - Müslime Erden, “Mahremiyetin Psiko-Sosyal Yansımaları”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20 (2018), 85.

eğitimidir. Kişide kendisine ve başkalarına dair özel alanın ne olduğuna dair farkındalık oluşturmak, bireyin başkalarının özel hayatına saygı ile yaklaşmasına, sosyal hayatın içinde kendi özel alanını nasıl muhafaza edebileceği ile alakalı davranış kazandırmak, kendisi ve etrafındakilerle sağlıklı bir alan oluşturmasına imkân tanıyan eğitimidir.

Mahremiyet duygusunu geliştirmeye yardımcı olan mahremiyet eğitimi, çocuğun kendisini muhafaza duygusunun gelişiminde önem arz etmektedir. Çünkü ebeveynin her an çocuğuyla beraber bulunabilmesi mümkün olmamaktadır. Bunun için ebeveynin çocuklarına kişisel sınırlarını, özel bölgelerini, kötü-iyi dokunuşların farkını, bedeninin kendisine özgü olduğunu, müsaade etmedikleri müddetçe hiçbir bireyin kendine dokunamayacağını bilincini kazandırması gerekmektedir. Mahremiyete ilişkin bilinci ailede kazanmış olan çocuklar kendisine ait özel alanı tanır, muhafaza eder ve diğerlerinin özel alanlarına da saygı duyabilir.³

Mahremiyet eğitimi bağlamında cinsel eğitime de sıkça vurgu yapılmaktadır. Cinsellik, insanlık tarihinin ve kişiliğimizin bir parçasıdır.⁴ Cinsel eğitim çocuklara ve ergenlere kadın ya da erkek cinsi ile ilgili algılar, cinsiyete ilişkin rolleri kabul etme, kendi cinsi ve karşı cinsin özellikleri hakkında bilgi sahibi olma amacıyla verilen eğitimidir.⁵ Fakat cinsel eğitimde bireyin yalnızca cinselliğe dair bilgiler edinmesi, kadın veya erkek rollerini tanımasının kadın ile erkek arasındaki davranışları düzenlemeye, makul ve ahlaki bir düzlem inşa etmeye yetmeyeceği söylenebilir. Bu yönüyle bakıldığında cinsel eğitimin kültürel, dini, ahlaki bir boyutunun da olduğu görülmektedir.⁶ Zira mahremiyet eğitimi salt cinsel bilgi içeren bir eğitimden ziyade toplumdaki mevcut din ve kültürden beslenerek kendisinin ve diğer insanların özelinin/özel alanının farkına varması, sosyal hayatın içinde kendi özel alanını muhafaza etmesine katkı sağlar. Diğer yandan bireye insanların özeline saygı göstermesi, kendisi ile çevresi arasında sağlıklı sınırlar koyabilmesi gibi bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlar.⁷ Dolayısıyla cinsel eğitimin mahremiyet eğitimine dâhil edilerek verilmesi daha faydalı sonuçlar doğurabilecektir.

³ Muhammed Esat Altıntaş, “Ailede Mahremiyet Eğitimi”, *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*, ed. Hafize Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 406.

⁴ Helmut Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, çev. Gülderen Pamir (İstanbul: Turkuaz Yay., 2008), 17.

⁵ Duygu Çalışır, *Cinsel Eğitim Çocukluktan Ergenliğe* (İstanbul: Profil Yay., 2011), 17.

⁶ Seyfi Kenan, “Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı?”, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: Dem Yay., 2006), 275.

⁷ Adem Güneş, *Nezakət ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yay., 2015), 23.

Mahremiyet eğitiminin bireye birçok yönden katkısı bulunmaktadır. İnsanın kendini tanımasına, özgün ve özgür bir kişilik ortaya koymasına fayda sağlar. Kendini tanıyan duygu ve düşüncelerinin farkına vardığı için onları denetim altına alması kolaylaşır. Bu denetim özerklik duygusunu pekiştirerek ona sorumluluk almayı öğretir. Mahremiyet bağlamında öğrenilenler vicdan mekanizmasını hayata geçirir. Mahremiyet eğitimi bireyin cinsel arzularını makul düzeyde gidermesinde olanak sağlarken cinsel kaynaklı ahlaki sorunların asgari seviyeye indirilmesinde olumlu etkiye sahiptir. Bir diğer yönü ise insanın anlam arayışına katkı sunmasıdır. İman ve aklı birleştirerek yol gösterir. Bireye özel alanlarını tanımlayarak değerlilik duygusu aşılar. Bireyin kendini tanımasına fırsat sunarken başkalarının da farkına varmayı ve önemsemeyi, onlara yardımcı olmayı, saygı duymayı öğretir.⁸

Sosyal norm ve değerlere uyumun ilk basamağı olan aile, fertlerine vereceği bilgi, görgü ve alışkanlıklar ile onların tüm hayatına yön verecek bir misyona sahiptir. Aile bir okul olarak nitelenirse anne ve baba da bu kurumun öğretmenleri mesabesinde. Aile, biyolojik bir varlık olarak hayata başlayan insan yavrusunu sağlıklı bir iletişim ve eğitim ile sosyal varlık haline getirme gücünü haizdir. Ailenin fertlerine karşı mükellefiyetlerinden birisi de güzel ahlak ve mahremiyet bilinci aşılmasıdır.⁹ Zira mahremiyet aile bütünlüğü ve devamlılığı için elzem bir konuma sahiptir. Mahremiyet eğitimi aile kurumunu koruma altına aldığı gibi bireyin benliğini besleyerek saygınlık kazanmasına yardımcı olur, kendinin ve kendi dışındakilerin sınırlarını tanımasına fırsat sunar. Daha pek çok kazanıma kapı aralayan mahremiyet eğitiminin doğru bir usulle verilebilmesi için ebeveynin bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir.¹⁰

Mahremiyet bilinci ve bu bilincin aşılması konusunda araştırmalar yapılmakta ve çalışmalar ortaya koyulmaktadır. Bu amaca hizmet edebilecek bir eser ise Riyâzü's-sâlihîn'dir. Eseri derleyen Nevevî hadis alanında eserler vermiş bir İslâm âlimidir.¹¹ Bu eserler içerisinde en fazla rağbet görenlerden birisi ise Riyâzü's-sâlihîn adlı eser

⁸ Ramazan Diler, "Mahremiyet Eğitimi ve Önemi", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat F. Dergisi* II/1 (Haziran 2014), 85.

⁹ Altıntaş, "Ailede Mahremiyet Eğitimi", 406.

¹⁰ Emin Eraslan - İbrahim Kürşat Ergüt - Tuğba Uysal - Gülçiçek Bulut, *Mahremiyet Eğitimi Çalıştayı Sonuç Raporu*, ed. Ercüment Erbay (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017), 19.

¹¹ M. Yaşar Kandemir, "Nevevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2007), 33/47-48.

olmuştur.¹² Eser bir Müslümanın günlük hayatında karşılaşılabileceği hususlar ile ilgili ayet ve hadislerin derlenmesiyle meydana gelmiştir.

Riyâzü's-sâlihîn yalnızca hadis alanında bir eser değildir. Derlendiği dönemde İslâm coğrafyasının ve toplumunun meselelerini ortaya koyan bir belge ve bireysel ya da sosyal ihtiyaçlara İslâm'ın iki kaynağı gölgesinde çözüm üretme yollarını göstermesi açısından yöneticiler, âlimler ve halk tabakası için rehberdir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de birçok yönüyle önemini koruyan mahremiyet olgusunun asırlarca rağbet gören Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadisler bağlamında ele alınması ve değerlendirilmesinin Din Eğitimi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu açıdan bakılacak olursa İslâm toplumuna yol göstermek adına önemli bir gayeyle telif edildiği ifade edilen Riyâzü's-sâlihîn'deki hadislerde mahremiyet eğitiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin tespitinin yapılarak mahremiyet algısının inşasına sunulan katkının ortaya koyulmasının önemi daha da açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Tespit edildiği kadarıyla Din Eğitimi alanında bu yönde bir çalışmaya rastlanmamış olması da araştırmanın önemini artırmaktadır.

Nitekim araştırmamızda Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadislerin mahremiyet bağlamında değerlendirilmesi konu edilmiştir. Araştırmanın temel amacı ise insanın kendisi ve çevresiyle ilişkisini düzenlemede belirgin rol oynayan mahremiyet konusunun Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadisler bağlamında tespit ve tasnifini yaparak mahremiyet eğitimi açısından hedef kitleye sunabileceği katkıyı ortaya koymaktır.

2. Araştırmanın Problemi

Mahremiyet eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda mahremiyetin gündelik meselelere ışık tutmayı amaçlayan bir eser olan Riyâzü's-sâlihîn açısından ele alınmadığı saptanmıştır. Derlendiği dönemden günümüze kadar İslâm dünyasında âlimler ve ilim talebelerine, vaiz ile hatiplerine ve hadisleri okuma isteği olan bütün Müslümanlara kaynaklık edebilecek bu eserin mahremiyet eğitimi yönüyle değerlendirilmesi alanda önemli bir boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

¹² Hayati Yılmaz, "Bir Hadisçinin Bireysel ve Toplumsal Eğitim Projesi," *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2006), 71-72.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın problemi; “Riyâzü’s-sâlihîn” adlı eserde yer alan mahremiyet konulu hadisler günümüze mahremiyet eğitimi açısından nasıl katkı sağlayabilir?" şeklinde oluşturulmuştur.

Alt problemler şunlardır:

1) Riyâzü’s-sâlihîn’e göre Hz. Peygamber’in hadislerinde mahremiyet algısının inşasına hangi yönleriyle katkı sağlanmıştır? Mahremiyetin hangi boyutlarına yer verilmiştir?

2) Riyâzü’s-sâlihîn’de yer alan mahremiyet konulu hadislerde mahremiyet eğitimine katkı sağlayacak hangi ilke ve metotlar yer almıştır?

3. Araştırmanın Yöntem ve Sınırlılıkları

Mahremiyet din, kültür, sosyal çevre, zaman gibi birçok faktörle farklı algı ve yorumlara açık bir kavramdır. Bundan dolayı mahremiyetin evrensel bir anlayışla ortaya koyulması mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte konu farklı toplumlar kapsamında ele alındığında birbirine benzeyen kabullere de rastlanılması mümkün olmaktadır. Bu çalışmada mahremiyet olgusu bilimsel kaynaklar ile birlikte İslâm dininin kaynaklarına dayanarak ele alınmıştır.

Araştırmanın genel çerçevesini Nevevî tarafından kaleme alınan Riyâzü’s-sâlihîn isimli eser oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Nevevî’nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserlerinden bahsedildikten sonra Riyâzü’s-sâlihîn hakkında bilgi verilmiş, mahremiyet ve mahremiyet eğitimi kapsamında eserde geçen hadisler yorumlanarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Eser yorumlanırken mahremiyet olgusu ve mahremiyet eğitimine ne derece katkı sağladığı sorusunun cevabı araştırılmıştır. Değerlendirmenin eserin kendinden hareketle ve bilimsel bir bakış açısıyla yapılması göz önünde bulundurulmuş diğer bir husus olmuştur. Araştırma konusu bağlamında yapılan yorumların mahremiyet ve mahremiyet eğitimiyle ilişkili olarak çeşitli anlamlara ulaşmada katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Nitel bir çalışma olan araştırmamızda doküman tarama, veri toplama ve metin analizi yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca anlama, açıklama ve yorumlama, verileri sınıflandırma, kavramsal ve mantıksal çözümlenmeler yapma yöntem ve tekniklerinden de faydalanılmıştır.

Araştırmanın sınırlarını belirleme açısından mahremiyet kavramı, mahremiyetin türleri, İslâmî kaynaklarda mahremiyet, mahremiyet eğitimi, önemi ve bireye kazandırdıkları ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışıldı. Akabinde hadislerde mahremiyetin hangi yönlerine değinildiği ve mahremiyet eğitime katkı sağlayacak hangi yöntem ve tekniklerin yer aldığı ilgili hadis metinlerine yer verilerek tespit edildi. Hadis metinleri için ise Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarına ait ve çevirisini M. Emin Özafşar ve Bünyamin Erul'un yaptığı *Riyâzü's-sâlihîn*¹³ adlı eserden faydalanıldı.

¹³ Muhyiddin Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, çev. Bünyamin Erul-M. Emin Özafşar (İzmir: DİB Yayınları, 2020).

BİRİNCİ BÖLÜM

MAHREMİYET VE EĞİTİM

1. Mahremiyet

1.1. Mahremiyetin Tanımı

Mahremiyetin tanımını yapmadan önce mahrem kelimesini anlamak faydalı olacaktır. “Mahrem” kavramı “yasaklanan, haram olan şey, kutsal, mukaddes”¹⁴, fıkıh terimi olarak ise kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış bulunan belli derecelerdeki akrabayı ifade eder.¹⁵ Mahrem kavramı “Haram” kelimesinden türemiştir. “Haram” kelimesi ise sözlükte “yasaklamak, men etmek, mahrum etmek, mümkün olmamak, el sürmemek, herhangi bir şeyi terk etmek, kişinin namusunu koruduğu yakınları, saygı gösterilecek şey”¹⁶, kişinin dinen yapmasının yasak olduğu fiiller, hacda kişinin yapmasının yasaklandığı fiiller¹⁷ anlamına gelmektedir.

TDK mahremiyet kavramını, “gizlilik” şeklinde tanımlamıştır.¹⁸ İslâm düşüncesinde daha çok ibadet ve hukuki boyutun anlatılmasında kullanılan¹⁹ mahremiyet gizlilik, bir şeyin (mahrem) gizli hali²⁰ manasına gelmekte ve yasak alanı ifade etmektedir.²¹ Bir diğer tabirle mahremiyetin insanın dokunulmazlığı anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

Araplar tarafından kan dökmenin yasak olduğu dört ayın haram aylar olarak adlandırılması ve Kâbe’ye Beytü’l-Harâm denilmesi dikkate alınacak olursa mahrem oluşun bir saygınlık ihtiva ettiği anlaşılmaktadır.²² Ayetlerde Kâbe için kullanılan ve haram kelimesinden türemiş olan muharrem kelimesi dokunulmaz, korunmuş, saygı duyulan ev anlamı taşımaktadır.²³ Kâbe’ye atfen kullanılan bu vasıf onun

¹⁴ İsmâil b. Hammad Cevherî, *Mu’cemus’s-Sihah Kamusu’l-Arab*, nşr. Halil Memum Şeyha, (Beyrut: Daru’l-Marife, 2008), 227-228’den naklen Mazhar Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet* (İstanbul: Yarı Yay., 2011), 185.

¹⁵ Salim Ögüt, “Mahrem”, *TDV Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003), 27/388-389.

¹⁶ Cevherî, *Mucemus’s-Sihah*, 227-228’den naklen Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, 185.

¹⁷ Ögüt, “Mahrem”, 27/388-389.

¹⁸ TDK, “Mahremiyet”, (9 Ekim 2022).

¹⁹ Yakup Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşunu, Değişimi ve Etkisi”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yusuf Bahri Gündoğdu vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 2/176.

²⁰ Selahattin Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü* (İstanbul: Der Yay., 1997), 291.

²¹ Ögüt, “Mahrem”, 27/388-389.

²² Ögüt, “Mahrem”, 27/388-389.

²³ İbrâhîm 14/37.

saygınlığından ileri gelmektedir. Bu saygınlık onu hafife almanın önüne geçtiği gibi çevresini de saygın kılmaktadır. Dolayısıyla Kâbe'nin muhterem oluşu yalnız onu değil civarını da kötü fiillerden arındırmakta ve böylece Kâbe ve çevresi güvenli bir mekân haline getirilmektedir.²⁴

Haram kelimesi eğer şahıslara yöneltilirse o zaman o fiilin yapılmasının yasaklandığı anlamına gelir. Haram kılma kelimesi Maide suresi 3. ayette, belirtilen hayvanların yenilmemesini, Nisa suresinin 23 ve 24. ayetlerinde ise belirtilen kişiler ile evlenilmemesi gerektiğini ifade eder.

Mahremiyet kelimesinin köklerinden biri olan “*hürmet*” engel olma, yasak olması, mümkün olmaması ve bununla birlikte saygı duyulması anlamına gelirken²⁵ “*harîm*” ise, dokunmanın ve ihlal etmenin helalinin olmadığı şeyleri açıklamak açısından kullanılmaktadır.²⁶ Bazı fiillerin yapılmasının yasak olduğu yer “*harem*” kavramı ile, aralarında evlenme yasağı yer alan kişiler ise “*namahrem*”²⁷ kavramıyla ifade edilir.²⁸

Batıda mahremiyet ile alakalı kullanılmış olan ilk kavram “*Privacy*”dir. Bireyin kendisine ait olan, diğer bireyler tarafından öğrenildiği zaman manevi ya da maddi mağduriyetlere neden olmayan, sonuçta bireye özgü kalma ya da kalmama konusuna bireyin kendisinin karar verdiği mahremiyet manasındadır. Diğer kavram da “*Confidentiality*”dir. Bireye özgü olan, diğer bireylerce öğrenildiği zaman bireye manevi ve maddi zararlara yol açabilecek bilgilerin mahremiyeti²⁹ manasındadır. Fakat Batıda gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında bakıldığında mahremiyet yerine genellikle “*Privacy*” kavramı kullanıldığı görülmektedir.³⁰

Mahremiyet kavramının sınırları esnek bir yapıya sahiptir. Bu nedenle farklı anlamlar ihtiva etmektedir. Mahremiyet kişinin kendisine ait olan bir şeyi başkalarından

²⁴ Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîrü'l-Kebîr Mefatihü'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım (Ankara: Akçağ Yay., 1992), 14/26.

²⁵ Kürşat Demirci, “Haram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 16/97-98.

²⁶ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab* (Kahire: Daru'l-Hadis, 2003), “hrm”, 19/211.

²⁷ Ögüt, “Mahrem”, 27/388-389.

²⁸ Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşunu, Değişimi ve Etkisi”, 2/176.

²⁹ Hamdi Akan - Tolga Turgay, “Güvenlik, Güvenilirlik, Mahremiyet”, *İki Binli Yıllar Türkiye'sinde Sağlıkta Bilgi Stratejileri; Tıp Bilişimi Derneği Çalışma Grupları Sonuç Raporu*, ed. Erdal Musoğlu (Ankara: Tübitak Destekli Yayın, 2001), 79.

³⁰ Mustafa Yıldırım, “Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açıda Mahremiyet”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*, ed. Şevket Pekdemir vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 412.

koruması manası taşımakla birlikte kişinin sınırlarını yine kendisinin belirlemesi manasına da gelmektedir. Kişi sınırlarını tayin ederken diğer kişilerle ilişki içerisinde kalıp diğer yandan ilişkinin çerçevesini ve hangi ölçülerle var olacağını belirlemektedir. Mahremiyet özel yaşam olarak da tanımlanabilen, kişilerin başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşulda ne ölçüde ilişki kuracağına bizatihi karar verebildiği, kendi başına kalabildiği, istedikleri gibi düşünüp davranabildiği bir yaşam alanı ile bu yaşam alanında sahip olunan hakları ifade eder.³¹ Mahremiyet bireyin özel yaşamı olarak da tanımlanabilir.

Çok anlamlılığa sahip olan mahremiyet bir belirsizlik meydana getirirse de, bizim fiziki olarak ne seviyede erişilebilir olduğumuz, başkalarınca ne kadar bilinip tanındığımız hususlarıyla doğrudan alakalıdır.³² Mahrem ve mahremiyet kavramlarının, karşı cins ile olan münasebetlerde özel bir anlam kazanarak cinsel dokunulmazlık anlamına geldiği de görülmektedir.³³ Türkçede mahremiyet kelimesine karşılık özel alan tabiri kullanılır. Ancak mahremiyet hususi alanla vurgulanandan daha kapsamlı bir anlam havzasını haizdir. Zira mahremiyet somut, maddi, fiziki özel alanlar ile beraber düşünsel, soyut, özel alanları da kapsamaktadır.³⁴ Dolayısıyla mahremiyet bireylerin kendilerine ve çevrelerine ait özel alanların dokunulmazlığını belirtmektedir.³⁵ Dokunulmazlık ve özelle ilintili bir mana çağrışımı yapan mahremiyet mefhumu, kişinin varlığını tanıması, devam ettirmesi, meziyetlerini ve yeteneklerini harfiyen kullanabilmesi ve bunları geliştirebilmesi için fiziksel ve manevi ortamda zorunlu minimum sınırların muhafaza edilmesi³⁶ şeklinde de nitelendirilebilmektedir.³⁷

Mahremiyet kavramının sosyal çevre tarafından nasıl algılandığı ve ne tür dinamiklere sahip olduğu önem taşımaktadır. Mahremiyetin kapsam alanı değer yargıları, mensubu olunan milletin davranış ve tutumlarına, kültürel karakterine, sosyal statülere göre

³¹ Mehmet Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi* 58/1 (Ocak 2003), 182.

³² Yüksel, “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi* 64/1 (2009), 277-278.

³³ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 72.

³⁴ Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, 199.

³⁵ Nevzat Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, *Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Akademi Dergisi* 63 (2015), 291.

³⁶ Cihan Aktaş, *Mahremiyetin Tükenişi* (İstanbul: Nehir Yay., 1995), 12.

³⁷ Ülfet Görgülü, “Din İşleri Yüksek Kuruluna Gelen Sorular Bağlamında Mahremiyet Algıları”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Şevket Pekdemir vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 2/113.

farklılık arz edebilmektedir. Mahremiyetin çerçevesi ve etkisi sadece kişiden kişiye değişiklik göstermekle kalmayıp, hâlihazırdaki duruma, ruh haline, zamana, hazır kişilik yapısına ve algı biçimine, ayrıca kültürel yapıya göre de farklılık ortaya koymaktadır.³⁸ Günümüzde mahremiyet kavramı kimlik bilgileri, bireye has durumlar biçiminde anlaşılırken öbür yandan Yaratıcı'nın başkalarıyla paylaşılmasını nehyettiği yahut bireysel alan olarak görülüp başkalarıyla paylaşılmasının istenilmediği mevzular olarak da karşımıza çıkmaktadır.³⁹

Bireylerin şahsi arzuları üzerine temellendirdikleri mahremiyet mefhumu, herkes için müşterek bir mahremiyet anlayışından bahsetmeyi zorlaştırmaktadır. Zira mahremiyet kavramının ihtiva ettiği alanın tespitinde din, kültür ve zaman kavramları önemli birer unsur olmuştur. Mahremiyet algısı her kültürde çeşitlilik göstermekle birlikte varlığını sürdürmüştür.⁴⁰ Birey ve toplum ilişkisi yönüyle mahremiyetin içeriğini şekillendiren en önemli mekanizmalardan biri kültürdür. Kültür yalnızca mahremiyetin oluşumunda değil muhafazasında da rol alan başlıca etkidir.⁴¹ Mesela doğu toplumu mahremiyet olgusunu, görünmezlik; batı milletleri ise dokunulmazlık şeklinde tasavvur etmiştir. Şark toplumunda mahremiyet mefhumunun sınırları uzaktan, batıda ise bu sınırlar yakından başlamaktadır.⁴² Çelikoğlu, mahremiyet olgusunun batı kültüründe insanın fiziksel varlığının kamusal alandaki dokunulmazlığına, şark kültüründe ise kişinin mahreminin gözükmemesi ve yabancı kimselerin nazarından sakınmaya işaret ettiğini ifade etmiştir.⁴³

Mahremiyet kavramının mahiyetini belirleyen diğer faktör ise dindir. Zira mahrem sözcüğünden amaçlanan özel hususlar, yalnızca kişinin kendisine özel belirleyip o noktada bir muhtariyet kazandığı alan değildir. Mahrem, kutsal belirleyicinin önemli

³⁸ İ. Akkaş, Sanal Cemaatlerde Mahremiyet Algısı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/12 (2015), 225-239.

³⁹ Yahya Turan, "İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü", *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Şevket Pekdemir vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 15-16.

⁴⁰ Tuzcu, *Mahremiyet İlişkilerinin Dönüşümü: Geleneksel Çekirdek Ailelerde Kadın Erkek İlişkileri*, 9.

⁴¹ Müslime Erden - Abdulvahid Sezen, "Mahremiyetin Psiko-Sosyal Yansımaları", *Dicle Üniversitesi SBE Dergisi* 20 (2018), 85.

⁴² Nurten Sepetçi, *Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü: Instagram Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 56.

⁴³ Nalan Çelikoğlu, *Türkiye'de Üniversite Gençliğinin Mahremiyetinin Dönüşümü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 23.

derecede hâkim kabul edildiği bir alandır.⁴⁴ Her din kendi içinde bir mahremiyet algısı inşa etmiştir. Ancak dinlerin oluşturduğu bu alan zaman geçtikçe değişime maruz kalmıştır.⁴⁵ Dolayısıyla mahremiyetin tanımında ortak noktalar olduğu gibi kültürel, dini, psikolojik nedenlerden dolayı farklılaşmalar da gözlemlenmiştir. Fakat bu farklılıklara karşın milletler kıyafetleriyle, cinsel yaşayışlarıyla, aile ve aile yaşamıyla genel manada belirli bir mahremiyet algısı inşa etmişlerdir. Bir örnek verilirse insanın fitratında bizatihi çıplak oluşundan dolayı hayâ duygusu mevcuttur. Bu husus tarihi süreç içerisinde her ulusta ayrı da olsa bir mahremiyet algısı ortaya koymuştur.⁴⁶ Buradan hareketle mahremiyetin kişilerin tek başına kalabildikleri, dilediği gibi tahayyül edip davranış sergiledikleri, başka kişilerle ne derece bağ kuracaklarına karar verdikleri mahrem alanı ve bu çerçevedeki haklarını niteleyen bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Mahrem alanda ise kişi sınırlarını ve kurallarını kendisi tayin eder, dilediği kimselerle baş başa kalabilir ve içerisinde dilediği gibi davranabilir.⁴⁷

Mahremiyet olmadan var olmanın mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Mahremiyet bireyin varoluş gerekçelerinden biridir; bireyin bedenini ötekine haram kabul ederek onu diğer varlıklardan ayırır. Bireyin bedenini, çevredeki sıradan bir taş parçasından ayırarak korur. Dolayısıyla din böyle bir pozisyonda temel motivasyondur. “İyi”yi ve “doğru”yu tanımlayarak zaman, günlük hayat, insanlar ve cinsler arası birlikteliğin sistematikliğini oluşturur ve yol gösterir. Din, Durkheim’ın ifade ettiği gibi “Ayinler ve müşterek hissiyatlar ile insanlar arası bağları ve sosyal ilişkiyi inşa eder.”⁴⁸ Mahremiyet ise mahrem mahrem olarak tesis ve tasdik edilmesidir. Mahrem olma demek, haram kılınmış olmaktır. Tahrim ise meşru bir şekilde yalnızca Allah’a mahsustur. Aksi halde neyin, niçin mahrem olduğunu maddi bir zihinle tayin etmek mümkün değildir. Şayet bu mümkün olsa bile mahrem olanın nasıl bir mekanizma içerisinde mahrem olacağını tespit ve takdiri mümkün olmazdı. Diğer bir ifadeyle vahye dayanmayan bir mahrem algısı sadece muğlâk bir anlam dünyasına hapsolmek zorunda kalırdı.⁴⁹

⁴⁴ Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, 185.

⁴⁵ Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, 190.

⁴⁶ Hüseyin Emre Duran, *Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 32.

⁴⁷ Tuzcu, *Mahremiyet İlişkilerinin Dönüşümü: Geleneksel Çekirdek Ailelerde Kadın Erkek İlişkileri*, 9.

⁴⁸ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem* (İstanbul: Metis Yay., 2019), 180.

⁴⁹ Süheyp Öğüt, *Pornografi ve Tesettür: Egemenliğin İki Diferansiyeli* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 45.

Dinlerin tesis ettikleri mahremiyet anlayışının farklılaşmasına neden olan bir diğer etken ise zamandır. Zamanın değişmesi ile mahremiyet mefhumu da farklılaşmış, aslını koruyamayıp bozulmaktan kurtulamamıştır. Bunun akabinde ise toplumlar dejenere olmaya yüz tutmuştur. Zaman ve geleneklerin değişiminin mahremiyet algısını şekillendirmesine İngiltereli Anglo - Sakson kökenine sahip olan ataların uygulamaları misal getirilebilir. Onların erken dönemde yer alan evleri, sadece büyük bir odadan oluşuyordu. Ailenin ya da akrabanın mensubu olan her bir kimse bu alanda barınıyordu. Yemek hazırlama ve yeme, uyuma ve dinlenme gibi bütün gündelik faaliyetler bu mekânda gerçekleşiyordu. Modern dönemde fiziksel mekândaki somut gelişimin ilk emareleri, söz konusu alana, ilk önce yatak odasının sonrasında da oturma odalarının ilave edilmesiyle oluşmuştur. Oturma odaları, bu süreçte aile büyüklerinin gürültüden ve kalabalıktan kaçma imkânı buldukları muhtemel bir alanı oluşturmuştur.⁵⁰

Hülasa mahremiyet gizlilik, yasaklık, saygınlık, dokunulmazlık anlamları taşımaktadır. Mahremiyet kavramının sınırları ise esnektir. Din, kültür ve zamanın değişmesine paralel olarak toplumdaki mahremiyet anlayışı değişim ve dönüşüme uğramaktadır.

1.2. Mahremiyetin Çeşitleri

İnsan sosyal bir varlıktır. Bundan hareketle mahremiyete duyulan gereksinim farklı şekillerde olabilmektedir. Bunların en yaygını kişinin yalnız kalma ve tek başına olma isteğidir. Diğerleri ise arkadaş, yakın çevre, akraba, eş, dost ve başka bireylerin gözetiminden, denetiminden ve müdahalelerinden uzak bir şekilde bağ kurup, kişinin dikkat çekmeden kamusal yaşama katılabilme ihtiyacıdır.⁵¹

Mahremiyetin geniş bir alana yayılmış olan yapısı sebebiyle çeşitli mahremiyet tasnifleri yapılmıştır. Bunlardan birisi yaşantı üzerine kurulan tasniftir. Bu tutuma göre mahremiyet alanları mesleki hayat, kamusal hayat, özel hayat ve aile hayatı şeklinde dört şekildedir.⁵²

Hubner ve Simone Fischer, mahremiyeti üç aşamada değerlendirmiştir. Bunlar; mekânsal mahremiyet, fiziksel ve bilgi mahremiyeti şeklindedir. Bunlar ayrı ayrı mahrem alan olmasına karşın birbirlerinden bağımsız konumda da değildir. Fiziksel

⁵⁰ Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, 190.

⁵¹ Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, 182.

⁵² Abdullah Kahraman, “Mahremiyetin Tanımı ve Sınırı”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd. (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yay., 2016), 1/33.

mahremiyet, bedeni üzerindeki haklarını korumayı; mekân mahremiyeti bireyin yakın fiziksel alanını; bilgi mahremiyeti de kişisel verilerinin muhafaza ve kontrolünün yapılmasını sağlar.⁵³

Literatürde sıklıkla atıf yapılan mahremiyet tasnifine göre Belsey ve Chadwick kişilerin taşıdıkları mahremiyet hakkını dört temel açıyla değerlendirmiştir: bilgisel, düşünsel, bedensel ve bölgesel mahremiyet. Bedensel mahremiyet, bireyin bedeninin izni olmaksızın dokunulmaz oluşunu ifade etmektedir. Düşünsel mahremiyet, bireyin düşüncelerini ve duygularını yalnızca dilediği kişilerle sözlü yahut yazılı olarak paylaşması, bunların e-posta ya da telefon kayıtlarının gizlice ele geçirilmesi gibi psikolojik ve teknolojik müdahalelerden muhafazasını işaret etmektedir. Bilgi mahremiyeti, bireysel malumatların kişinin izni dışında yayılmamasına vurgu yaparken bölgesel mahremiyet kişinin sahip olduğu evi, ofisi, odası ve benzeri alanlara izin almadan girilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.⁵⁴

Burgoon mahremiyeti dört aşamada değerlendirmiştir. Bunlardan ilki olan “sosyal mahremiyet” bireyin fiziki bölgesini ve sosyal mekândan soyutlanıp şahsi alanına geri dönüş hakkı, “bilgi mahremiyeti” ise bireyin finans, sağlık, eğitim gibi mecralardaki malumatlarına erişimi kontrol edebilme hakkı anlamına gelir. Üçüncü olarak “psikolojik mahremiyet” bireyin fikirlerini dilediği kişilerle ve dilediği zamanda paylaşabilme hakkını ve dördüncüsü olan “fiziksel mahremiyet” ise bireyin bedenine kimlerin ne mesafede yaklaşacağını belirleme hakkını ifade eder.⁵⁵

Hukuki çevreler tarafından da kabul görmüş yaşam alanına dayalı bir diğer mahremiyet tasnifi ise şöyledir: Müşterek, gizli ve özel yaşam sahasıdır. Müşterek yaşam sahası, bireyin kamuya açık olan faaliyet ve birikimlerinden meydana gelmektedir. “Kamusal alan” şeklinde de ifade edilen müşterek yaşam alanı, bireyin kendini tanıyan tanımayan her bir kimsenin kendini görmesi, duyması ve gözlemlemesine açık yaşam alanından

⁵³ Simone Fischer - Michael Hubner, *Privacy and Security at Risk in the Global Information Society*, (Information, Communication & Society, 1998), 1/4, 422’den naklen Niyâzi Tanılır, *İnternet Suçları ve Bireysel Mahremiyet* (Ankara: Liberte Yay., 2002), 43.

⁵⁴ Ruth Chadwick - Andrew Belsey, *Ethical Issues In Journalism And The Media*, (Oxfordshire: Routledge), 103’den naklen Sevede Düzgüner, “Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları”, *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*, ed. Hafize Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 24.

⁵⁵ J. K. Burgoon, *Privacy And Communication. Communication Yearbook 6*, ed. Beverly Hills, M. Burgoon. CA: SAGE, 89’den naklen Düzgüner, “Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları”, 24.

meydana gelmektedir. Özel yaşam sahası bireyin aile çevresini, tanıdığı kişileri, çalışma grubu vb. çevresi ile paylaştığı durumları kapsamaktadır. Gizli yaşam sahası da bireyin yalnızca kendisi tarafından tanınmış olan ve oldukça yakın kabul ettiği kısıtlı kişi ile paylaşılıp başkalarına karşı kapalı tuttuğu gizli malumatlardan oluşmaktadır. Bu saha bireye, başka kişilerin takip etmesinden uzak, serbestçe düşünüp hareket edebileceği yalnızca şahsına ait bir alan sunmaktadır. İzin almadan girmek mahremiyet ihlali sayılmakta ve hukuki neticeler ortaya koymaktadır.⁵⁶

Özetle, mahremiyetin kapsam alanına göre birçok tasnif yapılmaktadır. Bunlardan bir kısmı kişinin kendi bireysel alanına dönük iken diğer kısmı da sosyal ilişkilerini düzenlemeye dayalı bazı sınıflandırmalardır.

1.3. İslâmî Literatürde Mahremiyet

Hayat hakkı gibi, din, ırk, yaş ve cinsiyet farkı olmaksızın her bireyin doğumla beraber elde ettiği mahremiyet hakkının çağdaş hukuktaki menşeinin kanunlardan, anayasalar ve uluslararası anlaşmalardan müteşekkil olduğu bilinmektedir. “*Özel yaşamın gizliliği*” şeklinde isimlendirilen mevcut haklar, devlet muhafazası altında yer almaktadır. İslâmî hukuk kapsamında mahremiyet hakkının menşei Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber’in sünnetidir. İslâmî perspektifte mahremiyet “*sınırları ve muhtevası Allah tarafından tayin edilmiş, ahlaki ve hukuki normları vaz edilmiş, ihlali halinde yaptırımları kesinleşmiş maddi ve manevi bir dokunulmazlık sahası*” şeklinde açıklanmaktadır.⁵⁷

İslâmî sahada mahremiyet, kişinin şahsına bırakılmayıp, sınırları Yaratıcı tarafından tayin edilmiş bir alandır. Yaratıcı, insanı varlık âlemine çıkarmakla beraber, mahremiyet alanını da şahsen belirlemiş, korumuş ve muhafazasını dilemiştir. Zihinsel, fiziksel ve psikolojik anlamda mahremiyet kavramına itina gösterme, şahsi seçimden çok, kutsal bir tercihe itaat etme manası barındırır. Mahremiyete itibar etmek, bir taraftan bu sınırları tayin eden Yaratıcıya saygıyı ihtiva ederken başka taraftan bireylerin özel yaşamlarına saygı duyulması, bireysel haklar ile insan onurunu koruma konusunda önem taşımaktadır. Bu yönüyle mahremiyet özsaygının da en anlamlı ifadesidir.⁵⁸

⁵⁶ Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, 181-213.

⁵⁷ Huriye Martı, “Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet”, *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*, ed. Hafize Şule Albayrak (Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 458.

⁵⁸ Görgülü, “Din İşleri Yüksek Kuruluna Gelen Sorular Bağlamında Mahremiyet Algıları”, 2/114.

İslâm dininde Âdemoğlu, Allah tarafından en iyi biçimde yaratılıp⁵⁹ ruhundan üflediđi⁶⁰ şeref ve şanla taltif ettiđi⁶¹ göklerde ve yerlerde var olan her şeyi emrine sunduđu⁶² varlıktır. Allah'ın halifesi⁶³ olarak meleklerin kendisine secde ettiği âli bir şerefe ulaşmış insan⁶⁴ aynı zamanda ağır bir mesuliyetin ve yüce bir "emanet"⁶⁵in de sahibidir. İslâm dininde varlık sisteminin merkezi noktasında insan bulunur. İslâm inancı insanın varlık gayesine, fitratına, saygınlığına ve şerefine yakışır bir biçimde hayat sürmesini hedefler. Bu düşünceyle şekillenen İslâm dini insanın saygın varlığını muhafazayı dikkate almıştır.⁶⁶

Mahremiyet sahasında dinin söz sahibi olması, keyfi uygulamaları, akla aykırı talepleri ve sınır tanımazlıkları engellemek; müşterek bir zeminde buluşturmak içindir. Mahremiyete dair temel ilkelerin belirlenmesi ile bireysel ve toplumsal huzuru bozacak organize ya da kişisel yönelimlere kapı aralanmamış olacaktır. Sadece din değil, kültür ve gelenek bağlamında tüm toplumlarda minimum düzeyde de olsa bir mahremiyet algısı vardır. Bireyler böylece sevdikleri ile kendisinin dokunulmazlığını, itibarını zedeleyecek girişimlerden koruma, mahrem alanını saklı tutma imkânına kavuşur.⁶⁷

Ahlakî ve hukûkî sınırların bulunduğu yerde bir "sınır çizen" vardır. Bu üst akıl, Âdemoğlunun uyması gereken kuralları tayin ederek sosyal yaşamın huzur ve güven içinde devamlılığını sağlamaktadır. Sınırın aşılması durumunda yaptırımları belirler ve sınırlara uyanları mükâfatlandırır. İslâm dinine göre evreni yaratan Allah, bununla birlikte muhafaza eden, hayat veren ve idare edendir. Bu durum "*O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi, onu yedi gök olarak yaratıp düzenledi. O, her şeyi hakkıyla bilendir.*"⁶⁸ "*İşte Rabbiniz Allah O'dur. O'ndan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin, O her şeye vekildir.*"⁶⁹ ayetleriyle sabittir. Yaratan (Hâlık), Hükmeden (Hâkim) ve Kanun koyan (Şâri') Allah'a iman

⁵⁹ Tîn 95/4.

⁶⁰ Secde 32/9.

⁶¹ İsrâ 17/70.

⁶² Câsiye 45/12; Lokmân 31/20.

⁶³ Bakara 2/30.

⁶⁴ Bakara 2/34.

⁶⁵ Ahzâb 33/72.

⁶⁶ Gündoğdu, "İnsanlık Onuru ve Ailede Mahremiyet Eğitimi", *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*, ed. Şevket Pekdemir vd. (Ordu, Ordu Üniversitesi, 2015), 2/321.

⁶⁷ Martı, "Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet", 457.

⁶⁸ *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, çev. Hayrettin Karaman vd., (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2012), el-Bakara 2/29.

⁶⁹ el-En'am 6/102.

etme, O'nun tayin ettiği hususlara önem vermeyi gerekli kılar ki, işte bu sınırlar içinde mahremiyete ait kurallar da bulunmaktadır. Bundan dolayı İslâm dininde mahremiyet duygusunu var eden ve fitrat gereği olarak kurallar vaz eden Allah'tır. İnsan da mahremiyetle alakalı hakların korumasını yapacak ve mesuliyetleri yüklenecek bilgili, onurlu, akıllı, iradeli ve güçlü bir varlıktır.⁷⁰

Din tarafından belirlenen dokunulmazlık alanlarının fitrata uygunluğu mahremiyetin kaynağının Yüce Allah olmasının bir sonucudur. Çünkü insanın manevi ihtiyaçlarını, bireysel ve toplumsal yapısını, fizyolojik ve biyolojik özelliklerini en iyi şekilde bilen Allah Teâla'nın emri onun sağlık, huzur ve güvenliği için en uygun olanıdır:⁷¹ *“Yaratan bilmez olur mu? O, bütün inceliklerin farkındadır ve her şeyden -haberdardır.”*⁷²

Özetle, İslâm'da insan şan ve şeref sahibi kılınmış, birçok nimetle donatılmış ve ona saygın bir konum atfedilmiştir. Mahremiyetin bir hak olduğu, İslâm'da mahremiyetin kaynağının Kuran ve sünnet olduğu, dolayısıyla mahremiyete riayet etmenin Yaratıcı'ya saygı anlamına geldiği, mahremiyet sahasında dinin söz sahibi olmasının tüm insanları ortak bir zeminde buluşturmaya katkı sağladığı görülmektedir.

1.3.1. Kur'ân'da Mahremiyet

Allah insanoğlunu maddi/manevi sayısız nimetleriyle mücehhez⁷³ ve onurlu, izzetli, kerim⁷⁴ olarak yaratmıştır.⁷⁵ Şeref ve haysiyet gibi hiçbir şekilde çiğnenemeyecek ve dokunulamayacak olan hak ve hürriyetler vardır. Bunlardan bir tanesi de gizli durumların araştırılmamasıdır. İslâm'da insana insan oluşun onuruna yakışır bir şekilde davranılması emredilirken buna zarar verecek hiçbir duruma izin verilmemiştir.⁷⁶ Hz. Ömer, hilafeti döneminde kendi evinde içki içen bir adamı yakalamıştır. Adam ise ona "Sen tecessüs ederek ayete⁷⁷ aykırı hareket ettin" şeklinde cevap verince Hz. Ömer adamla helalleşerek eve girmeyip geri dönmüştür. Hz. Peygamber'in terbiyesi ile yetişen İbn-i Mesud'a biri getirilip "işte bu sakalından şarap damlayan adam"

⁷⁰ Martı, "Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet", 456.

⁷¹ Martı, "Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet", 456.

⁷² el-Mülk 67/14.

⁷³ İbrahim 14/32.

⁷⁴ İsrâ 17/70.

⁷⁵ Musa Bilgiz, *Kur'ân'da İnsanlık Onuru* (Ankara: Fecr Yayınevi, 2012), 35.

⁷⁶ Nurettin Turgay, "Tecessüs", *Şamil İslâm Ansiklopedisi* (15 Aralık 2022).

⁷⁷ Hucurât 49/12.

denildiğinde o, durumu incelemeye bile ihtiyaç duymamış ve başkalarının kusurlarını araştırmaktan men edildiğini ifade etmiştir.⁷⁸

İslâm dini hayatın tüm safhalarına söyleyecek sözü, erki, yetkisi ve etkisi olan bir niteliğe sahiptir. Bu etkilerden birisi de mahremiyet kavramına yönelik olmuştur. Toplumların mahremiyet algılarının gelişmişlik düzeyi ile onları ayakta tutan unsurların başında gelen ahlak arasında daima interaktif bir ilişki var olagelmıştır. Kur'ân mahremiyete büyük bir önem atfetmiştir.⁷⁹ Bu husus Kur'ân'da bazı ayetlerde zikredilmiştir.⁸⁰

Cahiliye devrinde Arap topluluğu birbirinin evine herhangi bir izin istemeden yalnızca “İyi sabahlar” veya “iyi akşamlar” gibi sözler söyleyerek girerdi. Haber vermeden yapılan bu giriş şekilleri bazı durumda aile mahremiyeti boyutunda sorun çıkarabilmekteydi. Allah, insanların mahremiyetini muhafaza etmek ve mahremiyetine saygılı olma açısından birtakım kurallar vaz etmiştir. Mahremiyet sadece evlere izin almadan girmek anlamına gelmemekte, başka birisinin evini dışarıdan gözetleme ve başkasının mektuplarını okuma gibi hususları da kapsamaktadır.⁸¹ Buradan hareketle her bir kurumun gizli ve mahrem olması gereken bilgilerinin olabileceğini, bu mahrem durum ve bilgilerin ifşa edilmesinin çatışma meydana getirebileceğini ve kişinin mahremiyete saygı noktasında dikkatli olması gerektiğini çıkarılabılırız.⁸²

Bir diğer ayette⁸³ İslâm dini hanelere izinsiz girmeyi yasaklayarak düzenlemeler getirdiği gibi aile içi mahremiyete dair de bazı kuralları koymuştur. Her bireyin özel alanı olduğuna ve aile fertlerinin mahrem alanına saygı gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ailevi ilişkilerde, mahremiyetin muhafazası ve özellikle anne-baba arasındaki münasebetin diğer fertlerin müdahalesi ve bilgisi dışında olması önem arz etmektedir. Çocukların daha küçük yaşta mahremiyet bilincini kazanmaları da oldukça mühimdir. Bedenlerinin özel ve kıymetli olduğu hissini kazandırılması, erkek ve kız kardeşlerin yatağının, mümkünse odalarının ayrılması, aynı cins de olsalar kardeşlerin 10 yaşından

⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 37.

⁷⁹ Enes Kılıç, “Aile ve Din Bağlamında Kur'ân'da Mahremiyet Tasavvuru”, *Journal of Analytic Divinity* 2/1 (2018), 68.

⁸⁰ en-Nûr 24/27- 29.

⁸¹ Ebu'l-Âlâ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yay., 2014), 5/519.

⁸² Mimar Türkkahraman, “Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar ve Kurumlar Arası İlişkiler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14/2 (2009), 36.

⁸³ Nûr 24/58-59.

sonra farklı yataklarda yatmalarının sağlanması⁸⁴ ve anne-babanın odasına izin almadan girmemeleri gerektiğinin öğretilmesi⁸⁵ mahremiyet eğitiminin çocukluk çağında verilmesinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Konuyu farklı bir açıdan ele alacak olursak, evde anne-babanın mahrem alanları olduğu gibi çocukların da mahrem alanları vardır. Ebeveyninin de ergenin odasına girip çıkarken belli sınırlara riayet etmesi gerekmektedir.⁸⁶

Sosyal ahlakın korunması, devamı ve geliştirilmesinde önemli bir konumda bulunması nedeniyle İslâm'ın aileye verdiği önem büyüktür. Ailenin muhafazası için olmazsa olmaz koşul; eşlerin birbirine olan sadakati, güven ve iffetidir. Şehvet, âdemoğlunun baskın isteklerindedir. İslâm dininde bu isteğin meşru yoldan dolayısıyla nikâhla karşılanmasına izin verilmiştir, gayri meşru yollar ise yasaklanmıştır. Kur'ân'da aileyi korumak için iffet ve sadakate önemle değinilmiş ve yalnızca zina değil, zinaya götüren bütün bu yollar da yasaklanmıştır.⁸⁷ Bu durum Kur'ân'da şöyle açıklanmaktadır:

“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet (yer)lirini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziyetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!”⁸⁸

Ayette ırzın koruma altına alındığı ve dokunulmaz olduğu, beden mahremiyetini sağlamak için örtünme ve bakmama yönünde kurallar koyulduğu dikkat çekmektedir. Yani “Gözlerini haramdan sakınsınlar” şeklinde çevrilen kısımda aslında mutlak bir

⁸⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 26.

⁸⁵ Kılıç, “Aile ve Din Bağlamında Kur'ân'da Mahremiyet Tasavvuru”, 70-71.

⁸⁶ Kılıç, “Aile ve Din Bağlamında Kur'ân'da Mahremiyet Tasavvuru”, 71.

⁸⁷ Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 68.

⁸⁸ en-Nûr 24/30-31.

bakış olmamakla beraber, bireyi haram şeylere yöneltebilecek bakışlara yasak getirme vardır.⁸⁹ Kadınların da iffetlerini muhafaza etmeleri ve zinaya yönelmemeleri ifade edilmekle birlikte kadınlara, hariç tutulanların dışında kimseye süslerini sergilememeleri ve başörtüsünü yaka üzerinden bağlamaları mecburi kılınmıştır.⁹⁰

Kur'ân ve sünnette mahremiyete dair pek çok detayın yer alması mahremiyete verilen önemi ortaya koymaktadır. Modern çağda ise mahremiyet anlayışı zayıflarken Yaratıcı'nın insan beden üzerindeki karar verici konumu ve bu kapsamdaki yaklaşımlar terk edilmiştir. Yalnızca sahibinin karar verebileceği bir alana dönüşen beden, "özgür birey" anlayışını beraberinde getirmiştir. Mahremiyeti ortadan kaldırıp her şeyi açık hale getirme uğraşısı haline gelen modern anlayışta mahremiyet değersiz bulunmakta, bu prensipleri müdafaa edenler yobazlık ve gericilikle itham edilmekte, hoş görülme tutumları normalleşmekte, yeni değer olarak empoze edilmektedir.⁹¹

Hülasa, Kur'ân'da insanın şeref ve haysiyet gibi hiçbir şekilde dokunulamayacak hak ve hürriyetlerin olması, ayetlerde tecessüsün yasaklanması, evlere izinle girilmesi, aile içi ilişkilerde mahremiyet kapsamında düzenlemeler yapılması, ırzın korunması ile ilgili olarak hayâ ve iffet kavramlarına yer verilmesi, bedeni örtülmesi ve bakışlara getirilen sınırlar gibi pek çok hususa değinildiği görülmektedir.

1.3.2. Hz. Peygamber'in Sünnetinde Mahremiyet

Hz. Peygamber'in hayatı, İslâm dünyasına daima örnek olmuştur. O'nun hayatında yaşamın her anını aydınlatacak ve insana üstün meziyetler kazandıracak en güzel örnekler mevcuttur. Fakir-zengin, yaşlı-geç, evli-bekâr, kadın-erkek, âlim-cahil özetle toplumda tüm tabakadan birey, Resûlullâh'ın yaşamında örnek alabileceği hakikatler bulabilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'e itaat konusunda emir vermesi,⁹² müminler için güzel bir örneğin bulunduğunu beyan etmesi⁹³ sünnette itikat ve amel boyutunun varlığını göstermektedir. İslâm'da ana kaynaklardan biri olan Kur'ân'ın akabinde sünnet gelmektedir. Müslümanlar sünnetin mevcut vasfını bilmelerinden ötürü yaşamlarının her safhasında sünnete başvurma çabası içinde olmuşlardır. Sünnete olan

⁸⁹ Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4/69.

⁹⁰ Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4/70-71.

⁹¹ Abdülhalim İnam, "Mahremiyet Bilincimiz Var mı?", *Uluslararası Akademisyenler Birliği Aile Çalıştayı: Mahremiyet Eğitimi* (Köln: Kasım 2018), 10.

⁹² A'râf 7/158.

⁹³ Ahzâb 33/21.

bu bağıllık O'nun hayatının detaylı bir şekilde araştırılarak öğrenilmesini beraberinde getirmiştir.⁹⁴ Veda Hutbesi kapsamında Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Ey insanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay, bu şehriniz (Mekke) nasıl mukaddes bir şehir ise canlarınız ve ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavülden korunmuştur*”⁹⁵

Hadis kapsamında yer alan “ırz” kelimesi bireyin haysiyeti, şerefi, iffeti, namusu ve onuruna karşılık olarak kullanılmıştır. Bu meziyetler insanın kişilik hakları arasında yer almaktadır. Kişileri toplumda küçük düşürüp psikososyal hayatlarına zarar vermesinden ötürü özel hayatın gizliliğini ihlal etmenin şeref, onur ve haysiyetle yakın ilişkisi bulunmaktadır. Zira Kur’ân ve sünnette bireylerin özel yaşam alanları ve gizliliğini muhafaza etmek açısından birçok hüküm yer almaktadır.⁹⁶

Kişilerin onuru, itibarı, haysiyeti ile mahremiyetinin muhafazasında önemle duran İslâm, bireylerin kendilerinininki ile birlikte başka bireylerin iffet ile mahremiyetini de korumaları gerektiğine değinmiştir. İslâm, bireyin özel yaşam alanını koruyup, kutsal olarak görmüştür. Esasen, Hz. Peygamber’in insanlığa getirdiği medeniyetin temelinde de mahremiyet anlayışı vardır.⁹⁷ Bireyin kendine özgü gördüğü alan özeldir ve her türden korumayı da hak etmektedir. Hz. Peygamber kendini evdeyken gizli bir şekilde gözlemleyen bir başka bireyin durumu ile ilgili olarak gözlerini çıkartmaktan söz etmektedir.

Hz. Peygamber: “*Senin beni gözetlediğini bilmiş olsaydım, bununla gözünü oyardım. Allah, izin istemeyi, evin içerisi görülmesin diye emretmiştir.*”⁹⁸ buyurmaktadır. Başka bir hadis ile de “*Bir kimse, izinleri olmaksızın insanların evinin içine bakarsa, gözünü çıkarmaları onlara helâl olur.*” buyurmuştur.⁹⁹ Hz. Peygamber kendisine ait mahrem alanı olduğu için tepkisini ortaya koymuştur.¹⁰⁰

⁹⁴ Tuba Öztürk, “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamber’in Özel Hayatı Örneği”, *Türkiye’de Tüm Yönleriyle Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (İstanbul: Meridyen Destek Derneği, 2016), 1/153-154.

⁹⁵ Buhârî, “İlim”, 9, 37.

⁹⁶ Öztürk, “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamber’in Özel Hayatı Örneği”, 1/161.

⁹⁷ Aydın, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*, ed. Yusuf Bahri Gündoğdu vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 288.

⁹⁸ Müslim, “Âdâb”, 40, 41.

⁹⁹ Müslim, “Âdâb”, 43.

¹⁰⁰ Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”, 2/179.

Gizli konuşmalar, insanların “özel” alanlarında kalmasını istediği hallerden biridir. Gizli konuşmaları dinleme yasağı, Hucurat sûresinde bahsi geçen “tecessüs”ün yasaklanmasının akabinde ortaya koyulur. Hadîs-i şerifte buna şöyle değinilmiştir: *“Her kim rızaları olmaksızın bir kavmin konuştuklarını dinlerse, kıyamet gününde onun kulaklarına kurşun dökülecektir.”*¹⁰¹

İslâm hukuku kapsamında gizlice konuşma yapan birden fazla bireyin yanına veya arasına izin almaksızın oturmak caiz değildir. Kişiler gizli konuşmaları dinlemekten men edilmekle birlikte dinleyenlerden özellikle de çocuklardan sormanın da caiz olmadığı bildirilmiştir.¹⁰²

Mahremiyet algısı kişinin temel gereksinimleri üzerine kurgulanmıştır. Peygamber’in şöyle buyurmuştur: *“Her kim ağzına ve cinsel arzularına hâkim olacağına dair bana söz verirse ben de onun cennete girmesine kefil olurum”*¹⁰³, *“Her dinin bir ahlakı vardır. İslâm ahlakı da hayâdır.”*¹⁰⁴

Hz. Peygamber’in bu hadisleri İslâm’da iffet ile hayânın mahremiyet sahasının temelini oluşturmuş olduğunu ve bunun da temel güdülere dayandığını belirtmektedir. Bunlar İslâm ahlakının evrensel ve geniş kapsamlı oluşunun birer göstergesidir.¹⁰⁵

Özetle hadislerde insan şeref, haysiyet ve onurunun, canı ve ırzının koruma altına alınarak insan müdahalesinden sakındırıldığı, bu yönleriyle saygın bir nitelik kazandırıldığı ve gizlilik taşıyan bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Hadislerde kişisel mahremiyet, mesken, beden ve bilgi mahremiyetine dair birçok rivayet ve izahı tez içerisinde ilgili başlıklar altında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

1.4. Mahremiyet Eğitimi

Çocukların özel bölgelerini bilmesi, herkese her şeyin gösterilmeyeceğini fark etmesi ve diğer insanlara saygı duymasını sağlamada mahremiyet eğitiminin önemli bir yeri vardır. Mahremiyet duygusu ve diğer değer yargılarının kazanımında ise 0-6 yaş dönemi ile birlikte aile etkeni önem taşıyan diğer bir husustur. Dolayısıyla mahremiyet

¹⁰¹ Buhârî, “Rüya”, 45.

¹⁰² Öztürk, “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamberin Özel Hayatı Örneği”, 1/163.

¹⁰³ Tirmizî, “Zühd”, 61; Buhârî, “Hudud”, 19, “Rikak”, 23.

¹⁰⁴ İbn Mâce, “Zühd”, 17, Muvattâ, “Husnü’l-Huluk”, 9.

¹⁰⁵ Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”, 2/178-179.

eğitimle doğrudan ilgili bir kavramdır. Mahremiyet eğitimine geçmeden önce mahremiyet ve eğitim kavramlarına ve birbiriyle ilişkisine değinmek faydalı olacaktır.

1.4.1. Mahremiyetin Eğitim Yönü

Eğitim, yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Bireylerin bilgi ve yetenek kazanmalarına, karakter yapısında gelişim göstermelerine, toplumdaki konumlarını belirlemeye destek olmaktadır. Eski dilde eğitim kavramı “terbiye” kelimesiyle ifade edilmiştir. Terbiye, bireye görgü ve bilgi kazandırıp öncesinde tayin edilen amaçlar doğrultusunda gelişme sağlanması demektir.¹⁰⁶

Eğitimin en mühim görevlerinden biri, bireyin tüm becerilerini gün yüzüne çıkarmaktır.¹⁰⁷ Eğitim bu işlevini yerine getirirken bireyin bütün yönleriyle gelişimini de destekleyici olmalıdır. Bunu elde edebilmesi için Din Eğitimi disiplininden istifade etmek mecburiyetindedir. Din Eğitiminin mevcut misyonunu Bilgin şöyle izah etmektedir: “Yetişmekte olan nesli gerçek bir birey yapma yolundaki her çabaya destek verme, Din Eğitiminin görevi ve hakkıdır.”¹⁰⁸

Din Eğitimi, ilahiyat konularının öğretimde yer alması sağlayarak kişide bireysel yaşantısıyla dinle alakalı istendik davranış değiştirme süreci şeklinde ifade edilebilir. Bu tanım iki boyuta sahiptir. İlki ilahiyat bilimleri, diğeri eğitim bilimleridir. Tanımın ilk kısmında ilahiyat bilimlerinin incelenmesi, araştırılması, tartışılması neticesinde oluşturulan konu alanı kastedilmektedir. İlahiyatta hayatın içinden olan problemlere karşı çözümler araştırılmaktadır.¹⁰⁹ İkinci bölümde ise ilahiyat bilimlerinin incelediği konuların öğretime ne şekilde konu edileceği bulunmaktadır. Tanımdan yola çıkarak diyebiliriz ki Din Eğitimi bilimi ne din olgusunu ne de eğitim bilimlerini dışarıda bırakabilir, her ikisini de ele almak durumundadır. Dolayısıyla Din Eğitimi dinin defalarca vurguladığı ve altını çizdiği mahremiyet kavramı üzerine düşünür, kafa yorar, öğrenime konu yapar, bu alanda vasıflı çalışmalar ortaya koyar.¹¹⁰ Dolayısıyla bireyin gelişimine katkı sağlayan mahremiyet eğitimiyle de ilgilenmek mecburiyetindedir.

¹⁰⁶ Semiha Çakır, *4-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 20.

¹⁰⁷ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi* (Ankara: Nobel Yay., 2010), 14.

¹⁰⁸ Beyza Bilgin, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Haziran 1981), 479.

¹⁰⁹ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yay., 1996), 27.

¹¹⁰ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Yeni Çizgi Yay., 1995), 43.

Çocuğun doğrudan ruhuna ve kişiliğine temas eden, hem kendini hem de çevresini destekleyen ve “saygınlık” barındıran¹¹¹ mahremiyet eğitimi, bireyin kendisinin ve diğer insanların özel alanının farkına varması ve buna saygı duyması, sosyal hayatta kendi özel alanını koruması, kendisi ile çevresi arasında sağlıklı sınırlar koyabilmesi gibi bilgi ve becerileri ihtiva eder.¹¹²

Hülasa, eğitim bireyin tüm yönleriyle gelişim göstermesine katkı sunar ve bunu yaparken Din Eğitiminden de istifade eder. Zira Din Eğitimi, dini konuların öğretime konu yapılmasını sağlayarak bireysel yaşantıya katkı sağlar. Bu sebeple Din Eğitimi biliminin mahremiyet konusunu ele alması oldukça önemlidir.

1.4.2. Mahremiyet Eğitiminin Önemi

Mahremiyet tüm çağda kendisini gösteren bir gerekliliktir. Fakat korunma ve güvenlik gereksiniminin çağdaşlaşma ile birlikte arttığı gözlemlenmiştir. Bu durumla baş edebilmek açısından mahremiyet anlayışı günümüzde daha da önem kazanmaktadır.¹¹³ Zira bireyin sosyalleşme seviyesi çağımızda hayatın her alanının ve anının sergilenmesiyle ölçülür hale gelmiştir. Kişiler sosyal medyada yaptıkları paylaşımlarla sanal âlemde tanınma, ilgi ve değer görme gayesiyle, isteyerek, bilerek kişisel mahrem alanını sergilemekte, hayatlarını bütünüyle diğer kişilerin erişimine, merakına açtıkları görülmektedir. Yörükân mahremiyeti yalnızca hukuki ve dini bir mesele değil, esasında insanlar arası münasebetleri düzenleme işlevi taşıyan, bireye diğer bireylere erişme ve başkalarınca erişilme fırsatı sunan süreç şeklinde ifade etmektedir.¹¹⁴ Bundan dolayı sosyal ilişkilerde kendini muhafaza etmesi ve kendinden sakınması gereken birey, mahremiyet unsurunun öznesiyle nesnesi konumunda yer almaktadır.

Mahremiyet eğitiminden söz edilince genel olarak “cinsel eğitim” olarak akıllara gelmiş olsa da bu kavramlar nitelik bakımından farklılık göstermektedir. Cinsel eğitim, cinsellik konusuna yönelik bilgiler verilen eğitim şeklinde ifade edilirken; mahremiyet eğitimi de, özel alanların mahremiyeti sebebiyle korunması, saygı gösterilmesi ve mahremiyetin ne şekilde korunacağı konusuna değinen eğitimidir. Güneş, mahremiyet

¹¹¹ Güneş, Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi, 15-22.

¹¹² Esmâ Akcan, “Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi”, *Akdeniz Ü. Toplumsal Duyarlılık Merkezi Bülteni* 10/82 (2016), 63-65.

¹¹³ Selin Bitirim Okmeydan, “Yeni İletişim Teknolojilerini Sorgulamak: Etik, Güvenlik ve Mahremiyetin Kesiştiği Nokta”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 1 (2017), 364.

¹¹⁴ Turhan Yörükân, “Bir İlişki Düzenleme Süreci Olarak Mahremiyet”, *TİSK Akademi II* 4/6 (2008), 128-139.

eğitimini, “cinsellik konularına değinildiği teknik eğitim” değil, “çocuğun psikolojisini bütün olarak değerlendiren ve duyguların yönetimi, kendisini yönetebilmesi, iffet, hayâ ve benzeri değerlerin kazandırılması konusunda rehberlik yapan uzun süreli karakter kazandırma süreci” Şeklinde ifade etmektedir.¹¹⁵

Mahremiyet eğitimi; çocukların özel bölgelerini bilmesi ve koruması, herkese her Şeyin gösterilmeyeceği ve izin verilmeyeceği bilincinin kazandırılması, diğer insanlara mahrem alanları noktasında saygı duyulmasını sağlamak gibi nedenlerle gereklidir. Mahremiyet bilinci her yaşta kazanılabilirken erken yaşlarda baŐlatılması içselleŐtirilmesine katkı sunar. Çocuklar erken çocukluk evresinde pek farkında olmasalar da duyduklarını ve gözlemlendiği hareketleri içselleŐtirmeye başlar. 4-5 yaş ile beraber merak duyguları gittikçe artarak ilgileri cinsel konular etrafında yođunlaŐır. Bu dönemde mahremiyet eğitimi vermek gelişimine katkı sağlayacaktır.¹¹⁶

İlişkilerde bireylerin birbirlerine bilişsel ve fiziksel seviyede ne derece yakınlalaŐabileceđinin kriteri olan mahremiyet, benliğe saygı ve sosyal ilişkilerde sınır koyabilme fırsatı sunması itibariyle çift yönlüdür. Bir yalnızlık hali olmayıp okluk içinde var olmak da değerdir. Mahremiyet tekliliğin okluk ile kurduğu denge halidir.¹¹⁷ İe kapanmayı değer, içsel farkındalığı artırma hali olan mahremiyet kişiye istediği kişilerle ilişki kurma özgürlüğü tanır.¹¹⁸

Mahremiyet duygusunu geliştirmeye katkı sunan mahremiyet eğitimi çocuğun kendisini muhafaza duygusunun gelişmesi bakımından önem arz etmektedir. Çünkü ebeveynin çocukla sürekli bir birliktelik halinde olması mümkün olmamaktadır. Bundan dolayı çocuğun, ailesinin yanında değerken kendini ne Şekilde koruyacağını bilmesi gerekmektedir. Bu açıdan ebeveyn, çocuğuna kişisel sınırlarını, özel alanlarını, iyi ve kötü niyetli dokunuşların farkını, bedeninin kendisine zđ olduğunu ve müsaade etmediği sürece kimselerin kendisine dokunamayacağı bilincini kazandırmalıdır. Ailede

¹¹⁵ Güneş, Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi, 108-113.

¹¹⁶ Sevcan Bayrak elik, “Mahremiyet ve Cinsel Eğitimin nemi”, *Türk ve İslâm Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 27 (Aralık 2020), 101-111.

¹¹⁷ Yüksel, “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel zgrlklere Felsefi Yaklaşımlar”, 64/1, 278.

¹¹⁸ S. Baysal Berkup, *Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı: X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz* (İzmir: Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015), 21.

mahremiyet eğitimi alan bir çocuğun kendi özel bölgesini tanınması, muhafaza etmesi ve diğer insanların özel bölgelerine de saygı göstermesi beklenmektedir.¹¹⁹

Sosyal normların, değer yargılarının ve sosyal uyumun en başarılı şekilde benimsetildiği yer ailedir. Ailenin çocuğun ilk ilişki kurduğu yer olması nedeniyle taşıdığı nitelikler çocukta duygusal ve toplumsal gelişime tesir etmektedir.¹²⁰ Aile yalnızca biyolojik yönü olmayan çocuğu manen de besleyip koruyan ve yetiştiren bir kurumdur. Aile kişiye ilk altı yılda cinsellik ile ilgili görevleri, tuvalet eğitimi, küçüklere sevgi ve büyüklere saygı ile yaklaşmayı özetle yaşama yönelik ana kuralları öğretmektedir. Dolayısıyla çocuğun dünyaya geldiği zaman yalnızca biyolojik bir varlık iken aile ile sağlıklı bir etkileşim ve eğitim süreci sonucunda sosyal bir varlık haline gelir.¹²¹

Mahremiyetin kapsamına aile içi ilişkilerin de dâhil olduğunu düşünürsek aile kurumu ve mahremiyetin korunması arasında sıkı bir bağ vardır. Ailenin bütünlüğü ve sürekliliği hayata geçirilmeden sosyal hayatın ahenginden bahsetmek oldukça zordur.¹²² Mahremiyet eğitimi noktasında anne-babaya yol gösterecek bazı hususlar şu şekilde sıralanabilir:¹²³

- Ailelere yönelik yapılacak eğitimler ile öncelikle mahremiyet kavramının önemi ile ilgili farkındalık arttırılır ve aileler bilgilendirilir.
- Mahremiyet eğitimi bebeklikten itibaren başlayan bir eğitim olduğu için ailelerin bu konuda şuur kazanması önemlidir, çünkü eğitim aile ile başlamaktadır.
- Eğitimlerde farklı bilim dallarından istifade edilir.
- Ailelerin sosyal medyada da çocuğunu sergilememesi gerektiği bilincini kazanması, kendisi ve çocuklarının mahremini teşhir etmemesi önemlidir.

¹¹⁹ Altıntaş, “Ailede Mahremiyet Eğitimi”, 406.

¹²⁰ Fatma Tezel Şahin, “Çocuğun Gelişimi ve Eğitiminde Babanın Rolü”, *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, ed. Müzeyyen Sevinç (İstanbul: Morpa Kültür, 2003), 459-464: Özge Zeybekoğlu Dünder, “Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri”, *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*, ed. Nurşen Adak (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012), 39-64.

¹²¹ Sevide Yüksel, *Mahremiyet Eğitiminde Ailelerin Düşünceleri, Samsun Örneği* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 2/22.

¹²² M. Ali Kirman - Talip Demir, “Sekülerleşme Perspektifinden Mahremiyetin Dönüşümü,” *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*, ed. Şevket Pekdemir vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 2/507.

¹²³ Eraslan vd., “Mahremiyet Eğitimi Çalışmayı Sonuç Raporu”, 19.

• Çocukların gelişimine ve yaşına uygun programları izlemesi sağlanır ve ebeveynlere bu hususta neyi, nasıl yapabileceğinin eğitiminin verilir.

• Çocukla etkileşimin önemi, çocuğu tanıma ve yaş dönemine göre davranış kalıpları ile ilgili başlıklar eğitime dâhil edilir.

Özetle mahremiyet eğitiminin modern çağda önemini arttırdığı, cinsel eğitimden daha kapsamlı olduğu, erken yaşlarda verilmesinin önemli olduğu, insani ilişkilerde denge kurduğu, kişilik gelişimine ve benlik algısına katkı sunduğu görülmektedir.

Mahremiyet eğitiminin ailede alınması ise oldukça önemlidir.

1.4.3. Mahremiyet ve Cinsel Eğitim

Günümüzde mahremiyet eğitimi bağlamında cinsel eğitime vurgu yapıldığını görmekteyiz. Nitekim mahremiyet ve cinsellik birbirinden ayrı düşünülemez kadar iç içedir. “Cinsellik, insanlık tarihinin”¹²⁴ ve “kişiliğimizin bir parçasıdır.”¹²⁵

Cinsel eğitim “çocuklara ve ergenlere erkek veya kadın cinsiyle alakalı algılar, cinsiyet konusuna yönelik rollerin kabulü, her iki cinsin özellikleriyle ilgili bilgilere sahip olma gayesiyle verilen eğitim”¹²⁶ olarak tanımlanabilir. Diğer yandan cinsel eğitim, “cinsellik ile alakalı gerekli bilgilerin öğrenilmesi, cinselliğe dair pozitif duygu ve davranış kazandırılması gayelerinin bütünüdür.”¹²⁷ şeklinde de ifade edilebilir.

Sözlükte ruhsal ve bedensel bir tatmin olarak karşımıza çıksa da çocuklara cinsellik kavramını bu bağlamda anlatmamak gerekir. Zira cinsellik, bedensel ve ruhsal bir doyum olarak anlatılırsa bu çocuğun merakını cezbedecektir ve çocuk öğrendiği bu kelime hakkında düşünüp birçok araştırma yapacaktır. Araştırırken ise karşısına olumsuz ya da uygunsuz çağrışımlar çıkabilme ihtimali artacaktır. Bu sebeple çocuklara cinsellik konusu anlatılırken geleceklerini doğru yönetebilmelerine fırsat sunacak şekilde yönlendirme yapılmalıdır. Böylece cinselliğin sadece bir haz duygusu olmadığını, kendi cinsini koruyabilme, kendine özgü cinsel kimliğinin ve kendi varlığının değerini fark edebilme yetkisi olduğu vurgulanmalıdır.¹²⁸ Cinsel eğitim, cinsellikle ilgili ihtiyaç hissedilen bilgilerin en doğru biçimde öğrenilmesini sağlar.

¹²⁴ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 14.

¹²⁵ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 17.

¹²⁶ Duygu Çalışır, *Cinsel Eğitim Çocukluktan Ergenliğe*, 17.

¹²⁷ Ali İhsan Taşçı, *Cinsel Eğitim* (İstanbul: İz Yay., 2010), 26.

¹²⁸ Çelik, “Mahremiyet ve Cinsel Eğitimin Önemi”, 104.

Doğru davranış ve usul sergilenerek verilirse cinsel farkındalığın oluşumuna katkı sunması beklenir.

Geçmişten beri yeterince ele alınmamış ve vuzuha kavuşturulamamış olan cinsellik ve cinsel eğitim konusu çok fazla uyarının olduğu günümüzde önemini hızla artırmıştır. Zira günümüzde trafik kurallarını öğretmemenin bir çocuk için büyük hatalara sebep olabileceği gibi cinsel eğitim vermemek de büyük yanlışlara sürükleyici olabilmektedir. Cinsel eğitimde ve çocuk gelişimi konusunda çocuğu ve gelişim özelliklerini tanıma, doğru vakit, uygun ortamı kollama, bilgi sahibi olma, soruyu anlama önemli ipuçları olduğu gibi yeterli miktarda bilgi verme, güven ortamı oluşturma, tam olarak neyi merak ettiğini tespit etme, açık iletişim kurma, cesaret, doğallık, uygun biçimde rehberlik yapma ve yönlendirme de oldukça işe yarayacak ilkelere.¹²⁹

Cinsellik İslâm dininde mahrem bir konu olarak kabul edildiği halde cinselliğin teşhir edilmesi, uluorta ve rastgele konuşulması ve yayılması hoş görülmemiştir.¹³⁰ Zaman zaman kendine ve ailenin bir ferdine ait bilgi veya nesnenin görülmesini engellemek için türlü türlü çarelere başvuran bir kişinin, diğer yandan kendi mahremini sanal âlemde paylaştığı ve sosyal paylaşım sitelerinde profiline uygunsuz resimler yükleyebildiği gözlemlenmektedir. Bu ve benzeri durumlarda gerek sanal ortamlar gerekse de diğer kitle iletişim araçları utanma duygusuna zarar verip yok edebilmektedir. Bu ise hayâ ile yoğun bir ilişkisi olan mahremiyet duygusunun aşınmasına sebep olmaktadır. Cinselliğe bir sınır getirilmemesi ve özgürlük gayesiyle bireylerin kışkırtılması cinsel yaşam pratikleri açısından sapmalar ve patolojik sonuçlara sebep olabilecektir.¹³¹ Dolayısıyla cinsel eğitim verilmesi planlanan bir durumda mahremiyet eğitimi boyutu da hesaba katılırsa elde edilmek istenen kazanımlar sağlıklı bir düzleme taşınmış olacaktır.

Cinsel eğitim bireyin olumlu bir kişilik algısı, olumlu değer yargıları ve davranış biçimi geliştirmesi, fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimini bilmesi, cinselliğe, başkalarının görüş, davranış ve haklarına saygılı bir bakış açısı kazanması eğitimidir.¹³² Kişiler,

¹²⁹ Necla ve Semai Tuzcuoğlu, *Çocuğun Cinsel Eğitimi* (İstanbul: Morpa Kültür Yayınevi, 2004), 9.

¹³⁰ Mustafa Tekin, "Toplumsal Değerler Bağlamında Cinsellik Anlayışı ve Pratiklerine Sosyolojik Bir Yaklaşım", *DİB IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yay., 2009), 578.

¹³¹ Tekin, "Toplumsal Değerler Bağlamında Cinsellik Anlayışı ve Pratiklerine Sosyolojik Bir Yaklaşım", 576-578.

¹³² Pınar San Bayhan - İsmihan Artan, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi* (İstanbul: Morpa Kültür Yay., 2005), 63-72.

cinsellik ile alakalı taleplerini, gerilim ve heyecanlarını doğru ve uygun şekilde gidermeyi öğrenebildiği zaman, kendisinden beklenen ilerleme ve çalışma rollerini gerçekleştirmede başarı sağlayabilirler.¹³³ Ama cinsel eğitimde bireyin cinselliğe dair bilgiler edinmesi ve erkek ya da kadının görevlerini tanimasının tek başına iki cins arasında yer alan davranışların düzenlenmesine ve ahlaki düzleme oturtulmasına yetmeyeceği ifade edilebilir. Bu açıdan bakıldığında zaman cinsel eğitim konusunun dini, kültürel, ahlaki bir boyutunun da olduğu¹³⁴ ve bunun toplumdaki mevcut din ve kültürden beslenerek mahremiyet eğitimine dönüştürülmesi gerektiği görülmektedir. Zira mahremiyet algısı, kişinin içerisinde yaşam sürdürdüğü aile ortamına, topluma göre şekil alır. Bu algı, kişinin sosyal hayata katılımına bağlı olarak gelişir. Bu sebeple mahremiyet sosyal normlarla öğrenilir,¹³⁵ denilebilir. Kentler¹³⁶ de "insanlar, yetiştirilme tarzlarına bağlı olarak içerisinde yaşam sürdürdükleri toplumda cinsel normları kabul ederler ve uygulamaya koyarlar" düşüncesi ile sosyal öğrenmeye vurgu yapmıştır. Birey duyuşsal ve bilişsel olarak dengeli beslenirse mahrem olanı öğrenmek, bu hususta ilkeler oluşturmak ve bu ilkeler doğrultusunda hareket etmek mümkün olabilmektedir. Bu hususta ailenin, okulun ve sosyal çevrenin önemli rolleri bulunmaktadır. Zira bunlar çocuktaki davranış değişikliğinde önemli bir belirleyiciliğe sahiptir. Anne tarafından sergilenen mahremiyete dair özenli davranışlar, gelişim çağındaki çocuğun başka insanlar ile uyum içinde yaşamasını destekleyebilir. Böylece mahremiyet eğitimi ile birlikte bireyler içindeki saldırganlığa hâkim olabilir, bu duyguyu yönlendirebilir ve yeteri kadar açık, duyarlı insan durumuna gelip çevrelerinde yer alan kişilerin duygularını kolay bir şekilde anlayıp saygılı olabilirler.¹³⁷

Bireyin cinsel konularda gereken bilgileri edinmesi mutlu bir hayat sürmesi için önem taşımaktadır. Sağlıklı cinsel kimlik oluşumunda ve cinsel eğitimde anne ve babaların çocuklar üzerindeki rolü belirleyicidir.¹³⁸ İlk çocukluk yıllarında samimi ve yakın ilişkilerde ebeveyn büyük önem taşımaktadır. Mahremiyet eğitiminde tuvalet eğitimi kritik bir eşiktir. Bu da 1,5-3 yaşlarında gerçekleşmektedir. Bunu tayin eden esas unsur çocukların kişisel farklılıkları olmaktadır. Tuvalet eğitimi ile kaslarını kontrol etmeyi

¹³³ Taşçı, *Cinsel Eğitim*, 5.

¹³⁴ Kenan, "Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı", 275.

¹³⁵ Nevzat Tarhan, *Güzel İnsan Modeli* (İstanbul: Timaş Yay., 2012), 140.

¹³⁶ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 140.

¹³⁷ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 135-136.

¹³⁸ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 64.

öğrenen çocukta başarı ve bağımsızlık duygusu gelişmeye ve sosyalleşme sürecinin çatışmaları görülmeye başlar. Sosyal çevrenin kendisinden neler beklediğini fark etmeye başlayan¹³⁹ çocukta mahremiyet algısı oluşmaya başlar.

İki yaşında bedeninin ona ait olduğunu ve kimsenin ona sormaksızın ve izin almadan dokunamayacağını, anne-baba ya da doktor dışında kimsenin cinsel organlarına dokunmak için izin bile isteyemeyeceğini öğrenen¹⁴⁰ çocuğun farkındalığı artar. 3 yaş itibariyle farklı cinslerle ilgili sorular sormaya başlarlar.¹⁴¹ Genellikle çocuk cinsellikle ilgili soru sorduğunda anne-baba şaşırır, telaşlanır, hatta korkar ve konunun üstünü örtmeye çalışırlar. Fakat sorunun gelişimsel olduğu göz ardı edilerek konunun kapatılmaya çalışılması yapılan en büyük hatalardandır. Çocuk cinsellikle ilgili mutlaka eğitim almalıdır ve bu eğitimi de aynı cinsteki ebeveyninden alması uygun olmalıdır. Ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişimi ile ilgili bilgi sahibi olmak, onlarla diyalog kurmak, çocuğun gelişimine ve ihtiyaçlarına göre bu bilgileri çocuğa aktarmak konusunda gayretli olması sürece katkı sağlayabilir.¹⁴²

Çocuklara yönelik kitaplardan istifade etmek ebeveynlere kolaylık sağlayacaktır. Çocuk bu dönemde önce kendi bedenini tanımak ister ve cinsellik eğitiminin temelini atacak sorular sormaya başlar. Bazı aileler ise kendisine bu sorular yöneltildiğinde, susması ya da “ayıp sen daha çok küçüksün” gibi geri dönüşlerle aslında çocuğun kendini, bedenini ve çevresini tanıma isteğinden doğan tabii merakını yok sayarlar. Bu durum ilerleyen yıllarda çocukta bireysel, duygusal ve sosyal problemler meydana getirebilir. Ailelerin çocuklarının problemlerinden kaçmak yerine onları bilgi ile aydınlatmaları ve çocuğa ulaşmakta zorlandığı yerde ise bir pedagoğdan yardım alması önemlidir. Cinsel eğitim için belli bir yaş ya da dönem bulunmamaktadır. Fakat okul öncesi çocukları ile ergenlik dönemi çocuklarının olgunluk düzeyleri farklı olduğundan dolayı cinsellikle ilgili cümleler kurup detaylar verirken çocuğun gelişim ve olgunluk düzeyi dikkate alınmalıdır.¹⁴³

¹³⁹ Çalışır, *Cinsel Eğitim Çocukluktan Ergenliğe*, 33-34; Yasemin Akınan, - Münire Erden, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Arkadaş Yay., 2008), 83.

¹⁴⁰ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 114.

¹⁴¹ Çelik, “Mahremiyet ve Cinsel Eğitimin Önemi”, 101-111.

¹⁴² Çelik, “Mahremiyet ve Cinsel Eğitimin Önemi”, 101-111.

¹⁴³ Çalışır, *Cinsel Eğitim Çocukluktan Ergenliğe*, 17.

Örnek üzerinden ele alacak olursak “Ben nerden geldim?” sorusu okul öncesi döneminde çocuk tarafından sorulursa, bebeğin anne karnındaki bir tohumdan geldiği, 9 ay boyunca beslenip büyüdüğü ve bebeğin anne karnının dışına taşıp çıkacak kadar geliştiği söylenebilir. Okul dönemindeki çocuk bu soruyu sorduğunda ise, üremenin nasıl gerçekleştiği ile alakalı daha teferruatlı bilgi verilmelidir. Doğum ile ilgili detaylar çocuğun yaş dönemine uygun olabileceği gibi çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Bazı çocuklar için somut ve fotoğraflarla daha eğitici ve öğretici olurken bazı çocuklar için sözel ifadeler daha etkilidir.¹⁴⁴

Mahremiyet eğitimi, kapsam olarak cinsel eğitimden daha geniş bir kavramdır. Çocuğun kendi cinselliğinin farkına vararak gelişim sürecinde yaşayacağı fiziksel ve duygusal farklılıkları öğrenmesini sağlayan cinsel eğitim ebeveyne sorulan soru ve cevaplardan oluşur. Mahremiyet eğitimi ise bilgi ediniminden daha ziyade özel alan farkındalığı kazanma, çevre ile arasında sağlıklı sınırlar koyabilme, sosyal ilişkilerde kendi özel alanını muhafaza ettiği gibi başkalarının özeline de saygı gösterme gibi bilgi ve becerileri ihtiva eder.¹⁴⁵ Ayrıca davranışların neden sınırlandırılması gerektiği, bunun insanın özgürlük anlayışına ne ölçüde uyduğu, neden bir kısım davranışların haram bir kısmının helal olduğu gibi cinsel eğitimde oluşabilecek soru işaretlerine cevap verir.¹⁴⁶

Mahremiyet eğitimi verilirken çocuğun ruhsal ve cinsel sağlığı ile maruz kaldığı olumsuz bir davranıştan ne şekilde korunabileceği çoğu eğitimcinin öncelikli konusudur. Bazı eğitimciler, çocuklara cinsel eğitim okullarda verilirse, olası bir tacizden kendilerini koruyabileceklerini iddia etmektedirler. Uygulamaya bakıldığında ise "toplu" verilen cinsel eğitimin çocuklarda cinsel merakı arttırdığı, cinsel içerikli iletişim başlattıkları, cinsel içerikli aramaları internet sitelerinde daha sık yaptıkları gözlemlenmiştir. 7 yaş öncesinin çocukların tacize daha fazla maruz kaldıkları dönem olduğu dikkate alınır, yalnızca okulda verilen cinsel eğitimin onları tacizden korumakta yetersiz kalacağı görülebilir.¹⁴⁷

Yalnızca cinsel bilgi içeren cinsel eğitime kıyasla mahremiyet eğitimi her çocuğun kendine mahsus farklılığının olduğunu hesaba katarak duygu dünyasını bir bütün olarak değerlendiren ve "birebir" gerçekleştirilen bir eğitimidir. Aynı mekânda toplanmış

¹⁴⁴ Taşçı, *Cinsel Eğitim*, 26.

¹⁴⁵ Güneş, *Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 23.

¹⁴⁶ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 79.

¹⁴⁷ Güneş, *Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 23.

çocuklara cinsel bilgi vermek, taciz olaylarının önüne geçemeyeceği gibi çocuklarda sağlıklı cinsel kimlik oluşumunu da sekteye uğratabilir. Zira cinsel bilginin vakti geldikçe kademe kademe verilmesi gerekir. Dolayısıyla cinsel kimliğin oluşumunda çocuğun zihinsel ve ruhsal tekâmülü esas alınarak çok dikkatli ve gereken kadar bilgi prensibiyle eğitim vermek en hassas noktadır. Esasen okullarda olduğu gibi kalabalık gruplarda çocukların cinsel bilgiyi ne oranda hazmedebileceği öncesinden kestirilemez. Her birinin konuyla ilgili ön bilgisinin farklılık arz edebileceği verilen bilginin hangi çocuğa nasıl tesir edeceği de tahmin edilemez. Verilen bilgiler bazı çocuklarda olumsuz etki meydana getirebilir.¹⁴⁸

Toplu ortamda çocuğun hayâ duygusunu zedeleniyor olması kalabalık ortamda cinsel eğitimin diğer bir olumsuz yanıdır. Daha önce ağza alınmasından çekinilen konular cinsel eğitimin doğal bir sonucu olarak artık arkadaşlar arasında kontrolsüz ve fütursuzca konuşulmaya, esprilere malzeme olmaya başlar. Öğretmen gözetiminde olmalarından ötürü çocuklarının doğru bilgiler aldığını düşünen aileler de ders bitiminde öğrencilerin kendi aralarında cinsel konular konuşmayı sürdürebileceğini, doğruluğu kanıtlanmamış ve filtreden geçirilmemiş malumatların denetimsiz bir şekilde paylaşılabilirliğini hatırdan tutulmalıdır. Bundan kaynaklı pek çok sebep tahlil edildiğinde, çocuklara toplu şekilde cinsel eğitim verilmesi birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Terapi görüşmelerinde ortaya çıkmaktadır ki davranış bozukluğu sergileyen gençlerin birçoğunun sınırlarını yersiz bir şekilde ilk kez aştığı dönem ihtiyaç olmadığı halde vakti gelmeden verilen cinsel bilgilerin edinildiği dönemdir. Cinsel eğitim fikri altyapısı cinsel özgürlük temeli üzerine inşa olurken mahremiyet eğitiminde ise sınırlar içinde kalmaya teşvik vardır.¹⁴⁹

Cinsel eğitim ile mahremiyet eğitimi arasındaki farkları şu şekilde maddeleyebiliriz:¹⁵⁰

1. Bir çocuk grubuna topluca verilen cinsel eğitim onları duygusal karmaşaya sürüklenme riski barındırırken mahremiyet eğitimi kişiye mahsus olup her çocuk için tek tek verilir. Eğitimci çocuğun birinci dereceden yakınıdır. Cinsel ve duygusal gelişim seviyeleri birbirinden farklı olan çocuklar aynı yaşta olsalar da verilen her bilgi onlarda aynı karşılığı bulmayabilir. Mahremiyet eğitiminde ihtiyaç nispetinde

¹⁴⁸ Güneş, Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi, 23.

¹⁴⁹ Güneş, Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi, 23.

¹⁵⁰ Çelik, "Mahremiyet ve Cinsel Eğitimin Önemi", 108-109.

bilgi sunulur. Bu sayede çocuğun duygu dünyası korunmuş olur. Cinsellik gibi mahrem bir konuyu, tek başına olmanın verdiği güvenle öğrenmiş olur.

2. Sınırlı zaman diliminde ve en fazla birkaç oturumda tamamlanan cinsel eğitime nazaran mahremiyet eğitimi 3-4 yaş itibariyle başlayan ve yıllar süren bir eğitimidir. Bütünü meydana getiren parçalar tek tek cinsellik içermese de birleştikçe çocukta eş zamanlı olarak cinsel bir kimlik teşekkül eder.

3. Çocukta kendini başkalarından koruma becerisi kazandırmak ve cinsel sorunları önlemek için verilen cinsel eğitim cinselliği bir tabu olmaktan çıkarıp rahatlıkla konuşulabilen ve savunabilen bir zeminde ele almayı hedefler. Mahremiyet eğitimi ise çocuğun kendini korumakla yetinmeyip başkalarına da zarar vermemek adına duygu yönetimi kazanmasını sağlar. Cinselliğin özel yaşamın bir parçası kabul edildiği mahremiyet eğitiminde cinsel konuların sadece gerektiği durumlarda konuşulması bir prensip olarak benimsenmektedir.

4. Çocukların şahsi problemlerine tek tek reçete sunulamayan cinsel eğitimde, verilen genel bilgiden yola çıkılarak çocuğun problemleri çözmesi umulur. Mahremiyet eğitiminde ise cinsellikle ilgili ortaya çıkan soru işaretlerine çocukla baş başa ve çocuğa özel olarak çözüm üretilir.

5. Çocuğa bilginin aktarıldığı ve yapması gerekenlerin açıklandığı cinsel eğitim zihinsel bir eğitimidir. Mahremiyet eğitimi ise zihninle beraber duyuların da eğitimini gerçekleştiren bir süreçtir. Duygu dünyasında karşılaşılan problemlerle nasıl başa çıkılacağı hususunda yol gösterilir.

6. Mahremiyet eğitiminde hayâ ve mahcubiyet duygusuna önem verilir, bu hissiyatın zarar görmemesi için gayret gösterilir.

1.5. Mahremiyet Eğitiminin Kazandırdıkları

İnsanın kendini tanıyıp olması, kendi becerilerinin, karakter ve kişiliğinin, duygularının, eksik ve iyi yönlerinin farkına varması, özgün, hür bir kişilik ortaya koyması demektir.¹⁵¹ Duygu ve fikirlerini kullanarak yaşarken onları denetim altında tutması gerektiğinin de şuuru içerisinde olarak sınır koyar. Bunun kişilik gelişimini ne derece

¹⁵¹ Hayati Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yay., 2011), 15.

desteklediğinin farkına varır.¹⁵² Bireyin kendini tanıması diğer insanları da tanıyarak özen göstermesini beraberinde getirir. Kendini tanıyan birey özsaygı sahibidir. Mahremiyet eğitimi insanın kendi benliğine yönelik olarak meydana gelen saygıyı başkalarına da yansıtmayı sağlar ve bu yönüyle kişiliğin inşasında hususi bir yere sahiptir.¹⁵³

Mahremiyet eğitimi ile sorumluluk bilinci kazanmak arasında yoğun bir ilişkinin yer aldığı ifade edilebilir. Sorumluluk, "kişinin uyumlu olması, mevcut rollerini yerine getirmesi ve kendisinin içinde yer aldığı bir olayın diğerlerindeki etkilerinin neticesini üstlenmesi, başkalarının haklarına saygılı olması ve davranışlarının sonuçlarına sahip çıkabilmesi"¹⁵⁴ olarak ifade edilmektedir. Sorumluluk bilincinin kazanılmasında bir görevin sorumluluğunu üstlenme, sonuçlarına razı olma vs. gibi aşamalarda en önemli faktör özerklik duygusudur. Özerklik kişinin kendi başına karar alabilmesi, bir başkasının müdahalesi olmadan hayatına yön verebilmesinin esasıdır. Bununla beraber bireyin cinsellikle alakalı seçimlerinde bağımsız kararlar alabilmesi onun özerkliğine katkı sunabilir.

Kişinin mahremiyet bağlamında öğrendiklerini hayata geçirebilmesinde vicdanı başat bir role sahiptir. "Vicdan, kişiye yapıp yapmayacakları şeyleri gösteren bekçi, içerden gelen bir uyarı sistemidir."¹⁵⁵ Mahremiyet eğitimi bireyin mahrem alanına saygı duymasına katkı sağlar ve karşısındakine de aynı saygıyı aksettirir. Bununla beraber kişinin cinsel gereksinimlerini düşünerek, seçici davranarak ve bir mana yükleyerek gidermesini sağlar. Bu süreç ise vicdan mekanizmasının her daim canlı tutulmasını sağlamaya yardım eder.

Mahremiyet eğitimi bireyin cinsel isteklerini makul bir düzlemde karşılmasını sağlar. Cinsellik kişinin günlük aktiviteleri içerisinde azımsanamayacak bir yere sahiptir. Zira bu dürtünün egemen olduğu bir yaşantı insanı yıpratır ve yükümlülüklerini yerine getirmesine engel teşkil eder. Zira "bir kişi bütün ruhsal ve zihinsel gücünü cinsel

¹⁵² Tarhan, *Güzel İnsan Modeli*, 241.

¹⁵³ Diler, "Mahremiyet Eğitimi ve Önemi", 85.

¹⁵⁴ Rukiye Karaköse, *Ailede Sorumluluk Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yay., 2010), 17.

¹⁵⁵ Tarhan, *Güzel İnsan Modeli*, 121.

ihtiyaçlarını baskılamada ve kontrol altında tutmada kullanırsa diğer gereksinimleri açısından geriye çok az enerjisi kalarak başarı grafiği düşer.”¹⁵⁶

Mahremiyet eğitimi çocuklara, ergenlere kendisine ve karşısındaki cinsle yönelik özellikleri bilmesi, cinsiyetine yönelik rolleri anlaması, sağlıklı cinsel kimlik şuurunu kazandırması, sağlıklı ve huzurlu yetişmelerinin sağlanması, kötü niyetlere sahip kişilerin istismarından sakınma bilinci aşılama konusunda önemli temel eğitimlerdir.¹⁵⁷ Ayrıca yeri ve zamanı kollanarak verilen mahremiyet eğitimi bireyi cinsel kaynaklı ahlaki sorunlardan alıkoymada fayda sağlayabilir.

Erikson’a göre okul öncesi dönemde (4-6 yaş) çocuk farklı cinsiyetleri keşfeder, bu konuda sorular sormaya başlar. Yalnızca cinsel rolleri ve cinselliği öğretmekle yetinmeyen mahremiyet eğitimi davranışların sebeplerini de sunar.¹⁵⁸ Çocuk tarafından sorulan sorulara azarlayarak cevap vermek, öğrenme teşebbüslerine engel olma, çocuğun suçluluğa yönelik hissini ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.¹⁵⁹ “Çocuğun öğrenme girişimlerine yardımcı olarak, yönelttiği sorulara anlayabileceği şekilde uygun yanıtlar veren, cana yakın ve ilgili yetişkin modeller”¹⁶⁰ çocukta kişiliğin gelişimine pozitif yönde katkı sağlayabilirler. “Cinsellikle ilgili sorularına ebeveyni tarafından doyurucu cevapların verildiği çocuklar cinsel saldırı ve istismara karşı en iyi korunan çocuklardır.”¹⁶¹ denebilir. Mahremiyet eğitimi ile özellikle ilk çocukluk döneminde merak duyulan konuları gelişim seviyesine uygun şekilde açıklamak, çocukların kişiliklerine katkıda bulunduğu gibi onları dış dünyanın kötülüklerine karşı koruyucu bir misyon üstlenmektedir.

Mahremiyet eğitimi kişinin anlam arayışına katkı sunmaktadır. Öğrenme ve keşif duygusunu beraberinde getiren bu anlamlandırma çabası insanın şahsına münhasırdır ve olgunlaşma sürecine yardımcı olur. Hem din hem kültür düzleminde oldukça önem verilen “mahremiyet” olgusunu ele alırken iman ve akli birleştirilerek bireye yol göstericilik yapar. Sorgulamaksızın kabul etme olan taklit boyutundan ve manasız bilgi

¹⁵⁶ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 168.

¹⁵⁷ İbrahim Halil Karşlı, *Sorularla Mahremiyet Bilinci* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2018), 18.

¹⁵⁸ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 73.

¹⁵⁹ Akman - Erden, *Eğitim Psikolojisi*, 87.

¹⁶⁰ Akman - Erden, *Eğitim Psikolojisi*, 87.

¹⁶¹ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 114.

yükünden kurtarıp mahremiyet kavramını kalben mutmain olmuş, sağlam, etkili, anlamlı bir temelde inşa etmeye katkı sunar.

Birçok değeri kendi içinde barındıran mahremiyet kavramı saygı, hoşgörü, nezaket, iyi niyet ve vicdan gibi ahlaki meziyet ve faziletlerin insan yaşamına yansımaya katkı sağlar. Farklı bir ifadeyle mahremiyetin zarar gördüğü toplumlarda olumlu ve istendik değerlere sahip olamamış bireylerin varlığından söz edilebilir. Bu toplumlarda kişiler diğerlerinin özel alanına izinsiz girebilmekte ve ifşa etme gibi durumlar yaygınlık gösterebilmektedir. Görülmektedir ki mahremiyet birçok değeri bir araya getiren kapsamı oldukça geniş bir kavramdır.¹⁶²

Mahremiyet eğitiminin çocuklar üzerindeki hedefi; sosyal ilişkilerde mesafenin yer alması gerektiği, bunun da kendine özgü bir özel alanın doğal bir sonucu olduğu, diğer insanların mahrem alanını ihlal etmediği gibi kendi özel alanını da muhafaza etmesi gerektiği bilincini aşılacaktır.¹⁶³ Böylece mahremiyet eğitimi çocuğun özel alanını tanımlayarak ona değerlilik duygusu kazandırır. Eğitim, davranışların bir düzende gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Zira davranışların temelinde duygular vardır. Duygusunu yöneten kişinin davranışlarını yönetmesi beklenmektedir. Mahremiyet eğitimiyle birlikte çocuğun duygusunda zararlara yol açmadan cinsellikle ilgili bilgi sahibi olabilmektedir. Bireylerin cinsel duyguları olmakla beraber bunlar mahcubiyet, utanma ve benzeri temel insanlık duygularıyla doğrudan ilişkilidir. Duygu yönetiminde yetersiz olan çocuklar, öfkesi üzerinde hâkimiyet kurmakta zorlanan veya kıskançlık hissini yönetemeyen kimseler durumuna gelebilmektedir. Mahremiyet eğitimi almamış çocuklar ileri yaşlarda cinsel duygularını kontrol etmekte zorluk çekmektedirler.¹⁶⁴

Kişinin kendini tanımasını destekleyen mahremiyet eğitimi diğer kişilere önem vermeyi, onlara destekte bulunmayı ve saygılı olmayı öğretmeyi hedeflemektir. Kendi dışındakilere saygılı ve ahlaklı olmayı öğrenmiş olan kişi, sosyal bütünlüğünü korumayı başaran kişidir. Bundan dolayı bakılacak olursa mahremiyet umumi ahlakın unsurudur denebilir.¹⁶⁵ Mahremiyet ve ahlak kavramlarının en önemli amaçlarından birinin de

¹⁶² Duran, *Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi*, 28.

¹⁶³ Karşlı, *Sorularla Mahremiyet Bilinci*, 19.

¹⁶⁴ Güneş, *Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 16.

¹⁶⁵ Çakır, *4-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü*, 75.

insanın onurlu ve saygın bir yaşam sürmesi olduğu söylenebilir. Bu yönü ile ahlak ve mahremiyet birbirini tamamlayan ve besleyen unsurlardır.¹⁶⁶

Buraya kadarki kısımda Riyâzü's-sâlihîn üzerinden ele alacağımız mahremiyet kavramı incelenmiş, çeşitleri, eğitim yönü ve kazanımlarına yer verilerek ikinci ve üçüncü bölümde ele alınacak olan hadislerin mahremiyet yönüyle değerlendirilebilmesine ön hazırlık yapılmıştır.

¹⁶⁶ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 73.

İKİNCİ BÖLÜM

RIYAZÜSSALİHİN'DE YER ALAN HADİSLERİN MAHREMİYET YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Nevevî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Eserleri

Muhyiddîn Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, H. 631 yılı (M. 1233), Şam'ın güney taraflarındaki Havran'daki Nevâ'da doğmuş, Nevevî nisbesiyle meşhur olmuştur.¹⁶⁷ Çeşitli medreselerde hocalık yapmış olan Nevevî, 665 (1267) yılında Eşrefiyye Dârülhadisi şeyhliğine getirildi ve ölümüne kadar bu görevini devam ettirdi. Nevâ'da 24 Receb 676'da (21 Aralık 1277) vefat etti.¹⁶⁸

Nevevî farklı alanlarda birçok eser ortaya koymuştur. Bunda farklı etkilerin olduğu söylenebilir. Zira ortalama 2 asırdır süre gelen haçlı seferleri ile beraber yaşanan Moğol istilas, Müslümanların ortaya koyduğu ilmi birikimi önemli derecede yok etmiştir. Haçlılarla gerçekleştirilen mücadeleler, İslâm Dünyası'nın, Moğol saldırılarına karşı gücünü elinden almıştır. Moğollar, 1243'te Selçuklulara karşı kazandıkları Köseadağ Savaşı sonrasında İslâm topraklarını hızla istila etmişler, bölgeleri yağmalayarak Müslümanları katletmişlerdir. Haçlı seferleri ve istilalar sebebiyle insanlar bunalımlı bir dönem içerisine girmiş ve münzevi bir hayata dönük yaşam sürdürme yoluna gitmiştir. Böyle bir ortamda İslâm âlimleri ortaya koydukları eserlerle insanlara ışık tutmuştur. Bu çabaların en çok rağbet görenlerinden birinin ise *Riyâzü's-Sâlihîn* olduğu söylenebilir.¹⁶⁹

Riyâzü's-Sâlihîn Nevevî'nin 1900 güvenilir hadisi on sekiz bölüm olarak derlemiş olduğu eseridir. Bireyi ahiret hayatına hazırlanması, iç dünyasıyla dış dünyasına güzellikler katarak ahlak kazandırması, iyiye yönlendirerek olumsuz davranışlardan uzak tutması, kalbi arındırarak bedendeki uzuvları günahlara karşı koruması amacıyla sahih hadislerden oluşturulmuştur.¹⁷⁰ Nevevî daha pek çok eser vermiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

¹⁶⁷ Yılmaz, "Bir Hadisçinin Bireysel ve Toplumsal Eğitim Projesi", 71-72.

¹⁶⁸ Kandemir, "Nevevî", 33/47.

¹⁶⁹ Yılmaz, "Bir Hadisçinin Bireysel ve Toplumsal Eğitim Projesi", 72-73.

¹⁷⁰ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, çev. M. Yaşar Kandemir vd. (İstanbul: Kampanya Kitapları, 2013), I/13.

el-Minhâc fî şerhi Şahîhi Müslim b. el-Haccâc , el-Ezkâr, İrşâdü tullâbi'l-hakâ'ik ilâ ma'rifeti süneni hayri'l-halâ'ik şallallâhu 'aleyhi ve sellem, et-Takrîb ve't-teysîr li(fî)-ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr, el-Erba'üne'n-Nevevîyye, et-Telhîş şerhu'l-Buhârî, Mâ Temessü ileyhi hâcetü'l-kârî li-Şahîhi'l-İmâmi'l-Buhârî, el-Hulâsa fî ehâdisi'l-aḥkâm, el-Îcâz fî şerhi Süneni Ebî Dâvûd, Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn, Minhâcü't-tâlibîn, el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb, Taşîḥu't-Tenbîh, et-Tenkîḥ fî şerhi'l-Vasîṭ, el-Uşûl ve'd-davâbiṭ, el-Îzâḥ, el-Mensûrât ve 'uyünü'l-mesâ'ili'l-mühimmât, et-Taḥkîk, Mes'eletü'l-ġanîme, Âdâbü'l-fetvâ ve'l-müftî ve'l-müsteftî; et-Tibyân fî âdâbi ḥameleti'l-Ḳur'ân, Ğayşü'n-nef' fî'l-kırâ'âti's-seb' ; Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-luġât, el-İşârât ilâ beyâni'l-esmâ'i'l-mübhemât, Tahrîru elfâzi't-Tenbîh ve diġer Makâşidü'l-İmâm en-Nevevî, Bustânü'l-'ârifîn, et-Terḥîş fî'l-ikrâmi bi'l-kıyâm li-zevi'l-fazli ve'l-meziyyeti min ehli'l-İslâm 'alâ ciheti'l-birr ve't-tevkîr ve'l-ihtirâm lâ 'alâ ciheti'r-riyâ ve'l-i'zâm, Muḥtaşaru (müntehabü) Ṭabaḳâti'l-fukahâ', Hizb, es-Sîretü'n-nebeviyye.¹⁷¹

Özetle 13. asırda yaşamış olan Nevevî, insanlara güzel ahlakı aşlamak, nefsi ve kalbi arındırmak amacıyla 1900 hadisi bir araya topladığı *Riyâzü's-Sâlihîn* isimli eseriyle çokça rağbet görmüş bir hadis âlimidir. Daha pek çok alanda da eserler vermiştir.

2. Riyâzü's-sâlihîn

Riyâzü's-sâlihîn'de 1900 hadis ve 18 bölümde “bâb” şeklinde ifade edilen 372 alt bölüm yer almaktadır. Nevevî, eserin yazımı esnasında bazı ilkeler gözetmiştir. Riyâzü's-sâlihîn'in önsöz kısmında bu durum ifade edilmiştir. Buna dayalı olarak konu girişlerinde ilgili ayetlere yer verdiği, muhtevanın dinî ve sosyal nitelik taşıdığı, insana dünyada ve ahirette saadeti elde etme yöntemlerini göstererek kötünden uzaklaştıran hadisleri seçtiği, hadislerin senedinde sadece sahâbî ravisini zikrettiği, hadis sonrasında kaynağının açıklandığı gibi hususlar zikredilebilir.¹⁷²

Nevevî tarafından kaleme alınan eserler, onun ilmî birikimini ve sistematik düşünme becerisini gözler önüne sermektedir. Nevevî okuyucusunu sanki yeni Müslüman olmuş ve temel eğitim alması, yaşamında rehberlik sağlayacağı ölçülerin belli sıra ile öğretilmesi gereken birisi gibi düşünmüş olmalıdır. Eğitimin bir süreç olmasından

¹⁷¹ Kandemir, “Nevevî”, 33/48.

¹⁷² Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, I/19-21.

hareketle ona verilmesi gerekenleri bir nizam içinde sıralamıştır.¹⁷³ Edep, yemek yeme, giyim kuşam, uyku, selam, hasta ziyareti, yolculuk edepleri, faziletler, ilim, zikirler, dualar, yasaklar yer verilen bazı başlıklara örnektir.

3. Riyâzü's-sâlihîn'de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Türlerine Göre Tasnifi

Mahremiyet türleri sırayla kişisel mahremiyet, mekân, bilgi ve beden mahremiyeti olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır. Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadislere ise mahremiyet ile olan kısımları itibariyle metin olarak yer verilmiştir.

3.1. Kişisel Mahremiyet

Kişisel mahremiyet kişinin etrafında yer alan diğer kişilerle arasına çizmiş olduğu sınırdır.¹⁷⁴ İslâm dinindeki mahremiyet duyarlılığı hayatın tamamını kuşatan bir anlayışa sahiptir. Hukukta, mimaride, mabette, evde, günlük yaşamın her alanında mahremiyet ilkesine titizlikle değinildiğini görmek mümkündür. Mahremiyet anlayışının özünde insanlık onurunu korumak vardır. İslâm dininin "mükerrem insan" tasavvuru tabii bir biçimde mahremiyet anlayışını besleyip hayatın tümünü kuşatan bir yapıya kavuşturmuştur.¹⁷⁵ İnsan şahsiyetinin ve şerefine simgesi olması itibariyle yüze vurmanın yasaklandığını ilgili şu rivayette görmekteyiz:

“Yâ Resûlallah, hanımlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir?” diye sordum. “Yediğinden ona da yedirmek, giyindiğin gibi onu da giydirmek. Ayrıca yüzüne vurma, onu kötüleme, bir de darılıp ayrı yatmaya mecbur kaldığında bunu sadece evinde yap, buyurdu.”¹⁷⁶ Bu rivayet saygınlığın ve onurun korunmasını hedefleyen bir misal olarak gösterilebilir.

İnsanoğlunun manevi ve maddi olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Bireylerin vücut ve mal varlıklarının her çeşit maddi ve manevi tehlikelere karşı muhafaza edilmesi nasıl önemli ise şeref, onur ve haysiyet gibi manevi değerlerin muhafazası da o nispette önem kazanmaktadır. Kişilerin özel yaşamı, korunması icap eden manevi değerlerin en başında gelmektedir.¹⁷⁷ Bu anlamda Riyâzü's-sâlihîn'de insanın can, mal, ırz, şeref ve

¹⁷³ Yılmaz, “Bir Hadisçinin Bireysel ve Toplumsal Eğitim Projesi”, 75-76.

¹⁷⁴ Duran, *Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi*, 49.

¹⁷⁵ Yusuf Bahri Gündoğdu, “Mahremiyet Eğitiminin Temeli İnsanlık Şerefi: Ailenin Mesuliyetleri”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Temmuz 2017), 2/323.

¹⁷⁶ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 40, 41.

¹⁷⁷ Öztürk, “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamber'in Özel Hayatı Örneği”, 1/153-154.

haysiyetini muhafaza edip bunlara saygınlık kazandırabilecek pek çok hadise yer verilmiştir. Bu hadislere şunu örnek verebiliriz:

“Resûlullah Veda Haccı’nda, Mina’da bayram günü verdiği hutbede: Kanlarınız, mallarınız ve onurlarınız, tıpkı bu (Zilhicce) ayınızda, bu (Harem) beldenizde, bu (Arafat) gününüzün saygınlığı gibi birbirinize haramdır (saygındır, dokunulmazdır); tebliğ ettim mi, buyurdu.”¹⁷⁸

Hadislerde Müslümanların iffeti, mal ve canlarının tüm saldırılardan¹⁷⁹ ve ihlallerden korunduğu¹⁸⁰, bireyin haksız bir şekilde bunlara tecavüz etme hakkına sahip olmadığı¹⁸¹ bildirilmektedir. Cana, mala, ırza verilen bu saygınlık ve dokunulmazlık¹⁸² o kadar ileri boyuttadır ki bu hususlardan herhangi birine tecavüz en büyük haramlardan¹⁸³ sayılırken bunların muhafazası uğruna savaşmak helal, bunun uğruna ölenlerin de şehit olarak görüleceği belirtilmiştir.¹⁸⁴

Hz. Peygamber bu husustaki yasakların niteliğinin ve mahrem oluşun ifadesi açısından Zilhicce ayına, Mekke’ye ve kurban kesme gününe dikkat çekmiş¹⁸⁵, saygın ve dokunulmaz olduklarını anımsatmış ve hemen akabinde mal, can ve namuslarının saygın ve dokunulmaz olduğundan söz etmiştir. Rivayetler Müslümanların birbirlerine karşı can, mal ve ırzının ne derece saygın ve dokunulmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

İnsanların kendilerine has bazı alanlar vardır ki başkalarının müdahale girişiminden uzak olup yalnızca kendilerinin bilgisine açık bulunmaktadır. Evlerdeki haremlik-selamlık uygulaması, misafir ve yatak odası, görevli harici kimsenin giremeyeceğine dair uyarılar mahremiyetin yaşamın her alanında var olduğuna birer misal olarak gösterilebilir.¹⁸⁶ Birinin gizlilik arz eden özel hayatına yapılacak her türden müdahale kişilik haklarına saldırı olarak nitelenmiştir. Bu konuda insanlar arasında iktisadi ve

¹⁷⁸ Buhârî, “İlim”, 9, 37; Müslim, “Kasâme”, 29, 30; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/119 (No. 1529).

¹⁷⁹ Buhârî, “Edeb”, 6; Müslim, Akdiye, 10; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/332 (No. 339).

¹⁸⁰ Müslim, “Birr”, 32; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/251 (No. 233).

¹⁸¹ Müslim, “Birr”, 32; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/251 (No. 233).

¹⁸² Tirmizî, “Birr”, 18; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/250 (No. 232).

¹⁸³ Buhârî, “Eymân”, 16; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/331 (No. 336).

¹⁸⁴ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 29; Tirmizî, “Diyât”, 21.

¹⁸⁵ Buhârî, “Megâzî”, 73; Müslim, “Kasâme”, 29-31; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/238 (No. 211).

¹⁸⁶ Ali Bayer, “Mahremiyet Algısının Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkışına ve Sürekliliğine Etkisi”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*, ed. Şevket Pekdemir vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi, 2015), 2/270.

içtimai durumlar, makam ve mevki, dinî ve felsefî görüşleri, cinsiyetleri ve siyasi görüşleri her ne olursa olsun ayırım gözetilmemelidir.¹⁸⁷

Mahremiyetin korunmasına yönelik kapı, duvar, perde, kutu ve benzeri araçlar ile beraber parola, şifre, kare kod, sözleşme, yemin ve benzeri bilgiye yönelik çeşitli etmenlerden söz edilebilir. Öte taraftan, başka kimsenin mahreminden bakış çevirme, gizli konuşmalara karşı kulak tıkama, kendisini ilgilendirmeyen hususlara karışmamak, sırrını ifşa etmemek, haram olan şeylere dokunmamak ve benzeri çeşitli tavır ve tutumlar mahremiyete ve mahrem olanı korumaya dair ahlaki kurallardır.¹⁸⁸

Kişinin gizli hallerinin, ayıp ve kusurlarının, hata ve günahlarının da ona has olarak kalması ve korunması gereken mahrem konular arasında yer aldığına dair Riyâzü's-sâlihîn'de birçok rivayet bulunmaktadır.

“Bir insan, dünyada diğer bir insanın ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.”¹⁸⁹

Hadis kişilerin ayıp yönlerini araştırma ve gizli durumlarını ortaya çıkarma çabasını yasaklamaktadır.¹⁹⁰ Buna karşın kişiyi ayıp taraflarını ve hatalarını örtmek ahlaki bir meziyet¹⁹¹ olarak zikredilmektedir. Dünyadayken mümin kardeşinin ayıbını gizleyen Allah Teâlâ tarafından da ahirette ayıplarının örtüleceği¹⁹², bunun din kardeşliğinin bir gereği olduğu¹⁹³, insanların gizli hallerini araştırmakla değil açıkça görünen davranışları üzerinden hesaba çekilmesi gerektiği¹⁹⁴, gizli hallerin hesabının yalnızca Allah'a ait olduğu¹⁹⁵ ifade edilmiştir.

İslâm toplumunun ahlaki kurallarına uymayan, kınamaya sebep olan tavır ve tutumlara ayıp denir. İslâm ahlâkçıları, ayıp sayılan fiilleri toplumun gözü önünde yapmanın gizlisine kıyasla daha kötü olduğuna vurgu yapmışlardır. Ayrıca kişinin ayıplarını

¹⁸⁷ Öztürk, “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamber'in Özel Hayatı Örneği”, 1/153-154.

¹⁸⁸ Martı, “Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet”, 457.

¹⁸⁹ Müslim, “Birr”, 72; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/254 (No. 238).

¹⁹⁰ Müslim, *İmân*, 37; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/375 (No. 394).

¹⁹¹ Müslim, “Birr”, 72; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/254 (No. 238).

¹⁹² Müslim, “Zikir”, 38; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/258 (No. 243).

¹⁹³ Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, *Birr*, 58; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/250 (No. 231).

¹⁹⁴ Buhârî, “Şehâdat”, 5; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/379 (No. 398).

¹⁹⁵ Buhârî, “İmân”, 1; Müslim, “İmân”, 36; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/375 (No. 393).

başkalarından gizlemesinin ve bu tür davranışlara karşı toplumsal bir duyarlılık geliştirilmesinin önemine değinmişlerdir.¹⁹⁶

İnsanların gizli hâllerini araştırarak ayıplarını ortaya çıkarmak, herkes tarafından bilindiğini düşünerek yavaş yavaş utanma duygusunu kaybetmesine ve ruhsal ve ahlaki anlamda bozulmalara yol açabilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in topluluk içerisindeki suçlu şahsı bilse dahi rencide etmemek için o kusurdan doğrudan onu değil bütün topluluğu sakındırdığı görülmektedir. Zira muhataplarının hatasını onlara yakıştıramadığını ifade etmek amacıyla “–*Bana ne oluyor ki sizi böyle görüyorum.*”¹⁹⁷, “*İnsanlara ne oluyor da şöyle şöyle söylüyorlar?*”¹⁹⁸ şeklinde ifadeleri ve buna benzer farklı örnekler ayıp ve kusurların gizlenmesi gerektiği yönünde açık mesajlar vermektedir.¹⁹⁹ Bu konuda Riyâzü’s-sâlihîn’de şu hadis yer almaktadır:

“Kötülüklerini ifşa edenler hariç ümmetimin bütün fertleri, Allah tarafından (er geç) affedilecektir. Bir adamın geceleyin bir kötülük yapması ve Allah onu örtmüş iken, sabahleyin “Ey filanca, ben dün gece şöyle şöyle yaptım.” demesi, kendi kabahatini teşhirdir. Hâlbuki onun gece işlediği kabahat Rabbi ile kendisi arasındaydı. Böyle yapmakla o, Allah’ın örttüğü kabahati sabahleyin teşhir etmiş, açıklamış oluyor.”²⁰⁰

Kişinin ayıplarının açığa çıkarılması onun kötü görülmesine, bayağı sayılmasına, saygınlığının zarar görmesine sebep olabilecektir. Gizli bir ortamda işlenen ve Allah dışında kimsenin bilmediği, Allah tarafından da örtülen bir günahı faziletmiş gibi ortaya dökmenin Allah'ın affını kaybetmeye sebep olduğu,²⁰¹ kişinin dünyadayken gizli tuttuğu hata ve kusurlarının ahirette Allah tarafından affedileceği²⁰² hadislerde zikredilen bir başka husustur. Bu kusurların açıktan ve herkesin arasında işlenmeyen, kul hakkına girmeyen, zulüm ve haksızlık içermeyen durumları kapsadığını belirtmekte fayda vardır. Nevevî kusurları örtülmesi gerekenlerin ise kötülükleriyle tanınmayan iyi hal sahipleri olduğunu ifade eder. Buradan hareketle mümin -kul hakkı veya zulüm niteliği

¹⁹⁶ Ali Bardakoğlu, "Ayıp", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1991), 247.

¹⁹⁷ Buhârî, “Menâkıb”, 25; Müslim, “Salât”, 119.

¹⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 5/4788.

¹⁹⁹ Osman Nûri Topbaş, “Kusurları Örtmek”, *Şebnem Dergisi* (Erişim 20 Aralık 2022).

²⁰⁰ Buhârî, “Edeb”, 60; Müslim, “Zühd”, 52; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 239.

²⁰¹ Buhârî, “Edeb”, 60; Müslim, “Zühd”, 52; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/255 (No. 239).

²⁰² Buhârî, “Mezâlim”, 2; Müslim, “Tevbe”, 52; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/411 (No. 436).

taşımayıp- gizli kalmış olan hatalarını ve kusurlarını diğer kişilere açıklamama noktasında gayret göstermelidir.²⁰³

Farklı bir rivayette Üsame'nin savaş esnasında ölüm korkusuyla Müslüman olduğunu ve bunun ise bireye yarar sağlamayacağını düşünerek öldürdüğü bir kişiden ötürü Hz. Peygamber'in ikazına muhatap olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

“Üsâme b. Zeyd r.a. anlatıyor: Resûlullah bizi Cüheyne kabilesinin (meskûn olduğu) Huraka bölgesine göndermişti. Onları sabahleyin sularının başında bastırdık. Ensardan biri ile birlikte bir adamı yakaladık. Üzerine gidince “Lâ ilâhe illâllâh (Allah'tan başka tanrı yoktur.)” dedi. Bunun üzerine ensarî arkadaşım onu bıraktı; ben mızrağımı adama sapladım ve onu öldürdüm. Medine'ye geldiğimizde Peygamber durumdan haberdar oldu ve bana “Yâ Üsâme, Lâ ilâhe illâllâh dediği hâlde sen o adamı öldürdün öyle mi?” buyurdu. “Yâ Resûlallah, sırf hayatını kurtarmak için şehâdet getirdi.” dedim. Onun üzerine “O, Lâ ilâhe illâllâh dedikten sonra onu öldürdün öyle mi?” buyurdu ve bu sözü (bir kaç kere) tekrarladi. Öyle ki ben “Keşke bu olaydan evvel Müslüman olmamış olsaydım.” diye içimden geçirdim.”²⁰⁴

Rivayetlerden Müslümanların zahire göre hüküm vermeye teşvik edildiği²⁰⁵ ve kalpten geçeni bilmeye kimsenin güç yetiremeyeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kalpte saklanıp gizlenenleri araştırmak ve hüküm vermek uygun görülmemiştir.²⁰⁶ İnanç da bunlardan biridir. Kişisel mahremiyetle ilgili hususlarda yaşamakta olanlarla birlikte ölmüş olanların da dikkatlere sunulduğunu görmekteyiz. Buna dair bir rivayette şöyle buyurulmaktadır:

“Bir kimse cenaze yıkar da, (onda görülen hoş olmayan hâlleri) gizli tutarsa, Allah o kimseyi kırk defa bağışlar.”²⁰⁷

Ölü yıkayan kimselerin ölüde gördükleri hoş gitmeyen halleri, ölmüş kimsenin mahremi olarak görüp gizlemeleri tavsiye edilmektedir. Zira ölü hakkında yapılacak kötü bir açıklama ölünün yakınlarının üzülmüne, kötü düşünmesine ve fertler arasında düşmanlıkların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Ölü hakkındaki hoş olmayan, kusur

²⁰³ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 2/278.

²⁰⁴ Buhârî, “Diyât”, 2; Müslim, “İmân”, 159; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/377 (No. 396).

²⁰⁵ Buhârî, “Şehâdat”, 5; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/379 (No. 398).

²⁰⁶ Müslim, “İmân”, 160; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/378 (No. 397).

²⁰⁷ Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/354; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/279 (No. 932).

kabilinden açıklamaların ölünün ahiretteki durumuyla hiçbir alakası olmayabilir. Dolayısıyla ölü yıkayıcısının ölüde görülen ve hoş olmayan halleri kişisel bir sır gibi gizlemesi Yüce Allah'ın affına mazhar olmaya sebep olduğu²⁰⁸ gibi cenaze sahiplerinin ölüler hakkında hüsnü zanda bulunmasını kolaylaştırabilecektir.²⁰⁹

Rivayetlerde yaşamakta olan veya yaşamı sona ermiş her bir kişinin ayıp, kusur ve hatalarının gizlenmesine teşvik edildiği; can, mal ve ırzın herkes için dokunulmaz ve saygın bir nitelik taşıdığı ve haksız tüm saldırı ve ihlallerden korunduğu öne çıkan temel hususlar arasında yer almaktadır.

3.2. Mekânsal Mahremiyet

Mesken ve insan arasında ilişki kurulduğu zaman akıllara öncelikle ev gelir. Ev yalnızca fiziki bir mekân değildir. Ev, fertler için önem taşıyan ve gizlendikleri yerdir. Bu korunup saklanma durumu mahremiyete temel teşkil eder. Mahremiyetin ana mekânlarından ev, herkesçe görülmemesi gerekli, kişilerin özgürlüğünü yaşayabilecekleri mahrem alandır. Kişi mahrem alanları koruyabildiği sürece özgür olmaktadır.²¹⁰ Örnek olarak; Türk evlerinin mimarisinde avlunun yer aldığı görülmektedir. Evlerin kapılarının sokağa değil avluya açıldığı gözlemlenmekte, haremlığın ve selamlığın yer aldığı bilinmektedir. Evin dış taraftan görünmemesi amacıyla pencerelerin kafeslerle kapatılması mahremiyetin muhafaza edilerek ev içerisinde yaşayan kişilerin rahat olmalarını hedefleyen uygulamalardandır.²¹¹

Özel yaşamın ve aile yaşamının gizliliğini gerçekleştirmede rol oynayan, modern hukukta mesken ve özel yaşamın korunması bağlamında konut dokunulmazlığı olarak ifade edilen mesken, alanı itibariyle mahremdir. Evin içinde yaşayanları doğada meydana gelen değişimlere karşı korumakla kalmayıp diğer yandan mahrem olanı başka gözlerden gizlemek, tehdit ve müdahalelerden sakınmak gibi bir misyona sahip olduğu söylenebilir.²¹²

²⁰⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/354; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/279 (No. 932).

²⁰⁹ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/682.

²¹⁰ Berkup, *Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı, X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz*, 41.

²¹¹ Aydın, "Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler", 291.

²¹² Aydın, "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar", 2/292.

Riyâzü's-sâlihîn'de evin mahrem oluşunda gözlerden uzak oluşun ve gizliliğin esas olduğuna dair şu rivayet yer almaktadır:

“(Bir yere girmek için) izin almak ancak (evin özel hâllerinin) görülmemesi içindir.”²¹³

Müsaade alınmaksızın girilmesi uygun olmayan bir mekâna veya eve girmek için izin istemenin emredilmesi, gözleri haramdan korumak ve ev sahibinin görülmemesini istediği durumların açığa çıkmaması amaçlıdır.²¹⁴ Zira bu durum giren kişi için mahremiyetin ihlaline, ev sahibi için ise evinin özel hallerinin görünür olması nedeniyle mahcubiyet ve huzursuzluğa sebep olabilecektir.²¹⁵

Sınırlanacak bir alan olan evin dış dünyayla ilişkisinde kontrolün sağlanması gerekmektedir. Evlerde yaşamın çevreden algılanabilir olması ya da olmaması kişinin mahremiyeti ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Ebû Hureyre'nin rivayeti doğrultusunda, Hz. Peygamber "İzin istemek görme sebebiyledir", "*Göz içeri girdi mi artık izin yok*"²¹⁶ buyurarak, izin almaksızın başkasının evinin içine bakmaktan kesin bir biçimde nehy etmektedir. Zira içerinin görülmüş olması eve izinsiz girmek gibidir. Girerken izin isteme, gözün ev halkının mahrem durumlarından haberdar olmaması için emredilmiştir. Kur'ân'da ifade bulduğu üzere kişi ahirette hesaba çekileceğinden ötürü²¹⁷ kendisine delil oluşturabilecek mahrem görüntülerden sakınmalıdır. Hz. Peygamber, başka insanların mahremine yapılacak tecavüze mani olmak için yollar üzerine oturmayı ve sohbet etmeyi yasaklamış, sohbetin evde yapılmasına teşvik ederken gözleri harama bakmaktan sakındırmanın ise yolun haklarından olduğunu bildirmiştir.²¹⁸

Dışarıya kıyasla birey, evde daha rahat bir ortam bulmaktadır. Evde yaşananlar bireye özel olmaktadır. Ev, bireye dışarıda yaşayamadıklarını yaşama imkânı vermektedir. Bu bakımdan kişinin müdahalede bulunamadığı ev ortamı, mahremi olmaktadır. Ev

²¹³ Buhârî, "İsti'zân", 11; Müslim, "Âdâb", 40; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/245 (No. 875).

²¹⁴ Buhârî, "İsti'zân", 11; Müslim, "Âdâb", 40; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/245 (No. 875).

²¹⁵ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/563-564.

²¹⁶ Ebû Dâvûd, "Edeb", 136.

²¹⁷ "...Çünkü kulak, göz, kalp gibi azâların hepsi de sorguya çekilecektir." İsrâ 17/36.

²¹⁸ Buhârî, "İsti'zân", 2; Müslim, "Libâs", 114.

dışındaki bazı ortamlarda gözlemlenebilir konumda olan kişiler yalnızca evlerinde kendileriyle özel zaman geçirebilmektedirler.²¹⁹

Meskenle aile birbirlerini tamamlayan birer unsur olmasından ötürü İslâm, aile açısından muhakkak uygun bir meskenin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Zira bireyin barınma/konut ihtiyacını karşılaması bir gerekliliktir.²²⁰ Mesken içerisindeki aile hayatı, özel hayatın belirginlik kazandığı en önemli alanlardan biridir. Ailenin özel hayatı, kişinin özel hayatının çerçevesini çizer. Bunu özel alanların düzenlenme ve kullanma biçiminden anlayabiliriz. Mesela zamanla oda sayısındaki artış, yatak odasının kapısının kilitlemesi gibi uygulamalar bu durumu açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.²²¹

Aile yaşamı, mekân mahremiyeti ile doğrudan ilişkili olması açısından mesken mahremiyetinin yok edilmesi veya kaybedilmesi, temeli aile olan topluluklara felaket yaşatan netice doğurabilecektir. Sosyal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde oluşturulabilmesi açısından mahremiyet ihtiyacı yer almaktadır. Zira gözetlenen bireylerden oluşan toplumlarda dostluk, samimiyet ve güven ilişkileri gelişme gösterememektedir.²²²

Mahremiyetin bütün yönleriyle var olabilmesi mesken mahremiyetine bağlıdır. Örnek olarak; cinsel yaşamın mahremiyetini muhafaza edebilmek açısından, öncelikle mahremiyet ifade eden bir meskenin varlığı gerekmektedir. Mesken, kişinin aklında ve kalbinde başlayıp mahremiyet algısını öğrendiği ilk alandır. Ancak günümüzde mesken ya da mekân, içi boşaltılıp ve ruhsuzlaştırılıp onu “konut” yapan bir piyasa ürününe dönüşmüştür.²²³

Günümüz dünyasında mekândaki mahremiyet unsurlarının yerini kapıların doğrudan sokağa açıldığı, yalıtımının iyi olmadığı apartmanlardaki evlerde mahrem konuşmaların alttaki ve üstteki kişilere rahatlıkla duyulabildiği, bununla birlikte kişilerin birbirlerini tanımadığı ve yabancı oldukları görülmektedir.²²⁴ Ancak sosyal medyayla birlikte yaşamın tüm alanlarında görünür ve şeffaf olmak popüler duruma gelmiş, iç ve dış

²¹⁹ Aydın, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/292.

²²⁰ Ruhi Özcan, *İslâm Hukukunda Hısmılık Nafakası* (İzmir, Işık Yay., 1996), 22.

²²¹ Aydın, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/294.

²²² Aydın, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/289

²²³ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, 292.

²²⁴ Hande Hekimoğlu, *Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşüm, Instagram Örneği* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 39.

mekân tasarımları konusunda mahremiyet tarafı zayıf kalmış yapıların yaygın bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Bu ise mahremiyet algısına esneklik getirmiş hatta bazı yerde ortadan kalkmasına neden olmuştur.²²⁵

Diğer insanlarla hangi şartlarda ilişki içinde olabileceğine karar verme hakkı olarak ifade edebileceğimiz mahremiyetin mekâna akseden tarafı da oldukça önemlidir. Kişi için güvende hissettiği, mahrem alan olarak tanımlanan ve sınırları olan bir mekân ihtiyacıdır. Ev, mahremiyetin muhafaza edildiği alan olmasından ötürü mekânsal mahremiyetten soyutlanması mümkün değildir.²²⁶

İslâm'da ev, insan fitratındaki mahremiyetin sağlandığı yerdir. Ev sığınma, gizlenme, korunmadır; bir diğer ifadeyle ev "harem"; ev yaşamı mahremdir. Bu nedenle ev "haram" olarak ifade edilmiş ve sahibinden izin alınmadıkça girilmesi yasaklanmıştır. İslâm dini evin "koruyucu" özelliğinin yanında mahremiyetini de gözetmiş ve meskene dair mahremiyeti tesis etmiştir.²²⁷ İnsanın hem kişisel hem de aile mahremiyetine etki edebilecek, gizlenme, korunma ve sığınma ihtiyacını karşılaması ve özel hayatına akseden tarafı olması nedeniyle evlere girerken izin istemenin gerekliliğine dair Riyâzü's-sâlihîn'de pek çok hadis bulunmaktadır. Bunlardan bir örnek şu şekildedir:

“(Bir yere girmek için) izin almak maksadıyla kapı üç kere çalınır, izin verilirse girersin; verilmezse dönersin.”²²⁸

Hadislerden bir eve gidildiği zaman girilip girilemeyeceğinin ev sahibinin iznine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Zira ev, sahibine ait olup ona has mahrem alandır. İzin almaksızın bu mahrem mekâna girmek yasaklanmıştır.²²⁹ Ev ortamına girerken kapının çalınması, selam vermek, zilin çalınması ya da seslenilmesi suretiyle izin istemek²³⁰ mekânın ve ev sahibinin mahremiyetine saygının bir gereği olup üç defa ile sınırlı tutulmuştur.

Hız. Peygamber döneminin şartlarında meskenlerin yapısı, -günümüze oranla- güvenilirlik ve korunaklılık açısından çok iyi durumda olmasa da İslâm toplumlarında

²²⁵ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, 291.

²²⁶ Nagehan İpek, *İslâmın Mahremiyet Algısı Işığında Mahremiyet Eğitiminin Çocuk Cinsel İstismarındaki Rolü* (Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 22.

²²⁷ Aydın, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/289

²²⁸ Müslim, “Âdâb”, 34; Buhârî, “İsti’zân”, 13; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/244 (No. 874).

²²⁹ Tirmizî, “İsti’zân”, 18; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 126, 127; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/246 (No. 877).

²³⁰ Müslim, “Âdâb”, 34; Buhârî, “İsti’zân”, 13; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/244 (No. 874).

mahremiyet esaslarına hassasiyet ile uyulmaya çalışılmış ve kişilerde yalnızca fiziki duvarlar ile kalmayıp akıllara ve gönüllere yerleşmiş olan bir mahremiyet bilinci ortaya çıkmıştır. Meskende mahremiyet bilincinin kazandırılması hususunda sünnet-i seniyyede odalara ve evlere girerken kendini tanıtmaya, izin isteme, pencere/perde ve benzeri aralıklardan başka kişilerin odasını gözlemlememe, yüzü kapıya dönmeme ve benzeri esaslar ortaya konmuştur. Kişinin diğerinin mahremiyetine saygı göstermesi gerektiği vurgulanmış, mahremiyet ihlali yapan davranışlar cezalandırılmıştır. Hz. Peygamber meskende mahremiyet algısının yerleşmesi ve uygulanması noktasında izin almadıkça hiçbir Müslümanın kesinlikle başkasının odasına, evine, mahrem bölgesine girmemesi, bu alanları gözetlememesi, onun özel durumlarını öğrenme çabasında bulunmaması yönünde ilkeler ortaya koymuştur.²³¹ Riyâzü's-sâlihîn'de bu hususta şöyle bir hadis yer almaktadır:

“Hz. Ali'den r.a. rivayet edildiğine göre, bir gece Resûlullah gelip onun ve Fâtıma'nın r.a. kapısını çalmış ve kendilerine “Namaz kılmayacak mısınız?” diye seslenmiştir.”²³²

Rivayetlerde eve girerken kapı çalmak suretiyle izin istendiği görülmektedir.²³³ Kapıyı çalan kişinin Hz. Peygamber, kapısı çalınanın da kızı Hz. Fatıma ile damadı Hz. Ali olduğu dikkate alınırsa anne-baba dahi olsa evladının mahrem mekânına (evine) girerken izin almasının gerekliliği²³⁴ açıkça ortaya çıkmaktadır. Eve gelen kimsenin sevilen ve ev sahibinin yakını olan biri dahi olsa bu durumun değişmeyeceği²³⁵ ifade edilmektedir.

Hadislerde insani ilişkilerin mahremiyet sınırları çerçevesinde düzenlendiği göze çarpmaktadır. Zira mekân mahremiyetine “ev” bağlamından farklı olarak kişinin “oturmakta olduğu yer” itibarıyla değinen rivayetler bulunmaktadır. Evin sahibinin evde oturmayı alışkanlık durumuna getirdiği yere izni olmadan bir başkasının oturamayacağı²³⁶, camide veya meclislerde bir yerde oturan kişi bir sebeple yerine tekrar dönmek üzere kalkarsa geri gelinceye dek başka bir kimsenin oraya oturma hakkının bulunmayacağı belirtilmektedir. Bu konudaki hadis şöyle yer almaktadır:

²³¹ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, 292.

²³² Buhârî, “Teheccüd”, 5; Müslim, “Müsâfirîn”, 206; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/426 (No. 1166).

²³³ Buhârî, “Rikâk”, 17; ; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/464 (No. 504).

²³⁴ Buhârî, “Teheccüd”, 5; Müslim, “Müsâfirîn”, 206; ; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/426 (No. 1166).

²³⁵ Tirmizî, “İsti'zân”, 32; ; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/255 (No. 895).

²³⁶ Müslim, “Mesâcid”, 290; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/342 (No. 347).

“Biriniz oturduğu yerden kalkıp dışarı çıkarsa döndüğünde, eski yerine oturma önceliğine (herkesten) daha fazla sahiptir.”²³⁷

Rivayetten bir yere oturan kimse için oturduğu yerde hak sahibi olacağı²³⁸ ve bulunduğu yerden ötürü mahremiyet tahakkuk edeceği²³⁹ anlaşılmaktadır. Bu rivayette ise mekân olarak bireye özel -geçici süreyle de olsa- mahrem alan inşa edilmiş olduğu göze çarpmaktadır.²⁴⁰

(Camide yahut toplantıda) izinlerini almadıkça iki kişinin arasına sokulmak helâl olmaz.”²⁴¹

Camide yan yana oturan iki kişinin arasına girmenin veya onların omuzlarının üstünden atlayarak ilerlemenin yanlış bir davranış olduğu görülmektedir. Her iki durumda da insanlara beden ve mekân olarak eziyet verme söz konusudur. İki kişinin arasına oturmak icap ederse onlardan izin alınması gerektiği²⁴² ifade edilmektedir. Bu davranış edebe uygun olmalıdır. Çünkü sevgi ve muhabbet dolayısıyla o kişilerin arasında mahrem bir yakınlık ya da başkalarından gizledikleri mahrem bir bilgi veya emanet söz konusu olabilir. Dolayısıyla nerede olursa olsun iki kişi baş başa konuşurlarken üçüncü bir şahsın aralarına girmesi de bu sebeplerle hoş görülmemelidir.²⁴³

Mekân mahremiyetine dair rivayetlerde özellikle ev kavramına vurgu yapılmış, evin mahremiyet barındırdığı, girebilmek için izin alınmasının gerekliliği, ev içerisinde yaşananların dışarıya karşı gizlenmesi gereken durumlar olduğu ve kişinin oturduğu yerin dahi mahremiyet ifade eden bir takım hususlar taşıyabileceği üzerinde durulmuştur.

3.3. Bilgi Mahremiyeti

Bilginin önemi insan var oldukça yerini koruyan bir olgudur. Bilgi mahremiyeti ise bilgilerin şahsi yönüne dair bir dokunulmazlık anlamı taşır. Bireylerin etrafındakilere hangi bilgiyi ne kadar vereceklerini ya da vermeyeceklerini belirleme noktasında bilgi

²³⁷ Müslim, “Selâm”, 31; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/214 (No. 829).

²³⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 21; Tirmizî, “Edeb”, 11; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/216 (No. 832).

²³⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 21; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/216 (No. 832).

²⁴⁰ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/453-457.

²⁴¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 21; Tirmizî, “Edeb”, 11; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/216 (No. 832).

²⁴² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 21; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/216 (No. 832).

²⁴³ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/458-459.

mahremiyeti önemli bir rol oynar.²⁴⁴ Kişi, aile, kurumlar ve hatta devlete ait özel bilgilerin dokunulmazlığı bilginin mahremiyeti ile ilgilidir. Dini ve hukuki ilkeler doğrultusunda bilgilerin güvenli bir şekilde muhafazası hem kişisel hem kamu alanında bir hak olmaktadır. İzin alınmadan bilgi elde edilmesi, bilginin taşınması ve paylaşımı ve benzeri durumlar İslâm'da suç kapsamında değerlendirilmektedir. Binaenaleyh kişinin bilgi mahremiyetini ihlaline sebep olan laf taşıma, gıybet, teccüs vb. ahlaka dair zaafaların giderilmesi ve “bilginin mahremiyetine saygı” şuurunun benimsenmesi büyük önem arz etmektedir.²⁴⁵

“...Birilerinin duyulmasını istemedikleri konuşmalarına kulak kabartan kimsenin de kıyamet günü kulaklarına eritilmiş kurşun dökülür...”²⁴⁶

Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan bu hadis izinsiz bir biçimde bir topluluğun konuşmasını dinleyen kişilerin kulak hırsızlığı yaptığı ve suçlarına karşılık kıyamette kulaklarına kurşun dökülerek cezalandırılacaklarını ifade etmektedir. Bilginin mahremiyetine duyulması gereken saygıya ve bu mahremiyeti ihlal etmenin cezasına işaret etmesi bakımından dikkat çekicidir.

İslâm dininde bilgi mahremiyeti kapsamında ayette²⁴⁷ bahsi geçen “teccüs” kavramı, kişinin öğrenilmesini istemediği ve gizlediği bir şeyi merak etmek, özel yaşama dair detayları araştırmak ve soruşturmak anlamına gelir. Güvenlik güçlerinin suç tespiti için yaptığı aramalar veya toplumun huzur ve emniyetini tehdit eden kişilerle ilgili özel bilgilerin paylaşılması bu hususun dışındadır. Ancak suç söz konusu olmadığı sürece herhangi bir belge, e-posta, mektup, telefon mesajı, kısa not veya doktor, öğretmen, , psikolog gibi meslek gruplarının işleri icabı edindiği bilgi ve sırlar dokunulmaz ve paylaşılabilir bir niteliğe sahiptir. Bireyin özel alanına dâhil olup sır olarak saklanan veya güvenlik gerekçesi ile diğerleriyle paylaşılmayan bu tür bilgilerden haberdar olmaya çalışmak İslâm ahlak, kültür ve geleneğinde var olan “erdemli insan” profiline uymamaktadır.²⁴⁸ Dolayısıyla kişinin başkalarının özel yaşamına dair bilgileri merak etmesi veya araştırmasının önüne geçecek ve onun anlamlı bir tavır içerisine girmesine fırsat sunacak hususlar önem taşımaktadır. Kişinin kendini ilgilendirmeyen şeyleri

²⁴⁴ Hekimoğlu, *Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşümü, Instagram Örneği*, 40.

²⁴⁵ Martı, “Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet”, 465.

²⁴⁶ Buhârî, “Ta’bîr”, 45; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 3/134 (No. 1549).

²⁴⁷ Hucurat 49/12.

²⁴⁸ Martı, “Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet”, 464.

(mâlâyânî) bırakmasının Müslümanlığının güzelliğinden olduğunu bildiren rivayet buna örnek gösterilebilir.

“Kendisini ilgilendirmeyen ve faydası olmayan (mâlâyânî) şeyleri terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.”²⁴⁹

"Mâlâyânî" "kişinin dinine ve dünyasına yararı olmayan şey" manasındadır. Kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen hususlar bu manada "gereksiz" olarak ifade edilebilir. Kişisel bilgiler de bunlardan birisidir. Bir başkasının mahremi olan ve onun şahsına ait belge ve bilgilerin onun özeli olarak kalması ve kimsenin oraya müdahil olmayıp müdahale de etmemesi Müslümanın güzelliği olarak nitelenmektedir.²⁵⁰

İnsanı felakete sürükleyen bir merak türü olan tecessüs, esasen bilgi mahremiyeti ile kalmayıp mekân ve beden mahremiyetini ihlal edebilen hastalıklı durumdur. İslâm dininde insan şeref sahibi bir varlık olup bu şeref ve saygınlığına hanel getirecek, toplumda küçük düşmesine veya hakları ihlal edilerek zulme uğramasına sebep olabilecek durum ve davranışlara müsaade edilmemektedir. Bu konuda Yüce Allah tarafından sınır koyulmuştur. Hz. Peygamber bir hadisinde²⁵¹ tecessüs kavramı ile iman zafiyetinin birlikte zikredilmesi dikkat çekmektedir. Bu şekilde kulların tedirgin edilip zarar uğratılmasına karşı Yüce Allah'ın ceza ile karşılık vermesi, mahremiyetin ilahî nizam ile korunmuş olduğunu göstermektedir.²⁵² Başka bir hadiste²⁵³ de benzer uyarılar yer almaktadır. Riyâzü's-sâlihîn'de insanın şerefli bir varlık oluşuna aykırı olarak onu küçük düşürücü, saygınlığına zarar verici ayıp, kusur ve hataların araştırılmasını yasaklayan şu hadis yer almıştır:

“...Birbirinizin kusurlarını araştırmayın.”²⁵⁴

Hadis-i şerifler, toplumun ayıp taraflarının ve gizli durumlarının takibinin ve tespitinin yapılmasına yönelik girişimde bulunulmasının toplumun ahlakını fesada uğratacağını bildirmektedir.²⁵⁵ Riyâzü's-sâlihîn'deki farklı bir rivayette sakalından şarap damlayan

²⁴⁹ Tirmizî, “Zühd”, 11; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/104 (No. 67).

²⁵⁰ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 1/401-402.

²⁵¹ Ebu Davud, “Edeb”, 35.

²⁵² Martı, “*Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet*”, 464.

²⁵³ Buhârî, “Ta'bir”, 45; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 3/134 (No. 1549).

²⁵⁴ Buhârî, “Edeb”, 58; Müslim, “Birr”, 32-34; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 3/163 (No. 1577).

²⁵⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 37; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1578.

adamın kendisine getirildiğini gören Abdullah b. Mesud onu sakalını yoklayarak kontrol etmemiş ve bunu yersiz tecessüs olarak nitelemiştir. Bu rivayet şöyledir:

“İbn Mes’ûd r.a. anlatıyor: Bir gün kendisine bir adam getirilmiş ve “Bu, sakalından şarap damlayan falan kimsedir!” denilmişti. Bunun üzerine İbn Mes’ûd, “Bize, ayıpları araştırmak yasaklandı. Fakat bir delil ortaya çıkarsa, onu dikkate alır, ona göre davranırız.” cevabını verdi.”²⁵⁶

İbn Mes’ûd Müslümanların Kur’ân ve sünnete göre tecessüsten sakınması gerektiğini hatırlatmıştır. Tecessüsten sakınmak suçluya ve suça müsamaha manasına gelmemektedir. Aslında o açıktan yapılan ayıp, kusur veya günahlar için gereğinin yapılacağına yönelik fikir beyan etmiştir. Daha ileri gidip yapmış olabileceği diğer kusurlar ile ayıpları araştırmanın doğru olmadığını belirtmiştir. Sahâbenin takındığı tutum, onların İslâm’daki ölçü ve sınırlara bağlılıklarının ve birbirlerine duydukları güvenin göstergesi olmaktadır.²⁵⁷

Kişinin bilerek ya da tesadüfen edindiği özel bilgi, aslında Hz. Peygamber’in ifadesiyle²⁵⁸ emanettir. Bilgi mahremiyetine saygı duymanın emanet kavramıyla sıkı bir ilişkisi vardır. Kur’ân’da bu durum müminlerin emanete sahip çıkan kimseler olduğu ifade edilerek ortaya koyulmuştur.²⁵⁹ Verilen sırlar da emanet kapsamında değerlendirilebilir.

“Enes r.a. anlatıyor: Peygamber, bineğinin arkasındaki Muâz’a üç defa: “Ey Muâz,” diye seslenmiş, onun da her seferinde: “Buyur yâ Resûlallah,” diye karşılık vermesi üzerine: “Bir insan samimi olarak, “Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve enne Muhammeden abdühû ve resûlühû” derse, Allah ona cehennemî haram kılar,” buyurdu. Muâz: “Yâ Resûlallah, bu müjdeyi halka haber vereyim de sevinsinler mi?” deyince Resûlullah : “Söylersen, onlar buna güvenirlir (ve ibadet ve taatta gevşeklik gösterirler),” buyurdu. Muâz bunu (gizlediğinden dolayı günaha girmekten korktuğu için) ölürken söylemiştir.”²⁶⁰

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 37; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/164 (No. 1579).

²⁵⁷ İmam Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 6/727-728.

²⁵⁸ “Meclisler emanettir -buralarda konuşulan ve yapılanlar mahfuzdur-; ancak haksız yere kan akıtılan, gayri meşru işler tasarlanan veya insanların mallarının haksız yollarla yenildiği yerler bunun dışındadır”. Ebu Davud, “Edeb”, 32; Tirmizi, “Birr”, 39.

²⁵⁹ Mü’minûn 23/ 8.

²⁶⁰ Buhârî, “İlim”, 45; Müslim, “İmân”, 53; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 1/396 (No. 418).

Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan bu hadis yalnızca gönülden ve samimi bir şekilde şahadet getirerek cehennem azabından kurtulma müjdesi vermektedir. Bu büyük bir kurtuluş müjdesidir. Rivayete göre Hz. Peygamber İslâmı tam olarak bilmeyen kişilerin buna güvenip kulluğunu aksatacakları endişesi ile Muaz'ın bu haberi diğer insanlara iletmeyip gizli tutmasını istemiştir. Muaz bin Cebel bunu vefat zamanına dek muhafaza etmiş, hiç kimseye açıklamamıştır. Fakat konan yasağın kapsamına herkesin girmediğini, yanlış veya eksik anlamayacak olanlara duyurulması konusunda sakınca görmediğini ve böylesine önemli bilgiyi gizleyerek bu şekilde ahirete gitmekten çekindiğini yakın dostlarına iletmıştır. Allah Resûlü bu rivayette bazı bilgilerin herkese açılmaması ve gizli tutulması gerektiğini, açılması icap ederse ihtiyatlı olmanın faydalı olacağına işaret buyurmuştur.²⁶¹

“Hz. Âişe r.a. anlatıyor: Hanımları Peygamber'in yanında iken, Fâtıma r.a. geldi; onun yürüyüşü Peygamber'in yürüyüşüne benzerdi. Resûlullah onu: “Hoşgeldin kızım, diyerek karşıladı. Sağ veya sol tarafına oturttu. Sonra ona gizlice bir şey söyledi, Fâtıma hıçkırarak ağlamaya başladı. Peygamber Fatıma'nın çok üzüldüğünü görünce, ona gizlice bir şey daha söyledi. Bu defa Hz. Fâtıma güldü. Bunun üzerine ben Fâtıma'ya: “Resûlullah, eşlerinin önünde, sana özel gizli bir şey söyledi, sen ise ağlıyorsun,” dedim. Peygamber kalkınca da ona: “Sana ne söyledi,” diye sordum. Fâtıma: “Resûlullah'ın sırrını ifşa edemem,” dedi...”²⁶²

Farklı bir rivayette Hz. Peygamberin vefatına yakın kızı Fatıma'ya verdiği sır ve Hz. Fatıma'nın bu sırrı saklama hususundaki titizliği konu edilmiştir. Eşleri yanında olmasına rağmen Hz. Peygamber'in söyleyeceklerini yalnızca kendisine fısıldamasına bakarak Hz. Fatıma, bunların sır olduğunu muhakeme etmiş ve konuşmuş oldukları hususu ısrarla sorulmasına rağmen hiç kimseye açıklamamıştır.²⁶³ Aynı titizliği Enes b. Malik²⁶⁴ ve Hz. Ebu Bekir²⁶⁵ gibi farklı sahâbîlerde de gözlemlemek mümkündür.

Kıyamette, karısıyla birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa eden kişinin en kötü derecede olacağını ifade eden şu rivayet ise bilgi mahremiyetinin aile içi karı-koca ilişkisine bakan yönüne ışık tutmaktadır.

²⁶¹ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 3/102-104.

²⁶² Buhârî, “İsti'zân”, 43; Müslim, “Fedâilü's-sahâbe”, 98; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/112 (No. 690).

²⁶³ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/115-117.

²⁶⁴ Müslim, “Fedâilü's-sahâbe”, 145; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/113 (No. 691).

²⁶⁵ Buhârî, “Megâzî”, 12; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/110 (No. 689).

“Kıyamet günü, Allah nezdinde derecesi en kötü olan insan, karısıyla beraber olduktan sonra onun sırrını ifşa eden kimsedir.”²⁶⁶

Birbirlerine karşı yabancı olan iki kişinin evlenip yaşamlarını birleştirmesi ile aralarında oluşan yakınlık Kur’ân’da "*birbirinin mahremiyetine girmek*"²⁶⁷ şeklinde ifade edilmektedir. İslâmda bu denli bir samimiyet yalnızca eşler açısından uygun görülmüştür. Birbirlerine karşı saygı ve sadakat duygularıyla bağlı olan çiftlerin aralarındaki sır, hata, kusur vb. mahrem durumları ve gösteriştan uzak bu yakınlığı diğerlerine ifşa etmemesi gerekir.²⁶⁸

Bilgi mahremiyetinin emanet boyutuna aykırı olan dedikodu, koğuculuk ve gıybet gibi davranışlar da yasaklanmıştır. Bu türden tutum ve tavırlar insanları birbirine düşürebilir, yalanı yayabilir, güvenin azaltarak toplumsal huzuru olumsuz etkileyebilir.²⁶⁹ Her biri bir başkasının hoşuna gitmeyecek yönlerini ortaya çıkarma ve yayma çabası içermesi nedeniyle mahremiyet kapsamında değer ifade eden ve değinilmesi gereken kavramlardır. İslâm dini kişileri gıybet etmemeye teşvik etmiş, bir Müslümanın yokluğunda onun şeref ve haysiyetini koruyanı Allah’ın da cehennem ateşinden koruyacağını bildirmiştir.²⁷⁰ Bu bağlamda Riyâzü’s-sâlihîn’de gıybetin kişinin hoşlanmadığı şeylerle nitelenmesi anlamına geldiği²⁷¹, haram kılındığı ve gıybet olan sözün denize karışsaydı onu kirleteceği²⁷², gıybet edenlerin bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayarak cezalandırılacaklarına²⁷³ dair pek çok rivayet mevcuttur. Her kişinin şeref ve haysiyetinin dokunulmaz olduğuna yönelik olarak ise şu rivayet yer almıştır:

“Her Müslümanın diğer Müslümana kanı, şeref ve namusu ile malı haramdır (saygın ve dokunulmazdır).”²⁷⁴

Mahrem konuları araştırmaya dayanan dedikodu, şahsi bilginin bireyin gıyabında, rızası olmaksızın başkalarıyla paylaşılması demektir. Laf taşıma anlamına gelen ve literatüre

²⁶⁶ Müslim, “Nikâh”, 123; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, , 2/108 (No. 688).

²⁶⁷ Nisâ 4/21.

²⁶⁸ İmam Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/106-108.

²⁶⁹ Martı, “Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet”, 465.

²⁷⁰ “*Kim Müslüman kardeşinin şeref ve namusunu onun yokluğunda gıybet edene karşı kurursa Allah da kıyamet gününde onu cehennem ateşinden korur.*” Tirmizî, “Birr”, 20.

²⁷¹ Müslim, “Birr”, 70; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/118 (No. 1528).

²⁷² Tirmizî, “Sıfatü’l-kıyâme”, 51; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/119 (No. 1530).

²⁷³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/120 (No. 1531).

²⁷⁴ Müslim, “Birr”, 32; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/120 (No. 1532).

“nemime” olarak geçen bu davranış insani ilişkilerde düşmanlık, rekabet ve bozgunculuk meydana getirmeyi hedefleyerek gizlilik içeren bilgilerin aktarılmasını ifade eder. Mahalleliler arasındaki dedikodular, sosyal platformlardaki kişisel bilgilerin korunması prensibini hiçe sayarak sır niteliği taşıyan gizli bilgileri ortaya çıkaran tüm art niyetli yayınlar laf taşımanın birer misali niteliğindedir. Hatırda tutulmalıdır ki her laf taşıma eylemi tek bir kişinin sorumsuz bir adımıyla başlar ve bazen artarak devam eden yalanların da tesiriyle hızla büyüyüp sosyal hasara dönüşür.²⁷⁵ Bu konuya dikkat çeken hadis Riyâzü’s-sâlihîn’de şöyle gelmiştir:

”Size “el-adhu” kelimesinin ne demek olduğunu söyleyeyim mi? O, insanların arasını bozmak için laf taşımaktır.”²⁷⁶

Kabirdeki iki kişiden birinin koğuculuk yaptığı için azap gördüğü²⁷⁷, laf taşıyanın cennete giremeyeceği²⁷⁸, Allah Teâla’nın dedikodudan hoşlanmadığını²⁷⁹ ifade eden hadisler bu tür kötü hasletlerden sakındırmaya yönelik uyarıda bulunan diğer rivayetlerdir.

Bilgi mahremiyeti kapsamında ele alınan rivayetler kişiyi başkalarına ait olan bilgi ve belgeleri, ayıp, kusur ve gizli halleri araştırıp açığa çıkarmaktan sakındırmakta, böyle davrananları iyi Müslüman olmakla nitelemektedir. İnsanların kalplerinin bilinemeyeceği ve zahire göre hüküm vermenin gerekliliğine vurgu yapmakta, aile içinde veya dışarıda sır olarak verilen bilgilerin mahremiyet ifade etmesinden ötürü gizli tutulmasına teşvik etmekte, gizli bilgilerin açığa çıkmasına neden olan gıybet ve dedikodu gibi kötü hasletlerden ise sakındırmaktadır.

Bilginin değeri geçmişten beri önemini korumuş ve teknik gelişmeler ile birlikte daha da artmıştır. Ama teknoloji olumlu etkilere sahip olduğu kadar olumsuz şekilde de etkiler gösterebilmiştir. Kişisel ve sosyal hayatta çokça yer alan hususlardan biri mahremiyet ya da özel alan, iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler neticesinde dışarıdan gözetleme yoluyla ya da kişinin kendisini ifşa etmesi ile kolay bir şekilde

²⁷⁵ Martı, “Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet”, 466.

²⁷⁶ Müslim, “Birr”, 102; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/128 (No. 1543).

²⁷⁷ Buhârî, “Vudû”, 55, “Cenâiz”, 88; Müslim, “Tahâret”, 111; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/128 (No. 1542).

²⁷⁸ Buhârî, “Edeb”, 49, 50; Müslim, “İmân”, 168-170; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/127 (No. 1541).

²⁷⁹ Müslim, “Akdiye”, 10; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/320 (No. 1788).

müdahale edilebilir bir alan haline gelmiştir.²⁸⁰ Hatta birey kendi iradesiyle bu sürece dâhil olabilmektedir.²⁸¹

Modern dönemde özel ve kamusal alan arasında var olan sınırlar belirsizleşmiş, özel alana dâhil hususlar kamusal alanda konuşulmaya başlanmıştır.²⁸² Gizliliğin ilke edinildiği günlerin geride kalarak yerini ifşa kültürüne bıraktığı gözlemlenmektedir.²⁸³ Buna rağmen hayatın büyük oranda dijital platformlarda geçmesi ile birlikte güvenlik kaygısının ve mahremiyete olan yönelişin artırdığı söylenebilir. Dolayısıyla bilişim teknolojileri birçok olumlu etkiye sahip olmakla birlikte gelişimini hızla devam ettirmektedir. Fakat bu durum, teknik gelişmelerin insan ile birlikte dünyanın iyiliği için kullanımı, etik sorunların tespit edilmesi, tartışılması, ahlaki ilke ve anlayışa dayandırılması ve yaygınlık kazanması ile mümkün olabilecektir.²⁸⁴

3.4. Beden Mahremiyeti

İslâmî düşüncede insan bedenini koruma, ona iyi davranma, iyi işlerde kullanıp ihtiyaçlarını gidermeden sorumlu tutulmuştur. Bu durum Resûlüllâh'ın, “Bedeninin senin üzerinde hakkı vardır.”²⁸⁵ sözüyle en özlü şekilde ifade bulmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm beden temizliği,²⁸⁶ beden dinlendirilmesi,²⁸⁷ temiz ve yararlı gıdalarla beslenmesi,²⁸⁸ zararlı besinlerden uzak tutulması,²⁸⁹ kulluk maksadıyla kullanılması²⁹⁰ gibi hususlarda uyarılarda bulunmaktadır. Hz. Peygamber ise yaşamı süresince bedeni ile barışık olmanın örnekliliğini göstermektedir. Bu barış ise kişinin kendisine verilen bedene razı olması ve sağlık gerekçesi olmadığı halde bedeni üzerinde kalıcı değişiklikler yapmamasından geçmektedir.²⁹¹

Bedenin mahremiyetiyle kişinin kendi bedenine dışarıdan bir müdahalede bulunulmasına engel olunmak istenmektedir. Beden kavramına anlam kazandıran şey

²⁸⁰ Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, 185.

²⁸¹ Cemile Kaplan, *Türkiye’de Mahremiyetin Dönüşümünün Aileyeye Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8.

²⁸² Kılıç, “Aile ve Din Bağlamında Kur’ân’da Mahremiyet Tasavvuru”, 62-68.

²⁸³ Gündoğdu, “Mahremiyet Eğitiminin Temeli İnsanlık Şerefi, Ailenin Mesuliyetleri”, 389.

²⁸⁴ Gözde Dedeoğlu, “Gözetleme, Mahremiyet ve İnsan Onuru”, *Türkiye Bilişim Derneği Bilişim Dergisi* 89 (2004), 2.

²⁸⁵ Buhârî, “Savm”, 51; Müslim, “Sıyâm”, 182.

²⁸⁶ Maide 5/6.

²⁸⁷ En’âm 6/96; Yûnus 10/67; Kasas 28/73.

²⁸⁸ Bakara 2/168, 172; Mâide 5/88; Nahl 16/114; Taha 20/81.

²⁸⁹ Bakara 2/172-173; Mâide 5/3, 90.

²⁹⁰ Bakara 2/183-184; Hac 22/27-30; Ankebût 29/45.

²⁹¹ Buhârî, “Libas”, 83; Müslim, “Libas ve Zînet”, 119; Nesai, “Zînet”, 24.

onun dokunulmaz oluşudur. Bu anlamdan mahrum olan beden canlı bir hayvansal yapıdan ibaret olacaktır.²⁹² Yaratılış itibariyle getirilen fiziksel özellikler üzerinde yapılacak herhangi bir değişiklik bedeninin saygın ve dokunulmaz oluşuna ve varlıkların yaratılışın ilk anındaki temel yapı ve karakterini ifade eden fitrata²⁹³ bir müdahale olmasından ötürü mahremiyet ihlali bağlamında değerlendirilebilir.

Riyâzû's-sâlihîn'deki hadislerde peruk takmak, dişleri seyrekletmek, kaşları inceltmek, yüzdeki tüyleri yolmak, estetik gayelerle vücutlarının çeşitli yerlerine türlü boya ile dövme yapmak ve yaptırmak, kadının erkeğe, erkeğin de kadına benzemeye çalışmasının Allah'ın ve Peygamber'inin lanet ettiği işlerden olduğu belirtilmektedir. Bu konuda gelen rivayetlere örnek olarak şunları gösterebiliriz:

“Resûlullah (söz, giyim kuşam, davranış, hâl ve harekette) kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lânet etmiştir.”²⁹⁴

“Peruk takan ve taktıran, dövme yapan ve yaptıran (süsleneceğim diye doğal güzelliklerini bozan) kadınlara lânet etti.”²⁹⁵

“Dövme yapan ve yaptıranlara, yüzünün tüylerini yolanlara, kaşlarını inceltenlere, (estetik amaçla) dişlerini seyrekletenlere, Allah'ın yarattığını bozan kadınlara Allah lânet etsin!”²⁹⁶

Konuya bu derece şiddetli ve net duyarlılık gösterilmesinin temelinde Allah'ın dokunulmaz ve saygın bir statüde yarattığı fitratı değiştirme ve bozmanın söz konusu olması yatmaktadır. Dolayısıyla fitratı bozmaya kalkışmak şeytanın işi olarak nitelenip²⁹⁷ Allah'ın yaratmış olduğu biçimi değiştirme manasında olan her tür işlem bu beden yaratılış mahremiyetini ihlal etmesi bakımından yasaklanmıştır.²⁹⁸

Hz. Peygamber saç ve tırnak bakımı,²⁹⁹ el, yüz, diş temizliği,³⁰⁰ gibi bedene dair çeşitli detaylar ile sahabeyi tek tek uyarılmış, haftada en az bir kez yıkanmayı, ‘Allah’ın tüm

²⁹² Ayşegül Elif Karagülle, *Günümüzde Değişen Mahremiyet Algısının Sosyal Ağlar Bağlamında İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 30.

²⁹³ İbn Manzûr, “Ftr”den naklen; Mustafa Çağrı, “Yaratma”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay. 2013), 43/324-329.

²⁹⁴ Buhârî, “Libâs”, 62; Nevevî, *Riyâzû's-sâlihîn*, 3/214 (No. 1638).

²⁹⁵ Buhârî, “Libâs”, 85; Müslim, “Libâs”, 119; Nevevî, *Riyâzû's-sâlihîn*, 3/223 (No. 1651).

²⁹⁶ Buhârî, “Libâs”, 84; Müslim, “Libâs”, 120; Nevevî, *Riyâzû's-sâlihîn*, 3/223 (No. 1652).

²⁹⁷ Nisâ 4/119.

²⁹⁸ İmam Nevevî, *Riyâzû's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 7/146-153

²⁹⁹ Buhârî, “İsti'zan”, 51; Müslim, “Tahare”, 51; Nesai, “Zînet”, 20, 29; Muvattâ', “Şa'r”, 2.

kulları üzerindeki hakkı' olarak nitelendirmiştir. Bütün bunlar öngörülen hassasiyetin derecesini ifade etmektedir.³⁰¹ Sünnet öğretilerinde, ruhu yüceltmek için bedene işkence yapmak, temel gereksinimlerinden mahrum bırakmak yer almamaktadır. Nitekim ibadet esnasında dahi beden huzuru gözetilmeli, ihtiyaçları geciktirmeksizin karşılanmalıdır. “Akşam yemeği hazırsa ve namaz vakti de gelmişse, önce yemeği yiyin.”³⁰² “Namaz kılariken uyku bastırıldığında gidip, biraz uyuyun.”³⁰³ “Tuvalet ihtiyacınız olduğunda namazdan önce onu giderin.”³⁰⁴ gibi hadisler beden önceliklerini vurgulamak bakımından önemlidir. Netice itibarıyla insan bedeni, onun en güzel şekilde yaratıldığını³⁰⁵ bildiren Allah'ın, insana emaneti vasfını taşımaktadır. O beden aynı güzellikle O'na geri verilmesi istenmektedir. Çünkü Resûlullâh insanların kıyamette bedenini ne için ve nerede yıprattığına ilişkin hesap vermeden bir adım bile atmasının imkân dâhilinde olmadığını belirtirken;³⁰⁶ Kur'ân o gün insanın her uzvunun ömrü boyunca yaptıkları ile ilgili konuşulacağını belirtmektedir.³⁰⁷

Bedeni “özel” ve “genel” şeklinde iki boyut ile değerlendirecek olursak özel ve mahrem boyutun, hususiyetle “örtü” kavramıyla beraber, başka kimselerin görmesi ve bilmesinden uzak tutulması gereken kısmı kapsadığını ifade edebiliriz. Dolayısıyla “örtünme”, salt fiziki bir örtü anlamına gelmemekte, bilinmekten ve gözlerden uzak kılma eylemini de kapsamaktadır. Bedenin genele dönük boyutu ise, onun bir çeşit sosyal paylaşımına maruz kalmış olan bölümünü göstermektedir. Örtünme mefhumu beden mahrem olduğu anlayışından yola çıkılarak ortaya konulmuştur. Bedenin mahrem olması, sahibi dışında hiç kimsenin onun üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunamaması anlamına gelmektedir.³⁰⁸

Bedenin örtülmesini sağlayan giysiler hem sınırları dinimiz tarafından çizilmiş bir farz ibadet, hem de insanı soğuktan ve sıcaktan koruma amacıyla sağlık açısından zaruret olarak görülebilir.³⁰⁹ Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadislerin erkeklerin elbiselerini

³⁰⁰ Buhârî, “Cuma”, 8, “Bed'ü'l-Halk”, 11, “Vudû”, 26; Müslim, “Tahare”, 42, 47, 87.

³⁰¹ Buhârî, “Cuma”, 12; Müslim, “Cuma”, 9.

³⁰² Buhârî, “Et'ime”, 58; Müslim, “Mesacid ve Mevziu's Salat”, 64.

³⁰³ Buhârî, “Vudu”, 53; Müslim, “Salatü'l-Müsafirîn ve Kasruhâ”, 222.

³⁰⁴ Muvatta, “Kasru's-Salat”, 17; Tirmizî, “Tahare”, 108.

³⁰⁵ Tîn 95/4.

³⁰⁶ Tirmizî, “Sıfatü'l-Kıyame”, 1; Darimi, *Mukaddime*, 45.

³⁰⁷ Yâsîn 36/65; Fussilet 41/20-21.

³⁰⁸ Martı, “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 9/2 (2009 Güz), 19.

³⁰⁹ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 3/287.

baldır diye tabir edilen ve diz kapağı ile topuk arasında kalan kısmın yarısına kadar uzatmasını giyinmenin en güzel hali olarak nitelendirdiği dikkat çekmektedir.³¹⁰ Şu rivayette ise beden mahrem alanlarının örtülmesi ve gizlenmesi bir insan hakkı olarak nitelenmektedir:

“Âdemoğlunun şunlardan başka bir hakkı yoktur: Barınacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek ekme ve su koyacak kap.”³¹¹

Mahrem bir beden, biyolojik bir yığın olmaktan veya sokaktaki bir taş parçasından farklı olma fırsatı bulur. Dolayısıyla mahremiyet kişiye toplumsal ve siyasal alanlarda temel varoluş gerekçesi ortaya koyarken örtünme ise mahremiyetin inşasında rol oynayan bir nitelik taşımaktadır. “Mahrem” denilen yerleri örtmek, basit tabirle beden bir bölümünün kumaş türü şeylerle kapatılması gibi fiziksel bir çaba ve görünümünden ibaret değildir. Örtünmek, insanın psikolojik ve sosyolojik yönünü geliştirmesine, dinî inanç ve estetik ve benzeri bazı değerlerinin saklanmasına hizmet ettiği sürece hakiki manasına kavuşmaktadır. Nitekim örtünmenin bir yüzü kişiye bakmakta ve diğer yüzü halka dönük bir nitelik taşımaktadır. Örtünme bireysel anlamda özde bulunan benlik saygısıyla bağlantılıdır.³¹² Bu konuda dikkati celbeden bir örnek, Hz. Peygamber’in âmâ sahâbî Abdullah b. Ümmü Mektûm dahi olsa eşlerinden onun yanındayken örtünmelerini talep etmesidir. Gözleri görmeyen bir sahâbî olması hasebiyle onun yanında rahat olabileceklerini düşünen eşlerinin bu durumuna şaşırarak o görmese bile eşlerinin onu gördüğünü bildirmesi bu konuya açıklık getirmektedir.³¹³

Toplumsal yönden örtünme, insanın başkaları ile arasına koyduğu mesafeyi temsil etmekte olup bireye kişisel farkındalık kazandırmak, bu mesafenin olumsuz dış etkilere maruz kalmaktan kişiyi kurtarması gibi katkılar sağlarken diğerleriyle iletişimine kendi karar mekanizmasına göre şekil verebileceği bir “özgürleşme” fırsatı sunmaktadır. Başkalarıyla en iyi iletişimin nasıl olacağı sorusuna verilen cevap, hem ahlâk hem de beden mahremiyeti açısından aynı anda ilişki içerisinde bulunmaktadır. Zira en temelde

³¹⁰ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/395.

³¹¹ Tirmizî, “Zühd”, 30; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 1/450 (No. 484).

³¹² Martı, “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, 19.

³¹³ Tirmizî, “Edeb”, 29; Ebû Dâvûd, “Libas”, 34.

iletişimin formu ahlak üzerine kuruludur. Dolayısıyla beden mahremiyetinin tesisinde ahlakın önemli bir konumda bulunduğu söylenebilmektedir.³¹⁴

Beden mahremiyeti diğer bir yönüyle Allah'la özel iletişim kurma biçimidir. Nitekim bedene ait bir mahrem alan tesis edilmesi, insanlar ile ne şekilde iletişim kuracağımızı da belirlemekte, Allah karşısında sorumluluk sahibi ve hürmetkâr bir duruş da ortaya koymaktadır.³¹⁵

Bazı toplumlarda beden mahremiyeti, ekseriyetle kadın bedeni üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Her ne kadar kadın bedeninde örtülmesi istenmiş olan alan erkek bedenine oranla daha çok olsa da, bedenin mahremiyetini kadın üzerinden düşünmek sünnetin inşa etmeyi arzuladığı anlayışa uygun düşmemektedir. Nitekim ağır bir taş taşımaktayken peştamalin çözülüp yere düşmesiyle çıplak kalan fakat taşı bırakıp peştemalı tekrar üzerine alamayan Misver b. Mahreme'yi görünce Hz. Peygamber onu derhal elbisesini alması yönünde uyarmıştır.³¹⁶ Başka bir örnek hadisede ise dizlerinin üst kısmı görünecek biçimde ve bacaklarını açarak oturmakta olan sahâbîsini gören Resûlullâh ondan avretten olan uyluğunu örtmesini³¹⁷ emretmiştir. Bedenin örtülmesine önem veren Hz. Peygamber, yine avret bölgesinin açılmasını önlemeye yönelik oturuş biçimleri göstermek ve buna teşvik etmekten geri durmamıştır. Riyâzü's-sâlihîn'de O'nun avret mahallini örtmeye en uygun şekilde bağdaş kurarak ya da dizlerini yukarı dikip kollarını birleştirerek dizlerini tutmak³¹⁸ suretiyle oturduğunu ifade eden hadisler şu şekilde yer almaktadır:

“...Resûlullah'ı, elleriyle dizlerini kavrayarak kaba etleri üzerine otururken gördüm...”³¹⁹

“Peygamber, sabah namazını kıldıktan sonra, bağdaş kurarak güneş iyice doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde otururdu.”³²⁰

Bu iki oturuş şekli tesettürü tam sağlamak ve avret yerinin açılma ihtimalini azaltması açısından önemlidir.³²¹

³¹⁴ Martı, “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, 9/19.

³¹⁵ Martı, “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, 9/21.

³¹⁶ Müslim, “Hayız”, 78; Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 2.

³¹⁷ Tirmizî, “Edeb”, 40; Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 1.

³¹⁸ Buhârî, “İsti'zân”, 34; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/212 (No. 825).

³¹⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 22; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/212 (No. 826).

³²⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 26; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/211 (No. 824).

Örtünmek karşılıklı duyarlılığı beraberinde getirmektedir. İnsan hayâ ile bedenini örttüğü gibi, muhatap oldukları da onun bedenine yönelik bakışlarına sahip çıkmak durumundadır. Gözlerin mahrem olana bakmaktan sakındırılması Kur'ân-ı Kerîm'de iki defa tekrarlanmış ve aynı cümle formunda hem erkek hem de kadına ayrı ayrı hitap edilerek bu konuda cinsiyetin fark oluşturmadığı ortaya konulmuştur.³²² Hz. Peygamber, tesadüfen görmüş olmanın bir vebali olmadığını, ikinci kez bakmanın ve bakışları uzatmanın ise yasak olduğunu belirtmiş ve “Bir bakışa diğerini ekleme!”³²³ buyurmuştur. Bir kadınla bakıştığını gördüğü zaman amcasının oğlu Fadl'ın yüzünü bizatihi eli ile tutarak diğer yöne çevirmiş olan Hz. Peygamber,³²⁴ aynı anlayışla yol kenarında oturarak sohbet etmeye alışan ve bundan vazgeçmeyen sahâbîye, o takdirde yoldan gelip geçenleri rahatsız etmemesi için bakışlarına hâkim olması gerektiğini salık vermiştir.³²⁵ Örtünen kişiye gösterilmesi gereken hassasiyet hususunda farklı bir misal de, Hz. Peygamber'in cemaatle namaz kılan erkeklerin arkasında saf tutan kadınlara, erkekler doğrulup oturduğu zaman başlarını secdeden kaldırmalarını emretmesidir.³²⁶ Tüm bu örnekler mahrem bir beden her isteyen dokunamadığı, her isteyen bakamadığı bir konum barındırdığını ortaya koymaktadır.

Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan şu rivayet, erkeğin başka bir erkeğin avret bölgesine, kadının da diğer bir kadının avret bölgesine bakmasının ve bir örtü altında tenlerinin birbirine değecek biçimde bulunmalarının yasaklandığını bildirmektedir.

“Erkek, erkeğin avret yerine; kadın da kadının avret yerine bakmasın. Erkek erkekle, kadın da kadınla bir örtü içinde yatmasın (tenleri tenlerine temas etmesin).”³²⁷

Bu hadis bireye bedenine dair sınırların çizilmesi, saygın ve dokunulmaz alanların inşa edilmesi açısından yol göstermektedir. Hz. Peygamber'in yıkanırken bir perdeyle gizlendiği ve abdest bozmak için gözden uzak bir yere gitmeyi tercih ettiğini aktaran hadisler ise beden mahrem oluşundan ötürü bakışlardan gizlenmesi gerektiğine bir misal olarak şöyle gelmiştir:

³²¹ İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 4/443-448.

³²² Nür 24/30-31.

³²³ Tirmizi, “Edeb”, 28; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 42, 43.

³²⁴ Buhârî, “Hac”, 1; Müslim, “Hac”, 407.

³²⁵ Buhârî, “İsti'zan”, 2; Müslim, “Selam”, 2.

³²⁶ Buhârî, “Salat”, 6; Nesai, “Kıble”, 16.

³²⁷ Müslim, “Hayz”, 74; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 3/211 (No. 1634).

“Ebû Talib’in kızı Fâhite Ümmü Hânî’den r.a. rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Mekke’nin fethedildiği gün Peygamber’e geldim, yıkanıyordu. Fâtıma da bir elbise ile onu perdeliyordu. Selâm verdim...”³²⁸

“...Resûlullah abdest bozacağı zaman yüksek bir yerin veya bir hurma bahçesi duvarının ardına gizlenmeyi tercih ederdi.”³²⁹

İslâm, her insanın kendine ait hassasiyetlerinin sığınabileceği bir mekânı meydana getirmek ister gibidir. Bu yönüyle ele alınacak olursa beden mahremiyeti bizzat bedenin kendisiyle ilgili olmayıp ekseriyetle insana has bazı duygu, düşünce ve inançların korunmasını temsil etmektedir. Beden mahremiyeti, insanın tamamıyla dış etkilere maruz bırakılan bir nesneye dönüşmemesi gerektiğine işaret etmektedir. Bedenin mahrem oluşunun ortadan kaldırılması insana dair soyut ve psikolojik bazı niteliklerin özel oluşunu simgeleyen somut aracı ortadan kaldırma anlamına gelmektedir. Esasen dinin korumak istediği hususlardan birinin de bu simge olduğu söylenebilir.³³⁰ Bu bağlamda Riyâzü’s-sâlihîn’de yer alan hadislerin kişiye özel ve başkalarının gözetim ve denetiminden uzak, dokunulamaz bir beden algısı inşa etmeye katkı sunduğu söylenebilir.

³²⁸ Müslim, “Salâtü’l-müsâfirîn”, 82; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/240 (No. 868).

³²⁹ Müslim, “Hayz”, 79; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/309 (No. 971).

³³⁰ Martı, “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, 9/21.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RIYÂZÜ’S-SÂLİHİN’DE YER ALAN HADİSLERE GÖRE MAHREMİYET EĞİTİMİ VERİLİRKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Hadislerde mahremiyet kavramına hangi boyutlarıyla değinildiği bir önceki bölümde ifade edilmiştir. Hadislerde yer verildiği boyutuyla mahremiyet bilincinin aşılması ise eğitimden geçmektedir. Mahremiyet bilinci her yaşta kazanılabilecek bir nitelik taşısa da temelleri 0-6 yaş aralığında atılır. Zira hayatın bu ilk dönemleri mahremiyet bilincinin bir yaşam tarzı haline gelmesi için en verimli yılları barındırır.³³¹ Bu bölümde kişilik oluşumunun da temellerinin atıldığı çocukluk çağında mahremiyet eğitiminin nasıl verileceğine dair bazı ilke ve yöntemler pedagoji biliminin ağırlıkta olduğu kaynaklar ve Riyâzü’s-sâlihîn’de yer alan hadislerden yararlanılarak ifade edilmeye çalışılacaktır.

1. Ebeveynin ve Çevrenin Rol Model Olacak Tavrı ve Tutum Benimsemesi

Mahremiyet bilincine sahip olmayan ebeveynlerin ve çocukların bu bilince sahip olan bireyleri olumsuz yönde etkileyebileceği ve mahremiyet algısını zarara uğratabileceği dikkate alınmalıdır.³³² Ailede mahremiyet eğitiminin en zorlayıcı taraflarından biri, küçüklüğünde mahremiyet eğitimi almamış yetişkinlerin, yanlış tutum ve davranışları yetişkinlikte de devam ettirerek evlatlarına olumsuz örneklik sergilemeleridir. Bu nedenle çocuklarına mahremiyet duygusu kazandırmayı hedefleyen ebeveynlerin ilk önce kendi mahremiyet algılarının yeterli düzeyde olması veya bu algıların zedelenmesi durumunda bunu onarma yönünde çaba sarf etmesi çok önemlidir.³³³

Sağlıklı bir mahremiyet eğitiminin çevre ve ebeveyn tarafından sergilenecek olan rol model davranışlardan soyutlanması düşünülemez. Bu nedenle çocuk ile aynı ortamda bulunan insanların, çocuğun her şeyi fark ediyor olduğunu varsayarak mahremiyet sınırlarına dikkat etmeleri icap eder. Ebeveynin tutumu ve çevresiyle olan etkileşimi çocuğun kişiliğine şekil verir.³³⁴ Ebeveynin örnek tutum benimsemesinin mahremiyet

³³¹ Alfred Adler, *Çocuk Eğitimi*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Cem Yay., 2012), 103.

³³² Feyza Ünal, *Çocuk Cinsel İstismarında Cinsel Kimlik ve Mahremiyet Eğitiminde Rehberlik Öğretmenlerinin Rolü* (Yalova: Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 63.

³³³ Güneş, “Cinsel İstismar Olgusu ve Mahremiyet Eğitimi”, *İnsan&Toplum Dergisi* 7/2 (2017), 25-67.

³³⁴ Hilal Çelikkol Kara, “Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde -0-6 Yaş Grubu- Mahremiyet Eğitimi”, *Uluslararası Akademisyenler Birliği Aile Çalıştayı: Mahremiyet Eğitimi* (Köln, 2018), 31.

eğitimi vermedeki önemi oldukça büyüktür. Ümmete de mahremiyet bilinci kazandırmayı hedefleyen Hz. Peygamber'in bu doğrultuda kendi yaşantısında örneklik sergilediği dikkatleri çekmektedir. Nitekim beden mahremiyetini korumayı kolaylaştıran oturma şekillerini bizzat kendi hayatının tamamında uygulayarak rol model olmuştur. Bununla ilgili şu rivayetler yer almıştır:

“Peygamber, sabah namazını kıldıktan sonra, bağdaş kurarak güneş iyice doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde otururdu.”³³⁵

“İbn Ömer'den r.a. rivayet edildiğine göre o: Resûlullah'ı eliyle dizini kucaklayarak Kâbe'nin yanında şöyle otururken gördüm, dedi ve elleriyle onun dizlerini nasıl kucakladığını gösterdi.”³³⁶

Hz. Peygamber'in bağdaş kurarak ya da elleriyle dizlerini kucaklamak suretiyle oturmanın rahat olmasının yanı sıra avret mahallini açılmasını engellemeye yönelik olarak aşhabına başta olmak üzere tüm Müslümanlara örneklik sergilemiştir.

Anne ve babanın mahremiyet eğitimi verirken dikkat etmesi gereken bir husus da giyimle ilgilidir. Mahrem bölgeler öğretilirken anne-babalar ev içinde ve dışında giymiş oldukları kıyafetlerde mahremiyetin sınırlarına riayet ederek örnek olmalıdır. Mahrem bölgeleri olan vücutlarını teşhir etmeyecek ve aşırı davetkâr olmayan giysiler giymeye dikkat etmelidir. Kıyafetin dikkatleri üzerine çekme ve kendini başkalarına beğendirme arzusuyla değil ihtiyaç odaklı giyilmesinin gerekliliği, moda rüzgârına kapılmanın mahremiyeti tehdit edici bir niteliğe sahip olabileceği sürekli olarak akılda bulundurulmalıdır.³³⁷

Mahremiyet eğitiminde sınırların belirlenmesi aşıından örnek giyim-kuşama riayet gibi tuvalet ve banyodaki uygulamalar da önem taşımaktadır. Müslümanlara mahremiyet şuuru kazandırmaya çalışan Hz. Peygamber'i bu yönden de örnek tavır ve tutum içerisinde görüyoruz. Bedenin mahrem olmasının bir sonucu olarak banyo ve tuvalet ihtiyacını gözden uzak mekânlarda gidermesi bizzat kendi yaşantısında mahremiyet ilkesine uygun bir davranış sergilediğini göstermektedir. Bununla ilgili rivayetler şöyle gelmiştir:

³³⁵ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 26; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/211 (No. 824).

³³⁶ Buhârî, “İsti'zân”, 34; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/212 (No. 825).

³³⁷ Güneş, “Cinsel İstismar Olgusu ve Mahremiyet Eğitimi”, 25-67.

“Ebû Talib’in kızı Fâhite Ümmü Hânî’den r.a. rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Mekke’nin fethedildiği gün Peygamber’e geldim, yıkanıyordu. Fâtıma da bir elbise ile onu perdeliyordu. Selâm verdim...”³³⁸

“Ebû Ca’fer Abdullah b. Ca’fer’den r.a. rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Bir gün Resûlullah beni bineğinin arkasına bindirdi ve kimseye söylemeyeceğim bir sır söyledi. Resûlullah abdest bozacağı zaman yüksek bir yerin veya bir hurma bahçesi duvarının ardına gizlenmeyi tercih ederdi.”³³⁹

Çocuğa mahremiyet eğitimi başlığı altında yer alan öğretiler ile uygulanması beklenen kurallar ve sınırlar açık ve net bir biçimde ifade edilmelidir. Aile içinde mahremiyetle ilişkili olarak koyulan kurallara çocuğun etrafındakilerin de riayet etmesi, bilinçli bir birliktelik ortaya koyması, aykırı tutumlardan ve eylemlerden sakınmaları gerekmektedir. Çünkü kuramsal açıdan öğretilerek yaşama geçirilmeyen prensipler mahremiyet bilincinin oluşmasında olumsuz etki bırakacaktır. Bir babanın çocuğunu severken izin almasına rağmen anne izin almazsa çocukta istenen düzeyde mahremiyet bilinci gelişmez.³⁴⁰ Giyinirken kendi başına olmanın gerekliliğinden bahseden anne-babanın ev içerisinde bu kurala uymaması da aynı türden bir örnektir.³⁴¹ Bu nedenle söylem ve eylem birlikteliği önem taşımaktadır.

2. Tuvalet ve Banyoda Mahremiyet

Çocuğa aktarılan tuvalet kültürü “vücudum çıplak görünmemeli” refleksini de beraberinde kazandırmaya katkı sunar. 4 yaş itibariyle tuvalet ihtiyacının tek başına gidermeye başlayan çocuklara bu ilke benimsetilebilir. Bunu öğreten konumundaki anne-babaların çocuğun tuvalet ihtiyacını giderdiği esnada yanında durmamaları ve tuvalet kapısının kapalı tutulması gerektiği şeklinde yönlendirmeleri önem taşımaktadır. Riyâzü’s-sâlihîn’de yer alan şu hadis buna bir misal teşkil etmektedir:

“Bir gün Resûlullah beni bineğinin arkasına bindirdi ve kimseye söylemeyeceğim bir sır söyledi. Resûlullah abdest bozacağı zaman yüksek bir yerin veya bir hurma bahçesi duvarının ardına gizlenmeyi tercih ederdi.”³⁴² Hadiste abdest bozmanın uluorta bir

³³⁸ Müslim, “Salâtü’l-müsâfirîn”, 82; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/240 (No. 868).

³³⁹ Müslim, “Hayz”, 79; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/309 (No. 971).

³⁴⁰ Mehmet Kurtoğlu, *Çocuk Bu İhmale Gelmez* (İstanbul: Nesil Yay., 2016), 182.

³⁴¹ Ünal, *Çocuk Cinsel İstismarında Cinsel Kimlik ve Mahremiyet Eğitiminde Rehberlik Öğretmenlerinin Rolü*, 65.

³⁴² Müslim, “Hayz”, 79; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/309 (No. 971).

yerde yapılmasının uygunsuz oluşu Hz. Peygamber'in uygulamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Tuvalet ve banyoda mahremiyet bilinci kazandırmaya yönelik olarak 4 yaşından küçük çocukların tuvalet ya da banyo ihtiyacını özel bir mekanda gidermek mahremiyet eğitimine katkı sağlayabilir. Banyo veya tuvaleti kullanmak isteyen çocuğa girmeden evvel kapıyı çalması yönünde anlatımlar yapılabilir. Tüm bunlara dikkat edildiği takdirde çocuk doğal bir süreçle banyo ve tuvaletin özel bir mekân niteliği taşıdığını fark edecektir.³⁴³ Zira şu rivayette de banyo yapmanın özel mekân tasavvuruna uygun olarak gizlilik taşıması gerektiği dikkat çekmektedir:

“Mekke'nin fethedildiği gün Peygamber'e geldim, yıkanıyordu. Fâtıma da bir elbise ile onu perdeliyordu. Selâm verdim...”³⁴⁴

Bu hadisten yola çıkarak çocuğun temizliğine yardım ederken ya da çamaşırını değiştirirken özel bölgesine doğrudan bakmamak özel alan bilincinin kazanımını destekleyecektir.³⁴⁵ Tuvalet ya da banyoda ebeveynlerin özel bölgelerini görmek isteyen çocuklara müsaade edilmemesi de bu nevidendir. Merak sebebiyle sergiledikleri bu eylemden dolayı azarlama ve benzeri tepki verilmeden bu bölgenin bireye özel olduğu ve kimseye gösterilmemesi gerektiği anlatılabilir.³⁴⁶

Bebeklik döneminden bu zamana kadar çocuğun tuvalet ile alakalı ihtiyaçlarını gidermeyi itiyat edinen ebeveynler, çocukları büyümüş olsa bile onlarla birlikte tuvalette olmanın sakıncalı olabileceğini göremiyorlar veya korkmuş oldukları gerekçesi ile kapılarını açık bırakabiliyorlar. Ancak bu husus, çocuğa hususi bir yer olan tuvalette bulunduğu bedeninin başkalarının görülmemesi gerektiği şuuru³⁴⁷ kazandırırken problemlere neden olabilmektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitimi temel davranış refleksi kazandırarak çocuğu muhtemel tehlikeli durumlara karşı koruma vazifesi görmektedir.³⁴⁸ 4-5 yaşından itibaren çocukların ebeveynleriyle birlikte banyo

³⁴³ Çakır, *4-6 Yaş Aralığındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü -Sivas Örneği-*, 82.

³⁴⁴ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirin”, 82; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/240 (No. 868).

³⁴⁵ Zeynep Türkyılmaz, *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Ebeveynlerin Mahremiyet Eğitimi Dair Bilgilerinin İncelenmesi -Üsküdar Örneği-* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 72.

³⁴⁶ Altıntaş, “Ailede Mahremiyet Eğitimi”, 418.

³⁴⁷ Buhârî, “Vudû”, 58; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/73 (No. 639).

³⁴⁸ Güneş, *Nezakat ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 58.

yapmaması ve sadece çocuğu banyo yaptırmak ve bunu da iç çamaşırını çıkarmaksızın gerçekleştirmek, zaruri durumlarda ya da beraber oyunlar oynadıkları zamanlarda çıplak olmamaya özen gösterilmesi gerektiği bu bağlamda değinilmesi gereken bir diğer husustur.³⁴⁹ 7 yaşından itibaren banyo yaparken çocukların kendi mahrem alanlarını kendilerinin temizlemesine imkân sunulmalıdır.³⁵⁰

Tuvalet ve banyo, kişinin özel ve mahrem alanlarına ilişkin olarak mahremiyet eğitimi sürecinin yadsınamaz bir alanını teşkil etmektedir. Bu bağlamda Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadislerde abdest bozmanın uluorta bir yerde yapılmasının uygunsuz oluşu, banyo ve tuvalet ihtiyacını giderirken beden mahremiyetine riayet edilerek gizli ve gözden ırak olmanın teşvik edildiği görülmektedir.

3. Bedenin Kişinin Özeli Olduğu Bilincini Kazandırmak

Mahremiyet eğitimi verilirken kazandırılmasında fayda olan diğer bir husus ise kişinin bedeninin özel olduğu bilincidir. Çocuğa bedeninin kendine ait olduğu, özel bölgelerinin nereler olduğu, bedenine dair almış olduğu kararlara saygı duyulması gerektiği anlatılmalıdır. Doğduğu andan itibaren çevresi tarafından özel bölgelerine saygı gösterilen bireyin bu bölgelerin gizli tutulması gerektiğini fark etmesi beklenir. Çocuk, bedenindeki özel bölgelerin (arka, bacak arası, göğüs vs.) gizlenmesi gereken yerler olduğunu bu bilinç sayesinde öğrenirken aynı zamanda bu bölgelere başkaları tarafından dokunulmaması gerektiğini de benimseyecektir.³⁵¹ Sağlıklı mahremiyet eğitimi alan çocuğun beden mahremiyeti ihlal edilerek dokunulduğunda kendini rahatsız hissedecektir. Bu duygu da onu korumaya alan temel duygulardan biridir.³⁵² Avret yerlerinin gizlenmesi ile ilgili olarak Riyâzü's-Salihîn'de şu rivayet yer almaktadır:

“Erkek, erkeğin avret yerine; kadın da kadının avret yerine bakmasın. Erkek erkekle, kadın da kadınla bir örtü içinde yatmasın (tenleri tenlerine temas etmesin).”³⁵³

Hadis bir erkeğin başka bir erkeğin avret bölgesine, bir kadının da diğer bir kadının avret bölgesine bakmasının ve bir örtü altında tenlerinin birbirine değeceği biçimde

³⁴⁹ Güneş, *Nezakat ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 58.

³⁵⁰ Akcan, “Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi”, 1.

³⁵¹ Kurtoğlu, *Çocuk Bu İhmale Gelmez*, 184.

³⁵² Güneş, *Nezakat ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 59.

³⁵³ Müslim, “Hayz”, 74; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 3/211 (No. 1634).

bulunmalarının yasaklandığını bildirmektedir. Böylece bireye bedenine dair sınırların çizilmesi, saygın ve dokunulmaz alanların inşa edilmesi açısından yol göstermektedir.

Mahremiyet eğitimi sürecinin azımsanamayacak ve önemsenmesi gereken bir kısmı ise çocuğun merak ettiği cinsel içerikli sorulardan oluşmaktadır. Bu soruların çocuğun yaşına ve gelişimine uygun bir şekilde cevaplanması önem taşımaktadır. Ebeveynin mahremiyet eğitimini karşılıklı güven üzerine inşa etmeye çalışması ve çocuğa bedeninin kendi özeli olduğu ilkesinden hareketle giyim kuşam ile ilgili sınırları hakkında farkındalık geliştirmesi bu sürece katkı sağlayacaktır. Anne-babaların da ev içi ve ev dışı giyimlerinde bu sınırları önemsemesi ve uygulaması³⁵⁴ eğitimin sonucunu pozitif yönde etkileyecektir.³⁵⁵

Anne-babanın çocuğun özel bölgelerine temizlik gibi zaruri durumlar haricinde dokunmaması, bez değişimi veya krem sürerken mahrem bölgelerine sevmeyen ve oyuna dönüştürmeden özenli ve hızlı bir şekilde hareket etmesi bedeninin özel alan olduğuna dair farkındalık katacaktır. Bu husus mahremiyet eğitiminin çocuğun doğmasıyla birlikte başlamasından ötürü önem taşımaktadır. Çocuğun cinsel organı sevgi objesi haline gelmemelidir. Terlemiş olan çocuğun atletini ve bebeğin bezini insanlar tarafından görülme imkânı olmayan bir yerde değiştirmek çocuğun bedeninin kendine ait ve ona has olduğunu anlaması bakımından önem kazanmaktadır.³⁵⁶ Bebeğin bezinde gösterilen bu hassasiyet banyo ve tuvalet eğitimi sürecinde de gösterilmeli ve her ikisinde de gözden uzak bir yerde olmaya dikkat etmelidir. Bu hususta Riyâzü's-Salihî'nin'de yer alan şu hadisler konuya açıklık getirmektedir:

“...Resûlullah abdest bozacağı zaman yüksek bir yerin veya bir hurma bahçesi duvarının ardına gizlenmeyi tercih ederdi.”³⁵⁷

“...Mekke'nin fethedildiği gün Peygamber'e geldim, yıkanıyordu. Fâtıma da bir elbise ile onu perdeliyordu. Selâm verdim...”³⁵⁸

Rivayetler mahrem bölgenin kişinin özeli olduğu ve gizli tutulması gerektiği hakkında bir farkındalık kazandırmaktadır. Fakat bazı durumlarda sağlık gerekçesiyle yapılan

³⁵⁴ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 82; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/240 (No. 868).

³⁵⁵ Güneş, “Cinsel İstismar Olgusu ve Mahremiyet Eğitimi”, 37-42.

³⁵⁶ Kurtoğlu, *Çocuk Bu İhmale Gelmez*, 181-190.

³⁵⁷ Müslim, “Hayz”, 79; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/309 (No. 971).

³⁵⁸ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 82; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/240 (No. 868).

sünnet törenlerinde çocukların cinsel organlarını sergilemeleri istenilmektedir. Bu ve benzeri davranışlar çocuğun özel bölge hassasiyetini zayıflatırken mahremiyet algısını zedelemektedir. Zira çocuk bunu normal zannederek istismara açık duruma gelebilecektir.³⁵⁹

Ebeveynler ve bilhassa yakın akrabalar çocukların bedenlerine hoyratça müdahale etmemeli ve izin almadan dokunmamayı prensip haline getirmelidirler. Çocukların da birey oldukları hatırd tutularak bedenleriyle ilgili tasarruflarda onlardan onay alınması gerektiği sadece teorik değil pratik hayatın da bir parçası haline getirilmelidir. Terlemiş veya altını ıslatmış çocuktan kıyafetini değiştirmek, onu öpmek ve ona sarılmak için bile izin istemek benlik ve beden algılarına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Çocuk ilk aşamada kendinden niçin izin istendiğini anlamayabilir fakat bir taraftan da kişisel sınır bilinci inşa olmaya başlayacaktır. Kişisel sınır bilincine sahip bir çocuk ise kendinin ve başkasının sınırlarının farkında olduğu için bedenine izin almadan yapılacak müdahaleleri algılayabilmekte, rahatsızlık duyabilmekte, kendisini muhafaza edecek refleksleri doğal olarak ortaya çıkarabilmektedir. Yakın akrabalar duydukları aşırı sevgiden ötürü çocukları bazı durumlarda oyun gerekçesiyle kovalayabilmekte, bir köşeye sıkıştırabilmekte, onları zorla sevebilmektedir. Sevgisini bu şekilde dışa vuran kimseler çocukların zihinlerine, kendisinden büyük bir kişiden kaçılmayacağını, ona teslim olunması gerektiğini kodlayabilmektedir. İstismara uğrayan çocuklar özelinde gerçekleştirilen bir araştırmada çocukların bu algıdan ötürü bağırp çağırmadan karşı tarafa teslim oldukları ortaya çıkarılmıştır.³⁶⁰

Çocukların bedenlerine veya özel bölgelerine yönelik zor ve baskıyla öpme, sarılma, sevme ya da çocuğun rızası olmadığı halde birinin kucağına oturma şeklinde fiillere zorlanması, bu bölgeleri bir başkasına gösterme ya da göstertme gibi davranışların mahremiyet açısından yanlış eylemler olduğu daima hatırd tutulmalıdır. Yoksa çocuk iyi dokunmayı kötü dokunmadan ayırt edemeyecek, özel bölgelerine dokunulmasını, şakalar yapılmasını, mahrem bölgelerinin doğrudan veya daha da kötüsü sanal mecralarda sergilenmesini normalleştirecektir. İstememesine rağmen öpüp sıkıştırmak veya yemek yedirmek gibi eylemlere devam etmek çocuğun mahremiyetini ihlal etmek ve çocuğu travmaya uğratmak demektir. Zira küçük yaşlarda başlayan bu tür davranışlar

³⁵⁹ Kurtoğlu, *Çocuk Bu İhmale Gelmez*, 181-190.

³⁶⁰ Güneş, *Nezakat ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 64.

çocuğa henüz farkında olmasa da örtük olarak ‘bu beden senin değil’ mesajını vermektedir.³⁶¹

Çocuğuna fazlaca düşkün olan ebeveynler, onların sınırlarını ihlal ettiklerinin bilincinde olmaksızın hareket ettiklerinde çocuklar psikolojik ve bedensel sınırlarını tanıyıp kabul etmede sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu ebeveynler çocuklarının her ihtiyacını gidererek birey olabilmelerine fırsat tanımamaktadırlar. Çocukları büyüyünce de onların sorumluluklarını kendileri üstlenebilmektedirler. Hâlbuki tüm bunlar çocuğun ilk önce kişisel alanını sonra da mahremiyetini ihlal etme anlamı taşımaktadır. Çocuğa sormaksızın tüm ihtiyaçlarını kendi karşılayan anne-babalar, onların öfkelerini dışa vurmasına ve hayır diyebilmesine fırsat vermediklerinde mahremiyet duygusunun teşekkül etmesi güçleşebilmektedir.³⁶²

Kişinin kendi bedeninin özel olduğunun farkına varması mahremiyet eğitimini pek çok açıdan besleyen bir kanal niteliğindedir. Bu şuur kişiye bedenini gözlemlenemez ve dokunulamaz oluşunu kendi iç dinamiği itibarıyla kazandıracak önemli bir aşama sunmaktadır. Bu ilke kapsamında Riyâzü’s-sâlihîn tetkik edildiğinde erkeğin erkeğe, kadının da kadına karşı mahrem bölgesine bakması ve dokunmasının yasaklandığı ve tuvalet ile banyo örneği üzerinden bedenini mahrem bölgesinin gizlenmesi gerektiğinin vurgulanması bedenini kişiye özel olduğu bilincini kazandırmada katkı sunmaktadır.

4. “İzin Verirsem Kabul Edilirsin” Bilinci

Mahremiyet duygusunu aşılama da diğer yöntem de çocuklara izin alma eğitimi vermektir. Özel odalara veya evlere girerken kapıyı çalarak izin alma alışkanlığı, özel alan bilinci aşıladığı gibi “izin verirsem kabul edilirsin” duygusunun oluşumunu desteklemektedir.³⁶³ Riyâzü’s-sâlihîn’de izin alma refleksi üzerine kesin ve net kurallar koyulmuştur. Rivayet şu şekildedir:

“ (Bir yere girmek için) izin almak maksadıyla kapı üç kere çalınır, izin verilirse girersin; verilmezse dönersin.”³⁶⁴

³⁶¹ Ünal, *Çocuk Cinsel İstismarında Cinsel Kimlik ve Mahremiyet Eğitiminde Rehberlik Öğretmenlerinin Rolü*, 83.

³⁶² Güneş, *Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 98.

³⁶³ Akcan, “Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi”, 1; Erol Koçoğlu - Yunus Emre Avcı, “Okul Müdürlerinin Görüşleri Doğrultusunda Türkiye’de Mahremiyet Eğitimi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 54 (2022), 403.

³⁶⁴ Buhârî, “İsti’zân”, 13; Müslim, “Âdâb”, 34; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/244 (No. 874).

Hadisten anlaşılmaktadır ki, bir eve gidildiği zaman girilip girilemeyeceği ev sahibinin iznine bağlıdır. Zira ev, sahibine ait olup ona has mahrem alandır. İzin almaksızın bu mahrem mekâna girmek yasaklanmıştır. Ev ortamına girerken kapının çalınması, selam vermek, zilin çalınması ya da seslenilmesi suretiyle izin istemek mekânın ve ev sahibinin mahremiyetine saygının bir gereği olup üç defadan fazlası ise uygun görülmemiştir.

Ebeveyn çocuklara okula kadarki süreçte yatak odası, banyo, tuvalet gibi özel alanlara izin alarak girmeleri gerektiğini anlatmalıdır. Hz. Peygamber'in de Müslümanlara bu konuda uyarı ve bilgilendirmede bulunduğu dair şu rivayet yer almaktadır:

“Bir gün Peygamber'in yanına selâm vermeden girdim, Peygamber bana, “Geri dön, es-selâmü aleyküm, girebilir miyim, de.” buyurdu.”³⁶⁵

Ebeveynin odasına girerken yalnız kalmak, dinlenmek isteyebileceğinden veya içeride soyunuyor ya da giyiniyor olabileceğinden ötürü izin almasının uygun olacağını zaman zaman izah etmelidir. Özellikle anne-baba, çocuğun odasına izin almaksızın girecek olur da onu çıplak bir şekilde bulursa derhal özür dileyerek kapıyı kapatmalıdır.³⁶⁶ Bu tutum çocuğun kişiliğine ve mahremiyetine bir saygı simgesi olup rahatsız olduğu bir duruma karşı itiraz edebilme becerisini güçlendirir.³⁶⁷ Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'nın evine girerken gösterdiği izin alma hassasiyeti bizlere aynı refleksin gelişmesi adına örneklik sergilemektedir. Rivayet şu şekildedir:

“Hz. Ali'den r.a. rivayet edildiğine göre, bir gece Resûlullah gelip onun ve Fâtıma'nın r.a. kapısını çalmış ve kendilerine “Namaz kılmayacak mısınız?” diye seslenmiştir.”³⁶⁸

Çocukların da mahrem alanlarının olduğu bilinciyle ortaya koyulan izin alma eylemi ile hedeflenen ise onlara fiziksel sınırlarını göstererek farkındalık kazandırmaktır. Eğer bir çocuğun fiziksel sınırları önemsizleştirilerek sürekli bir şekilde ihlal edilirse o çocuğun kişisel sınırlar koymasının zorlaşacağı ve mahremiyet hissini oluşumunda bozulmalar meydana gelebileceği, bunun ise istismara kapı aralayabileceği bilinmelidir. Bu “izin

³⁶⁵ Tirmizî, “İsti'zân”, 18; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 126, 127; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/246 (No. 877).

³⁶⁶ Buhârî, “Teheccüd”, 5; Müslim, “Müsâfirîn”, 206; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/426 (No. 1166).

³⁶⁷ Akcan, “Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi”, 1; Koçoğlu - Avcı, “Okul Müdürlerinin Görüşleri Doğrultusunda Türkiye'de Mahremiyet Eğitimi”, 54/403.

³⁶⁸ Buhârî, “Teheccüd”, 5; Müslim, “Müsâfirîn”, 206; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/426 (No. 1166).

alma” hassasiyetinin evlatlar ile birlikte en yakınlarımız ve sevdiğimiz kimseler için de geçerli olduğunu şu rivayet ile birlikte görmekteyiz:

“Âişe’den r.a. rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Resûlullah’ın evimde olduğu sırada Medine’ye gelmiş olan Zeyd b. Hârise kapıyı çaldı. Peygamber Zeyd’i (fazla sevdiğinden) hemen kalkıp elbisesini sürüyerek onu kucakladı ve öptü.”³⁶⁹

Rivayetlerde bir eve girerken kapı çalmak suretiyle izin istendiği görülmektedir. Zira eve gelen kimsenin sevilen ve ev sahibinin yakını olan biri dahi olsa bu durumun değişmeyeceği ifade edilmektedir.

Mahremiyet eğitimi sürecinde benlik oluşumuna olumlu katkı sunan ve insanın bireysel saygınlığının bir başka ifadesi olan ”İzin Verirsem Kabul Edilirsin” bilinci, kişinin mahrem alanını muhafaza etme ve istismara karşı çıkabilme becerisi geliştirir. Riyâzü’s-sâlihîn’e baktığımızda bu ilkeye mekânsal olarak değinen rivayetlerin varlığı göze çarpmaktadır. Kişinin mahrem alanı olan ev ve odalara girerken selam vermek, zile basmak, kapı çalmak veya seslenmek suretiyle izin almanın gerekliliğine işaret edilmiştir. Ayrıca bir eve -her ne amaçla olursa olsun- gidildiğinde girilip girilemeyeceğinin ancak evin sahibinin izni ile mümkün olduğu, eğer izin vermezse eve girmenin yasaklandığı ve izin istemenin 3 kez ile sınırlandırıldığı dikkat çekmektedir. Tüm bunlar mekânın ve ev sahibinin mahremiyetine saygının sonucu olarak ortaya koyulmuştur. İzin alma ilkesinin en yakın dost, akraba ve aile üyeleri için dahi esnetilemeyeceğine dair rivayetler ise bu durumun en güzel misallerini teşkil etmektedir.

5. Çocuklara Utanma Duygusunu Kazandırmaya Çalışmak

Utanma duygusuyla kişilik sınırları netlik kazanır. Fertler, cemiyet tarafından kınanan, içtimai hayatta normal olmayan tavır ve tutumlardan “utanma” duygusu sayesinde uzak durarak sosyal hayatta var olan düzenin devamlılığını sağlar. Bir hanımefendi erkek tuvaletine girse bu durum toplum tarafından nahoş karşılanır. Dolayısıyla bilinçli bir kişi bu durumdan sakınır ve hayâ eder. Buradan hareketle utanma duygusunun sosyal hayatta varlık bulmuş kuralların oluşumuna katkı sunduğunu müşahade edebiliriz. Utanma duygusunu kaybeden bir çocuk, tacizkâr davranmaktan çekinmez. Sadece utanma duygusu dahi mahremiyet eğitiminde çocukları kendi bedenlerine yönelecek

³⁶⁹ Tirmizî, “İsti’zân”, 32; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 2/255 (No. 895).

tehlikeli durumlardan sakınabilmeleri ve istismar vakalarının önüne geçmek adına oldukça mühimdir. Fakat utanma duygusu çocukta suçluluk ve değersizlik hissine varacak raddeye götürülmemelidir.³⁷⁰

Anne ve babaların, yabancı kimselerin yanında bebeğin bezini değiştirmekten sakınmaları, çocuğun genital bölgesine dokunarak sevgi davranışı göstermekten uzak durmaları, diğer insanların yanında çocuğun giysilerini değiştirmeye çalışmamaları hayâ duygusunu koruyacak uygulamalardandır. Diğer yandan çocukların evde çıplak bir şekilde gezmelerine izin vermemeleri, çocuğu iç çamaşırı olmaksızın çıplak bir şekilde banyo yaptırmamaları, bilhassa dört-beş yaş itibariyle çocuğu iç çamaşırlarıyla banyo yaptırmaları, kıyafetini değiştirirken ya da çıkarırken başı yana çevirerek ya da doğrudan bakmayarak mahrem alanına saygı göstermeleri de önem taşımaktadır. Tüm bu uygulamalar küçük yaşlardan itibaren utanma duygusu ve mahremiyet bilincinin kazanılmasına fayda sağlayacaktır.³⁷¹

Mahremiyet eğitiminde hayâ/utanma duygusu önemli bir konum arz etmektedir. Zira utanma duygusu bedenin kişiye özel olduğu ilkesini pekiştirme, tuvalet ve banyoda mahremiyet içeren durumların özümsemesi, izin alma ve vermenin gerekliliği ilkesini besleyen ve koruyan bir nitelik taşımaktadır. Riyâzü's-sâlihîn'de utanma duygusunun önemine dair rivayetler şöyle yer almıştır:

“... Hayâ imandandır.”³⁷²

“Hayâ, sadece hayır getirir.”³⁷³

“İman, yetmiş veya altmış küsur bölümdür... Hayâ da imanın bir bölümüdür.”³⁷⁴

“Resûlullah örtüsü içindeki genç bir kızdan daha hayâlı idi. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde, biz bunu yüzünden anlardık.”³⁷⁵

Hayâ duygusu kişilik oluşumunda sınırlar çizmek ve istismarı önlemek adına mahremiyet algısının inşa edilmesinde önemli katkılar sağlar. Bu nedenle Riyâzü's-sâlihîn'de hayâdan bahseden hadislerin varlığı ve mesajları önem arz etmektedir. Konu

³⁷⁰ Güneş, *Nezaket ve Zarafet için Mahremiyet Eğitimi*, 55-58.

³⁷¹ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008), 77-78.

³⁷² Buhârî, “İmân”, 16; Müslim, “İmân”, 59; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/107 (No. 684).

³⁷³ Buhârî, “Edeb”, 77; Müslim, “İmân”, 60; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/107 (No. 685).

³⁷⁴ Buhârî, “İmân”, 3; Müslim, “İmân”, 58; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/108 (No. 686).

³⁷⁵ Buhârî, “Edeb”, 72; Müslim, “Fedâil”, 67; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/108 (No. 687).

kapsamında yer alan hadisler bize hayânın bir iman belirtisi olup önemine işaret etmekte, hayâ duygusunun kişinin faydasına olacak hususların kaynağı olduğu, Hz. Peygamber'in kendisinin de hayâ örneği duruş ve davranış sergilediğini bize aktarırken mahremiyet eğitimini pekiştirici nitelikteki bu fitri duygunun altının çizerek dikkat çekmektedir.

6. Çocuğa İyi ve Kötü Dokunma Arasındaki Farkın Öğretilmesi

Çocuklara özel bölgelerinin nereler olduğunu, bu bölgelere kimsenin dokunamayacağını, kendisinin de bir başkasının özel bölgesine dokunamayacağı hususunun günlük hayatın içerisinde örneklerle ve çocukları kaygılandırmadan anlatılması dokunulması yasak olan yerlere dair bir refleks kazandıracaktır. Çocukları ihmal ve istismar riskinden korumak için yaş dönemine uygun bir biçimde bedenlerini ve özel bölgelerini tanıtmak ve böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiğini anlatmak önem taşımaktadır. Bu süreçte iyi dokunma-kötü dokunma kavramlarına vurgu yapılmasında fayda vardır. İyi dokunma kişiyi mutlu eden, rahatsız etmeyen, kızdırmayan ve üzmeyen dokunmalardır. Annenin-babanın sarılması ve okuldan eve gelince öpmesi iyi dokunmaya birer örnektir. İyi dokunmaların en belirgin vasfı dokunma esnasında mutlu olmamız ve acı çekmememizdir. Ebeveynlerin çocuklarına anne-baba, bakıcı, doktor gibi bazı büyüklerin çocuklara dokunmak mecburiyetinde kalabileceğini; fakat en küçük bir rahatsızlık hissederseniz “Hayır” demesi gerektiğini öğretmeleri önemlidir. Kötü dokunmanın rahatsız hissettiren, can yakan, üzen, utanma duygusuna sebep olan, kızdıran dokunmalar olduğu ifade edilerek “Birisi sen istemediğin halde sana ve özel bölgelerine dokunduysa, bu dokunma seni korkutup sinirlendirdiyse veya okulda bir arkadaşın sana vurup seni ısırursa, iteklese bu kötü bir dokunmadır.” şeklinde açıklanması yararlı olacaktır. Kötü dokunan kişi tanınan veya yabancı, yaşıt ya da büyük bir kimse olabilir. Her kim olursa olsun kötü dokunulduğu hissediliyorsa bunun mutlaka güvenilen bir büyükle (anne veya baba, aile büyükleri, öğretmen, vb.) paylaşılması ve bu kişi bunun sır olduğunu söyleyip tehdit etse dahi ona inanmamak ve muhakkak söylemek gerektiği, hiç kimsenin ona kötü bir şekilde dokunmaya hakkının olmadığı anlatılmalıdır. Bu vesileyle çocuk “dokunulması yasak olan yerlerim” refleksi kazanma imkânı bulacaktır. Bir çocuk bu refleksi

kazanmışsa özel bölgelerine dokunulduğu anda rahatsız olup kendini sakınma yoluna gidebilir.³⁷⁶

Akraba, aile, arkadaş ve benzeri yakın mesafedeki kimselerin dokunmasındaki sınırlar açıkça ve kesin bir şekilde çizilmelidir. Anne-baba, akraba gibi kişilerce kendisinden izin isteyerek öpülmesinin, sarılınmasının, başının okşanmasının, doktorun muayene amacıyla yine izin isteyerek dokunmasının “iyi dokunma” sınıfında yer aldığı çocuğa anne-babasınca öğretilmesi gerekir. Uygunsuz dokunma ve davranışlar konusunda öz farkındalığı olan çocuklar mahrem bölgelerine zaruret durumunda hangi kişilerin dokunabileceğini ve hangi kişilerin hiçbir durumda dokunamayacağını bilebilirler.³⁷⁷

İyi ve kötü dokunuşu ayırt etmesi çocuk için yeterli değildir. Birinin kendine dokunmadan önce anormal veya yanlış giden bir şeyler olduğunu hissedebilecek farkındalığa ulaşması gerekmektedir. Tüm bu vasıfları kazandırmak için ilk olarak aile çocuk arasında açık, rahat, samimi, güvenli ve etkili bir iletişimin varlığı oldukça önemlidir. Demokratik bir aile ortamını teneffüs eden çocukların duyguları ile fikirlerine değer verilmekte, kendilerini ifade etmelerine fırsat sunulmakta ve çocuklar tüm koşullarda destekleneceklerini ve kendilerine yardım edileceğini bilmektedir. Bununla birlikte aile fertleri arasında güçlü bir iletişim kurarak rahatlıkla ve güven içinde konuşarak kendini ifade eden bir çocuğun istismar durumunu haber vermesi kolaylıkla ve mümkün olabilecektir.³⁷⁸

Çocuğu cinsel istismardan korumak isterken kötü niyetli dokunuşlara gereğinden fazla vurgu yapıldığı zaman çocukta kaygı meydana gelebilmektedir. Yakınlarının sevgi ve şefkat dolu dokunuşları ya da çocukla konuşup yanağını okşayan her kişinin dokunuşunu kötü dokunma olarak algılamaya başlayabilmektedir. Bu husus da çocuğu korkak ve güvensiz olmaya ve yetişkinlerle arasında yer alan ilişkinin bozulmasına yol açabilir.³⁷⁹ Sağlıklı özel alan bilinci gelişen çocuklar ise tanıdık veya yabancı bir

³⁷⁶ Güneş, *Nezaket ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 71-73.

³⁷⁷ Ünal, *Çocuk Cinsel İstismarında Cinsel Kimlik ve Mahremiyet Eğitiminde Rehberlik Öğretmenlerinin Rolü*, 102.

³⁷⁸ Türkyılmaz, *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Ebeveynlerin Mahremiyet Eğitimine Dair Bilgilerinin İncelenmesi - Üsküdar Örneği-*, 79.

³⁷⁹ Bengi Semerci, *Çocuklarımızla Cinsellik Hakkında Nasıl Konuşalım* (İstanbul: Alfa Yay., 2008), 105.

kimseye kendisine karşı kötü niyetli bir yaklaşım sergilediğinde kendini güvende hissetmeyerek durumu fark edip kendini güvenli bir alana çekebilir.³⁸⁰

Mahremiyet eğitiminde “dokunulması yasak olan yerler” bilincini kazanmak bireyin mahrem alanına birçok açıdan katkı sunmaktadır. Mahremiyet eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmeye başlanması önem arz etmektedir. Buna binaen daha çok çocuklar üzerinde iyi ve kötü dokunmanın ayırt edilmesi ile ihmal ve istismardan korumaya yönelik önerilere yer verilmiştir. Bu önerilerin tamamı kişiyi dokunulması yasak olan bölgeleri hakkında farkındalık geliştirmeye yöneltilmektedir. Riyâzü’s-sâlihîn’de aynı amaca hizmet eden şu rivayete rastlamaktayız:

“Erkek, erkeğin avret yerine; kadın da kadının avret yerine bakmasın. Erkek erkekle, kadın da kadınla bir örtü içinde yatmasın (tenleri tenlerine temas etmesin).”³⁸¹

Hadiste erkek erkeğe ve kadın kadına bir örtü altında tenleri birbirine değecek şekilde çıplak olarak bulunmalarının yasaklanmış olduğunu bildirilmektedir. Bu hususa sadece dokunmama ile kalmayıp bakmama ilkesi de dâhil edilmiştir. Yaşı her ne olursa olsun bir erkeğin başka bir erkeğin avretine, bir kadının da başka bir kadının avretine bakamayacağı belirtilmiştir. Bir örtü altında aynı cinsten iki kişinin tenleri birbirine değecek şekilde bulunmaları ve yatmaları mahrem alanlarını ihlal ediyor olmakla kalmayıp homoseksüellik, lezbiyenlik vb. sapık ilişkilere yol açabilme açısından mahzurlar barındırmakta, bireyi ihmal ve istismara açık hale getirmektedir.³⁸² İyi niyetle dahi olsa mahrem sınırlar dikkate alınmaksızın yapılan böyle bir fiili yasaklayan hadis “dokunulması yasak olan yerler” refleksi kazandırmada önemli bir işlev görmektedir.

7. Yasaklayıcı, Buyurucu Bir Tavır Takınmamak

Yasaklar ve sınırlamalar ile verilmeye çalışılan mahremiyet bilinci çocuğun kontrol mekanizmasından uzaklaşması nedeniyle yerini nahoş davranışlarda bulunmaya bırakabilmektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitimi verilirken yasaklardan kaçınmak mahremiyet bilincinin oluşumuna katkı sağlayacaktır. Mahremiyet eğitiminde kullanılan yöntem bireyin yanlış olanı fark etmesi ve bunu bilerek içselleştirmesine hizmet etmelidir. Daimi bir denetim hissi vermek, yasaklar ile etrafını sarmak kişiye suçluluk duygusu hissettirecek hatta hatalı olan söz veya durumun ona tatlı görünmesine

³⁸⁰ Güneş, *Nezakat ve Zerafet için Mahremiyet Eğitimi*, 74.

³⁸¹ Müslim, “Hayz”, 74; Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn*, 3/211 (No. 1634).

³⁸² İmam Nevevî, *Riyâzü’s-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, 7/107-110.

neden olabilecektir.³⁸³ Bu sebeple yasaklayıcı ve buyurucu tavır takınmak kuralın benimsenmesinin önüne geçerek sığ ve farkındalıktan uzak bir yaşam pratiği ortaya çıkaracaktır. Bu yaklaşımın bir örneği Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan şu hadiste karşımıza çıkmaktadır:

“Bir bedevi (altı kum serili, duvarları kerpiçten olan mescide geldi ve) mescide bevletti; sahâbîler kalkıp üzerine yürüdüler. Bunun üzerine Peygamber : “Onu bırakın; idrarını yaptığı yere bir kova su döküverin. Siz zorlaştırmak için değil, kolaylaştırmak için gönderildiniz.” buyurdu.”³⁸⁴

Hadiste bir bedevinin ibadet mekânı olan mescit içinde abdest bozması ve tüm sahâbîlerin öfkeyle bedevinin üzerine yürümesi, yapılan işin normal düzeyde bir hata olmadığını gözler önüne sermektedir. Fakat tüm bunlara rağmen Hz. Peygamber'in katı kuralcı tutum takınmadığı, kızıp bağırmanın ve bedevinin kalbini kırmadan su döktürmek suretiyle mescidi temizleterek kolaylaştırmayı tercih ettiği görülmektedir. Farklı rivayetlerde olayın akabinde bedevi ile niçin böyle yapmaması gerektiği üzerine konuşması ve bedevinin suçluluk duygusuna kapılmasını önleyerek hatalı davranışı fark edip doğru olanı özümsemesini sağlaması üzerinde durulmaya değer bir uygulamadır. Hadis mahremiyet eğitiminin kolaylaştırıcı ve kuralların benimsenmesine yardımcı olup salt bir kurallar manzumesi olmaması açısından dikkat çekici bir nitelik taşımaktadır.

³⁸³ Karşlı, *Sorularla Mahremiyet Bilinci*, 12.

³⁸⁴ Buhârî, “Vudû”, 58; Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, 2/73 (No. 639).

SONUÇ

Mahremiyet insanın çeşitli yönleriyle dokunulmazlığını ifade etmektedir. Dokunulmazlık ilkesi İslâm dininde insanın şerefli ve mükerrem bir varlık olmasından ötürü saygınlık, gizlilik, yasaklık gibi anlamlar ihtiva etmektedir. Bu mahrem oluş insanla ilişkili birçok alana yansımakta, mekân, beden, bilgi ve sanal âlem gibi farklı türlerle kendisini göstermektedir. Mahremiyet sadece somut, fiziki bir alan barındırmayıp soyut ve düşünsel bir boyut da taşımaktadır. Bireye kendi başına kalma, düşünme ve hareket etme becerisi kazandırma açısından bir özgürlük alanıdır. Mahremiyet kavramı kişiden kişiye değişiklik göstermekle kalmayıp mevcut duruma, yer ve zamana, ruh hali ve kişilik yapısına, kültürel farklılıklara ve nihayet toplumları büyük oranda şekillendiren din olgusuna göre çeşitli anlam ve anlayışlar barındırmaktadır. Tüm bu etkenlerin içerisinde din, diğerlerinden farklı bir konumda bulunarak mahrem alanın tespitinin yalnızca kişinin tercihlerine bırakılmayıp ilahi belirleyiciliğin önemli ölçüde hâkim olmasından ötürü ayrı bir yer tutmaktadır.

İnsan İslâm inancına göre en güzel surette yaratılmış, Yüce Allah kendi ruhundan üflemiş, yer ve gökteki her şey hizmetine sunulan Allah'ın halifesidir. Dinin tüm gayesi insanın şeref ve saygınlığına yakışır bir biçimde yaşamasını temin etmektir. İnsanın şerefi, haysiyeti, hak ve hürriyetleri kapsam ve sınırlar itibariyle Yaratıcı tarafından belirlenmiştir. Mahremiyete riayet kişinin bir taraftan sınırları tayin eden ilahi iradeye saygı göstergesi iken diğer taraftan özsaygının en anlamlı ifadesidir. Kur'ân'ın en güzel örnek olarak nitelendirdiği Hz. Peygamber'in insanlığa getirdiği medeniyetin temelinde de mahremiyet anlayışının varlığı çok açık bir biçimde kendini göstermektedir.

İnsanın sosyal bir varlık olmasından ötürü farklı pek çok mahremiyet alanı söz konusu olmaktadır. Bireyin yalnız kalma isteğinden kişisel mahremiyet doğmuş ve onu haksız muamelelerden korumayı amaçlamıştır. Yakın fiziki alanı için mekân mahremiyeti, kişisel verilerin kontrol ve muhafazasını temin etmek için ise bilgi mahremiyeti gibi kategoriler ortaya koyulmuştur. Diğer bir yaklaşıma göre ise mahremiyetin alanları mesleki hayat, kamusal hayat, özel hayat ve aile hayatı olacak şekilde ele alınmıştır. Tüm bu farklı görünüşler mahremiyetin pek çok boyutla ortaya koyulup incelemeye tabi tutulmasını kolaylaştırmıştır.

İnsanın söz konusu olduğu yerde eğitim olgusu yadsınamaz bir biçimde önemini korumaya devam etmektedir. Kişinin bilgi ve beceri kazanarak toplum içinde başarılı, uyumlu ve erdemli bir fert olmasına katkı sağlayan eğitim, insan ontolojisinin tamamıyla ilgilenmektedir. Dolayısıyla insanın yaşam bütünlüğü içerisinde mahremiyetin belirgin bir yer edinmiş olması mahremiyet eğitimi de beraberinde getirmektedir. Kişinin kendinin ve diğer insanların sahip olduğu özel alanlar hakkında farkındalık kazandıran mahremiyet eğitimi, sosyal hayatta kişiye kendi mahrem alanını korumayı başkalarının özel alanlarına saygı duymayı ve çevresi ile arasında sağlıklı sınırlar koymayı sağlayan saygınlık eğitimidir.

Mahremiyet eğitimi çoğu zaman bireyin duygusal, fiziksel ve cinsel gelişimine olumlu katkı sağlayan cinsel eğitim ile birlikte ele alınsa da çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Bireyin hem kendi hem de dış dünya için lazım olan bilgi ve beceriyi kazanmasında önemli bir yere sahip olan aile, mahremiyetin işleyişi, korunması ve kazandırılması açısından doğal iç dinamikler barındırmaktadır. Zira aile içi ilişkiler, ailevi bütünlük ve devamlılık açısından mahremiyetin konumu yadsınamaz niteliktedir. Ailenin mahremiyet bilinci taşıması bu anlamda temel rol oynamaktadır.

Mahremiyet eğitiminin bireye birçok kazanımla katkıda bulunması bir diğer önemli husustur. Zira bireyin kendini tanımasına katkı sunarken diğer taraftan sorumluluk bilincini geliştirir. Yapıp yapmaması gerekenler konusunda kişiye yol gösteren bir rehber olmakla birlikte vicdan mekanizmasını diri tutarak cinsellikten kaynaklanabilecek ahlaki problemlerin engellenmesinde etkin rol oynar. Nezaket, hoşgörü, saygı gibi birçok değer hayata geçirilmesine katkı sunarken bireye kendine özel alan tanımlayarak bireyin değerlilik duygusunu geliştirir. Sorgulamaksızın elde edilen manasız bilgi yükünden kurtarıp anlamlı öğrenmeye katkı sunar. Bireyin tutum ve davranışları bir düzen içinde ortaya koyulduğu için duygu ve davranış doğru yönetilebilir. Tüm bunlar neticesinde ise bireyin topluma uyumlu, erdemli ve ahlaklı bir insan olmasıyla sosyal bütünlük sağlanmış olur.

Tez kapsamında yapılan mahremiyete dair araştırma Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihîn eseri ekseninde gerçekleşmiştir. 13. yüzyılda yaşamış olan Nevevî, devrinin pek çok âliminden ders alıp birçok talebe yetiştirmesi açısından ve hadis başta olmak üzere fıkıh, Kur'ân ve dil alanlarındaki onlarca eseriyle önemli bir ilmi kişilik

barındırmaktadır. “Hadis âlimlerinin efendisi” olarak nitelenen Nevevî, Haçlı Seferleri ve Moğol istilâsı sebebiyle bunalan insanlara ışık tutması, nefsi terbiye edip ahlakı güzelleştirmesi, kalpleri arındırıp günahattan koruması, hem bireysel hem de sosyal açıdan kişiye değer katacak edep ve ahlak ilkeleri kazandırması için *Riyâzü’s-sâlihîn* adlı eseri ortaya koymuştur. 1900 güvenilir hadis ihtiva eden eser asırlarca en çok rağbet gören ve okunan hadis kitapları arasında yer almaktadır. Yazıldığı günden bu yana yüzyıllarca ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu derece ilgi görmüş ve beğenilmiş bir eserin mahremiyet bağlamında ele alınmasının bireysel ve toplumsal eğitim düzeyine katkısı açısından önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

Çalışmamızda mahremiyet konusu *Riyâzü’s-sâlihîn*’de yer alan hadisler ekseninde kişisel mahremiyet, mekân, beden ve bilgi mahremiyeti olarak dört kategoride ele alınmıştır. Her bir kategoride ortaya koyulan hususlar maddeler halinde şu şekildedir:

1. Kişisel mahremiyet bağlamında hadisler incelendiğinde,

- İnsanların mal, can ve namuslarının saygın ve dokunulmaz olduğu,
- İnsanların ayıplarını araştırarak gizli hallerini ortaya çıkarmak için çaba harcamanın yasaklandığı,
- Zulüm, haksızlık ve kul hakkına taalluk etmeyen, söylenilmesi durumunda kimseye yarar sağlamayacak türden ayıp ve kusurlarının örtülmesine teşvik edildiği,
- Gizli hâllerin hesabının Allah’a ait olduğu,
- Ölü yıkayan kimselerin ölüde gördükleri hoşça gitmeyen halleri, ölmüş kimsenin mahremi olarak görüp gizlemelerinin tavsiye edildiği,
- Bedenin saygın ve dokunulmaz oluşunun bir gereği olarak erkeğin kadına, kadının erkeğe benzemeye kalkışmasının yasaklandığı,
- Yüzün insan şahsiyetinin ve şerefının simgesi olması itibariyle saygınlığa layık görüldüğü ve yüze vurma yasağı getirilerek bu saygınlığın zedelenmesinin önüne geçilmek istendiği tespit edilmiştir.

2. Mekân mahremiyeti bağlamında ele alınan hadisler incelendiğinde,

- Evlerin, sahibine ait ve ona has mahrem alan olduğu,

- Bir eve gidildiği zaman izin istenmesi gerektiği,
- İzin almanın ev sahibinin görülmesini istemediği mahrem hal ve durumların açığa çıkmaması için emredildiği,
- İzin almak için selam verilebileceği, kapı çalınırsa en fazla 3 kez tekrarlanacağı,
- Kapıyı çalan ve kapısı çalınan kimseler, ebeveyn ile çocuk veya iki dost gibi ileri düzeyde samimiyet ve yakınlığa sahip olsa dahi evine girerken izin alma ilkesinin değişmeyeceği,
- Kişinin kendi evinde, oturmayı alışkanlık haline getirdiği yere izni olmadan bir başkasının oturamayacağı,
- Bir kimse bir yerde oturmuş ise o oturduğu yerde hak sahibi olacağı, o kimseyi oradan kaldırmak yerine oturmanın ise uygun olmayacağı,
- Yan yana oturan iki kişinin aralarına oturmanın yanlış bir davranış olduğu,

3. Bilgi mahremiyeti bağlamında ele alınan hadisler incelendiğinde,

- Bir kimsenin kendisini ilgilendirmeyen ve başkasının mahremi olan kişisel bilgi ve belgelerle meşgul olmamasının Müslümanlığının güzelliği olarak nitelendiği,
- Sır olarak verilen bir bilginin kimseye söylenmemesi gerektiği,
- Bir topluluğun duyulmasını istemediği mahrem bilgileri edinmek için izinsiz bir biçimde konuşmalarını dinleyen kişinin kulak hırsızlığı yaptığı ve suçuna uygun olarak kıyamet günü kulaklarına kurşun dökülerek cezalandırılacağı,
- “Ayıp ve kusur araştırmak” anlamına gelen teccüs ile “insanların gizli konuşmalarını dinlemek” manasındaki tehassüsün yasaklandığı,
- Yöneticilerin birileri veya özel örgütler vasıtasıyla vatandaşlarının gizli hallerini tespitte kalkışılmaması gerektiği,
- Gıybet, dedikodu ve koğuculuk gibi kötü hasletlerin insanların ayıp, kusur ve gizli hallerini araştırmaya teşvik etmesi nedeniyle bilgi mahremiyetini ihlal ettiği,
- Günah ve kusur casusluğu yapmanın yasaklandığı,

- Evlenerek hayatlarını birleştiren eşlerin birlikte olduktan sonra sırlarını ifşa etmenin Allah katında en kötü fiillerden olduğu tespit edilmiştir.

4. Beden mahremiyeti bağlamında ele alınan hadisler incelendiğinde,

- Bedenin örtülmesine teşvik edildiği,

- Bedenin örtülmek suretiyle mahrem alanlarının gizlenmesinin insan hakkı olarak nitelendiği,

- Hz. Peygamber'in çokça tercih ettiği, dizlerini yukarı dikip uyluklarını da karnına dayayarak ellerini ve kollarını birbirine bitirmiş vaziyette ve dizlerini tutmak suretiyle bağdaş kurarak oturmasının edep ve terbiye kaidelerine uygun olmakla birlikte avret mahallinin açılmasını engellemek, tesettürü tam sağlamak ve beden mahremiyetini muhafaza etmek açısından bir örnek teşkil ettiği,

- Banyo yaparken ve abdest bozarken kişinin kendisini gizlemesi gerektiği,

- Erkeğin bir başka erkeğin avret mahalline bakmasının uygun görülmediği gibi kadının da bir başka kadının avret mahalline bakamayacağı,

- Erkeğin erkekle, kadın da kadınla bir örtü içinde yatmaması (tenlerinin birbirine temas etmemesi) gerektiği,

- Allah'ın yarattığı şekli bozma anlamı taşıyan dövme yapmak ve yaptırmak, estetik amaçlarla dişlerini seyrekletmek, yüzünün tüylerini yolmak, kaşları inceltmek, peruk takmak gibi bazı fiillerin yasaklandığı,

- Yabancı bir kadını bir erkeğe, yabancı bir erkeği de bir kadına geçerli bir sebep olmaksızın tasvir edip anlatmanın onu görmek veya ona bakmak gibi olduğu ve günah sayıldığı görülmüştür.

Mahremiyet bilinci kazandırılırken dikkat edilmesi gereken birçok husus vardır. Çalışmamızda bu ilkeler, hadislerle ilişkili olanlar kadarıyla ele alınmıştır. Hadislerin incelenmesi neticesinde sağlıklı bir mahremiyet eğitiminde ebeveynlerin ve çevrenin rol model olacak tavır ve tutum sergilemesinde ilk önce kendi mahremiyet algılarının sağlam ve yara almamış olmasının etkin rol oynadığı söylenebilir. Bu bağlamda eser, okuyucularına Hz. Peygamber'in hayatından örnek tutum ve davranışlar ortaya koyarak önemli eğitici bir vasıf sergilemektedir. Tuvalet ve banyoda mahremiyet bağlamında

belli başlı kriterler ortaya koymakta ve bedenini kişiye özel olduğu bilinci aşlamaktadır. İzin alma ilkesi daha çok mekân mahremiyeti bağlamında ele alınmış olup kişilik oluşumuna sınırlar çizmek ve istismarı önlemek adına utanma duygusunun önemine dikkat çekilmiştir.

Yasaklar ve sınırlamalar ile verilmeye çalışılan mahremiyet bilinci çocuğun kontrol mekanizmasından uzaklaşmasıyla yerini hoş karşılanmayan davranışlarda bulunmaya bırakacaktır. Oysaki Hz. Peygamber'in hadislerine bakıldığında mahremiyet eğitiminin kolaylaştırıcı olup salt bir kurallar manzumesi olmadığı, yasaklayıcı ve buyurucu tavır takınmanın mahremiyet bilinci aşılama da doğru bir yöntem olmayacağı ortaya çıkmaktadır. Günlük hayat içerisindeki uygulamalarla özel bölgelerin nereler olduğu, buralara kimsenin dokunmaması gerektiği, kendisinin de başkalarının özel bölgesine dokunamayacağını ifade etmek bireye dokunulması yasak olan yerleri ile ilgili refleks kazandıracaktır. Hadislerde vurgusu yapılan bu refleks ihmal ve istismar riskinden korunmak için oldukça önemli bir konuma sahiptir.

Sonuç olarak, Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadisler bağlamında ele aldığımız mahremiyet kavramı ve eğitime yansıyan yönünü tespit etmeyi amaçladığımız çalışmamızda, eserin mahremiyete birçok farklı açıdan değindiği, örnek olay ve dini öğretiler ile birey ve topluma mahremiyet eğitimi açısından yol göstererek anlamlı öğrenmeye katkı sunduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred. *Çocuk Eğitimi*. çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Cem Yay., 2012.
- Akcan, Esmâ. "Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi". *Akdeniz Üniversitesi Toplumal Duyarlılık Merkezi Bülteni* 10/82 (2016), 63-65.
- Akın, Mahmut Hakkı. "Ailede Mahremiyet". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*. ed. Hafize Şule Albayrak. 389-405. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.
- Akkaş, İbrahim. "Sanal Cemaatlerde Mahremiyet Algısı". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/12 (2015), 225-239.
- Aktaş, Cihan. *Mahremiyetin Tükenişi*. İstanbul: Nehir Yay., 1. Basım, 1995.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi*. Ankara: Nobel Yay., 2010.
- Akyüz, Yakup. "Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 2/175-193. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Almagor, Raphael Cohen. "Mahremiyetin Sınırları: Yararlı Ayrımlar". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 23 (2006), 175-198.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "Ailede Mahremiyet Eğitimi". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*. ed. Hafize Şule Albayrak. 405-433. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.
- Aydın, Nevzat. "Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler". *Ekev Akademi Dergisi* 63 (2015), 287- 314.
- Aydın, Nevzat. "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 2/287- 319. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Bağdatlı, Selahattin. *Hukuk Sözlüğü*. İstanbul: Der Yay., 1997.
- Bağlı, Mazhar. *Modern Bilinç ve Mahremiyet*. İstanbul: Yarı Yay., 1. Basım, 2011.
- Bardakoğlu, Ali. "Ayıp". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 4/246-247. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1991.
- Bayer, Ali. "Mahremiyet Algısının Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkışına ve Sürekliliğine Etkisi". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 2/269-285. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Bayhan, Pınar San – Artan, İsmihan. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yay., 2005.
- Belsey, Andrew - Chadwick, Ruth. *Ethical Issues In Journalism And The Media*. Oxfordshire: Routledge.

- Berkup, Sezin Baysal. *Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı: X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Bilgin, Beyza. “Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1981), 469-484.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi Yay., 1995.
- Bilgiz, Musa. *Kur’ân’da İnsanlık Onuru*. Ankara: Fecr Yayınevi, 1. Basım, 2012.
- Canan, İbrahim. *Hz. Peygamber’in Sünnetinde Terbiye*. Ankara: DİB Yay., 1979.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yay., 1996.
- Çakır, Semiha. *4-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çalışır, Duygu. *Cinsel Eğitim Çocukluktan Ergenliğe*. İstanbul: Profil Yay., 2011.
- Çelik, Sevcan Bayrak. “Mahremiyet ve Cinsel Eğitimin Önemi”. *Türk ve İslâm Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 27 (Aralık 2020), 101-111.
- Çelikoğlu, Nalan. *Türkiye’de Üniversite Gençliğinin Mahremiyetinin Dönüşümü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Dedeoğlu, Gözde. “Özgürlük, Mahremiyet, Demokrasinin Değeri ve Bilişim Toplumunda Maruz Kaldığı Tehditler”. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 9/34 (2014), 5887-5897.
- Dedeoğlu, Gözde. “Gözetleme, Mahremiyet ve İnsan Onuru”, *Türkiye Bilişim Derneği Bilişim Dergisi* 89 (2004), 1-4.
- Demirci, Kürşat. “Haram”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 16/97-100. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997.
- Diler, Ramazan. “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2014), 69-98.
- Duran, Hüseyin Emre. *Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Dündar, Özge Zeybekoğlu. “Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri” *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*. ed. Nursen Adak. 39-62. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.
- Düzgüner, Sevde. “Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları”. *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*. ed. Hafize Şule Albayrak. 19-37. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.
- El-Cevheri, İsmail b. Hammad. *Mucemus's-Sihah Kamus-u Arab*. Nşr. Halil Me'mum Şeyha. Beyrut: Daru'l Marife, 2008.

- En-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ B. Şeref B. Mürî (676/1277). *Riyâzü's-sâlihîn*, çev. M. Emin Özafşar - Bünyamin Erul. I-III. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 8. Baskı, 2020.
- İmam Nevevî. *Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*. çev. M. Yaşar Kandemir vd. 1-8. İstanbul: Kampanya Kitapları, 2013.
- Eraslan, Emin vd. *Mahremiyet Eğitimi Çalıştayı Sonuç Raporu*. ed. Ercüment Erbay. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017.
- Erden, Münire – Akınan, Yasemin. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yay., 2008.
- Fahrüddin er-Razi, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (606/1210). *Tefsir-i Kebir: Mefatihü'l-Gayb*. çev. Suat Yıldırım. Ankara: Akçağ Yay., 1992.
- Fischer, Simone - Hubner Michael. *Privacy and security at risk in the global information society*. Information. Communication & Society 1/4. (1998).
- Görgülü, Ülfet. “Din İşleri Yüksek Kuruluna Gelen Sorular Bağlamında Mahremiyet Algıları”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 2/112-127. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Gündoğdu, Yusuf Bahri. “İnsanlık Onuru ve Ailede Mahremiyet Eğitimi”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 2/321-328. Ordu, Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2015.
- Gündoğdu, Yusuf Bahri. “Mahremiyet Eğitiminin Temeli İnsanlık Şerefi: Ailenin Mesuliyetleri”. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Temmuz 2017), 387-394.
- Güneş, Adem. “Cinsel İstismar Olgusu ve Mahremiyet Eğitimi”. *İnsan&Toplum Dergisi* 7/2 (2017), 25-67.
- Güneş, Adem. *Nezakat ve Zerafet İçin Mahremiyet Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay., 2015.
- Hekimoğlu, Hande. *Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşümü: Instagram Örneği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Hökekleli, Hayati. *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay., 2011.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö. 711/1311). *Lisanü'l-Arab*. Kahire: Darü'l-Hadis, 2003.
- İnam, Abdülhalim. “Mahremiyet Bilincimiz Var mı?”. *Uluslararası Akademisyenler Birliği Aile Çalıştayı: Mahremiyet Eğitimi*. Köln: Kasım 2018.
- İpek, Nagehan. *İslâm'ın Mahremiyet Algısı Işığında Mahremiyet Eğitiminin Çocuk Cinsel İstismarındaki Rolü*. Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

- Kahraman, Abdullah. "Mahremiyetin Tanımı ve Sınırı Din" *Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 1/29-52. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Kandemir, M. Yaşar. "Nevevî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 33/45-49. Ankara: Diyanet Vakfı Yay., 2007.
- Kaplan, Cemile. *Türkiye'de Mahremiyetin Dönüşümünün Aileye Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kara, Hilal Çelikkol. "Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde (0-6 Yaş Grubu) Mahremiyet Eğitimi, Uluslararası Akademisyenler Birliği". *Mahremiyet Eğitimi Aile Çalıştayı*. Köln, 2018.
- Karagülle, Ayşegül Elif. *Günümüzde Değişen Mahremiyet Algısının Sosyal Ağlar Bağlamında İncelenmesi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Karaköse, Rukiye. *Ailede Sorumluluk Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay., 2010.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2012.
- Karlı, İbrahim Halil. *Sorularla Mahremiyet Bilinci*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2018.
- Kenan, Seyfi. "Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı?". *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. 275-285. İstanbul: Dem Yay., 2007.
- Kentler, Helmut. *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*. çev. Gülderen Pamir. İstanbul: Turkuaz Yay., 2008.
- Kılıç, Enes. "Aile ve Din Bağlamında Kur'ân'da Mahremiyet Tasavvuru". *Journal of Analytic Divinity* 2/1 (2018), 54-81.
- Kirman, M. Ali - Demir, Talip. "Sekülerleşme Perspektifinden Mahremiyetin Dönüşümü". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 500-512. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Koçoğlu, Erol, - Avcı, Yunus Emre. "Okul Müdürlerinin Görüşleri Doğrultusunda Türkiye'de Mahremiyet Eğitimi". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 54 (2022), 385-408.
- Kurtoğlu, Mehmet. *Çocuk Bu İhmale Gelmez*. İstanbul: Nesil Yay., 2016.
- Martı, Huriye. "Hz. Peygamber'in Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti". *Marife (Dini Araştırmalar Dergisi)* 9/2 (Güz 2009), 9-23.
- Martı, Huriye. "Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*. ed. Hafize Şule Albayrak. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 1. basım, 2022.
- Mevdûdî, Ebu'l-Ala. *Tefhîmu'l Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayani vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yay., 2014.
- Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yay., 2019.

- Okmeydan, Selin Bitirim. “Yeni İletişim Teknolojilerini Sorgulamak: Etik, Güvenlik ve Mahremiyetin Kesiştiği Nokta”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi 1* (2017), 347-372.
- Öğük, Emine. *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*. Ankara: İlahiyat Yayınevi, 2018.
- Öğüt, Salim. “Mahrem”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 27/388-389. İstanbul: TDV Yay., 2003.
- Öğüt, Süheyp. *Pornografi ve Tesettür: Egemenliğin İki Diferansiyeli*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Özcan, Ruhi. *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*. İzmir: Işık Yay., 1996.
- Öztürk, Tuba. “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamber’in Özel Hayatı Örneği”. *Türkiye’de Tüm Yönleri İle Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*. 153-165. İstanbul: Meridyen Destek Derneği, 2016.
- Semerci, Bengi. *Çocuklarımızla Cinsellik Hakkında Nasıl Konuşalım*. İstanbul: Alfa Yay., 2008.
- Sepetçi, Nurten. *Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü: Instagram Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Sezen, Abdulvahid - Erden, Müslime. “Mahremiyetin Psiko-Sosyal Yansımaları”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20* (2018), 83-92.
- Şahin, Fatma Tezel. “Çocuğun Gelişimi ve Eğitiminde Babanın Rolü”. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. ed. Müzeyyen Sevinç. 1-251. İstanbul: Morpa Kültür, 2003.
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007.
- Tarhan, Nevzat. *Güzel İnsan Modeli*. İstanbul: Timaş Yay., 2012.
- Taşçı, Ali İhsan. *Cinsel Eğitim*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Tekin, Mustafa. “Toplumsal Değerler Bağlamında Cinsellik Anlayışı ve Pratiklerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *Diyanet İşleri Başkanlığı IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 574-597. Ankara: 2009.
- Topbaş, Osman Nûri. “Kusurları Örtmek”. *Şebnem Dergisi*. Erişim 20 Aralık 2022.
- Turan, Yahya. “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 2/11-33. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Turgay, Nurettin. “Tecessüs”. *Şamil İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 11 Aralık 2022.
- Turgay, Tolga - Akan, Hamdi. “Güvenlik, Güvenilirlik, Mahremiyet”. *İki Binli Yıllar Türkiye'sinde Sağlıkta Bilgi Stratejileri; Tıp Bilişimi Derneği Çalışma Grupları Sonuç Raporu*. Ankara: Tübitak Destekli Yayın, 2001.
- Tuzcu, Yüksel. *Mahremiyet İlişkilerinin Dönüşümü: Geleneksel Çekirdek Ailelerde Kadın Erkek İlişkileri*. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

- Tuzcuoğlu, Necla - Tuzcuoğlu, Semai. *Çocuğun Cinsel Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kùltür Yayınevi, 2004.
- Tùrkkahraman, Mimar. “Teorik ve Fonksiyonel Açıdan Toplumsal Kurumlar ve Kurumlar Arası İlişkiler”. *Sùleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakùltesi Dergisi* 14/2 (2009), 25-46.
- Tùrkyılmaz, Zeynep. *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Ebeveynlerin Mahremiyet Eğitimine Dair Bilgilerinin İncelenmesi (Ùskùdar Òrneđi)*. İstanbul: Ùskùdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ùnal, Feyza. *Çocuk Cinsel İstismarında Cinsel Kimlik ve Mahremiyet Eğitiminde Rehberlik Òğretmenlerinin Rolü*. Yalova: Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008.
- Yıldırım, Mustafa. “Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açıdan Mahremiyet”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ùnal vd. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yay., 2016.
- Yılmaz, Hayati. “Bir Hadisçinin Bireysel ve Toplumsal Eğitim Projesi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi* 14 (2006), 67-88.
- Yörùkan, Turhan. “Bir İlişki Düzeneleme Süreci Olarak Mahremiyet”. *TİSK Akademi II* 4/6 (2008), 128-180.
- Yüksel, Mehmet. “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo Tarihsel Gelişimi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakùltesi Dergisi* 58/1 (2003), 181-213.
- Yüksel, Mehmet. “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakùltesi Dergisi* 64/1 (2009), 275-298.
- Yüksel, Sevde. *Mahremiyet Eğitiminde Ailelerin Düşünceleri Samsun Òrneđi*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.